

PROGRAM ROZWOJU POWIATU BYDGOSKIEGO NA LATA 2017-2023

Załącznik do uchwały nr
173/XXII/16
Rady Powiatu Bydgoskiego
z dnia 24 listopada 2016 roku

Spis treści

1. Wstęp.....	5
2. Czynniki wpływające na rozwój Powiatu Bydgoskiego	8
2.1. Położenie i relacje zewnętrzne.....	8
2.2. Środowisko przyrodnicze	10
2.3. Ludność.....	19
2.4. Gospodarka i rynek pracy.....	31
2.5. Użytkowanie ziemi, rolnictwo i leśnictwo	45
2.6. Mieszkalnictwo i infrastruktura techniczna	49
2.7. Infrastruktura drogowa.....	57
2.8. Szkolnictwo	58
2.9. Opieka zdrowotna i społeczna	65
2.10. Kultura i turystyka	72
2.11. Współpraca z organizacjami.....	79
2.12. Budżet i organizacja	82
3. Identyfikacja problemów i potrzeb rozwojowych.....	86
3.1. Analiza SWOT.....	86
3.2. Identyfikacja zjawisk problemowych	96
4. Strategiczny Program Działań.....	103
4.1. Misja i wizja rozwoju Powiatu Bydgoskiego	103
4.2. Strategiczny kierunek rozwoju	104
4.3. Program Działań	111
4.4. Plan finansowy.....	120
4.5. Komplementarność programu rozwoju z innymi dokumentami strategicznymi	120
5. System realizacji.....	122
5.1. Wdrażanie Programu Rozwoju	123
5.2. Monitorowanie Programu Rozwoju.....	123
5.3. Ocena realizacji programu rozwoju	123

5.4.	<i>Sprawozdawczość i aktualizacja programu rozwoju</i>	<i>124</i>
6.	<i>Informacja o udziale społeczeństwa w opracowaniu dokumentu</i>	<i>125</i>
	<i>Spis tabel, wykresów, rysunków.....</i>	<i>129</i>

1. Wstęp

Program Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 jest strategicznym dokumentem jednostki samorządu terytorialnego – Powiatu Bydgoskiego. Wskazuje on wyzwania rozwojowe Powiatu Bydgoskiego w najbliższych sześciu latach. Na podstawie analizy sytuacji obecnej powiatu oraz po zebraniu potrzeb rozwojowych lokalnej społeczności, zbudowano program działań który będzie realizowany w najbliższych latach. Program jest ambitny, bo wskazuje dalekosiężne cele rozwojowe, a jednocześnie możliwy do zrealizowania. W celu monitoringu realizacji programu, do każdego z zamieszczonych w nim zadań określono mierniki realizacji.

W pierwszej części dokumentu, na podstawie dostępnych danych przeanalizowano obecną sytuację rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu. Przeanalizowano następujące czynniki:

- Lokalizacja powiatu
- Relacje zewnętrzne
- Ludność powiatu i społeczne czynniki rozwoju
- Gospodarka i rynek pracy
- Rolnictwo, leśnictwo
- Infrastruktura techniczna
- Szkolnictwo
- Kultura
- Turystyka

Posiadane i uzyskane dane zostały skonfrontowane z rzeczywistymi odczuciami mieszkańców powiatu, podczas zorganizowanych spotkań konsultacyjnych. Przeprowadzona analiza stanu obecnego jest podstawą określenia zjawisk problemowych występujących w powiecie i hamujących jego rozwój. Zespół konsultacyjny wyselekcjonował te problemy, które okazały się istotne dla rozwoju powiatu, wskazano także problem kluczowy w jego rozwoju. Na tej podstawie zespół powołany do opracowania Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 w Starostwie Powiatowym w Bydgoszczy zapisał cele powiatu i opracował program rozwoju służący realizacji tych celów. Głównym celem strategicznym powiatu wskazanym w programie rozwoju jest ***Przyspieszenie rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu Bydgoskiego.***

Przyspieszenie to zostanie osiągnięte poprzez realizację 4 celów strategicznych tzn.:

1. Rozwój infrastruktury transportowej
2. Rozwój usług społecznych
3. Rozwój turystyki
4. Wzmocnienie współpracy i działań JST

W programie rozwoju zapisano szereg działań, które będą realizowane w latach 2017-2023. Wskazano też w jaki sposób działania te przyczynią się do realizacji celów strategicznych i celu głównego. W programie rozwoju zapisano kto jest odpowiedzialny za realizację poszczególnych działań oraz mierniki, na podstawie których wykonanie tych działań będzie monitorowane. Określono także system aktualizacji i sprawozdawczości z wykonania dokumentu. Program Rozwoju stanowi kontynuację polityki rozwoju określonej w poprzednio realizowanych Strategiach Rozwoju Powiatu Bydgoskiego.

Samorząd powiatowy jest jednym z organów prowadzących politykę rozwoju, czyli zespół wzajemnie powiązanych działań zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej . W tym celu, na podstawie ustawy o prowadzeniu polityki rozwoju Zarząd Powiatu opracował Program Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023

Zarządzeniem nr 5/2016 Starosty Bydgoskiego z dnia 23 marca 2016 roku został powołany zespół roboczy do spraw opracowania Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023. Był to pierwszy etap prac nad strategią rozwoju. Zespół ten przygotował dokument pn. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu bydgoskiego, który to dokument stał się później punktem wyjścia do opracowania celów jednostki i jej programu działań. Program Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 został opracowany na podstawie art. 18 pkt. 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 383 z późn. zm.). Treść programu jest zgodna z art.17 ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 383 z późn. zm.). Ze względu na charakter dokumentu przyjęto, że zostanie on utworzony przy jak najszerszym udziale lokalnej społeczności. Zaplanowane w nim działania mają wpływ na codzienne życie mieszkańców powiatu dlatego dano im faktyczny wpływ na zapisy Programu Rozwoju. Program został opracowany metodą ekspercką przy szerokim udziale różnych środowisk działających w powiecie. Do współpracy zaproszono lokalnych liderów, działaczy, radnych gminnych i powiatowych, pracowników gmin i ośrodków działających na terenie powiatu. Osoby te uczestniczyły w spotkaniach konsultacyjnych, które odbyły się w celu poznania oczekiwań mieszkańców co do zapisów programu rozwoju. Uczestnicy spotkań dokonali analizy opracowanej diagnozy stanu obecnego

powiatu. Skonfrontowano dane statystyczne dotyczące rozwoju powiatu z odczuciami jego mieszkańców. Dzięki temu udało się stworzyć rzetelny obraz lokalnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Następnie podczas spotkań wskazano zjawiska problemowe doskwierające mieszkańcom. Było to jednocześnie życzenie do władz powiatu, w co i gdzie należy inwestować lub jakie działania należy podjąć w przyszłości. Na koniec spotkań konsultacyjnych wybrano najważniejsze zjawiska problemowe, których rozwiązaniem należy się zająć w pierwszej kolejności.

Zespół roboczy utworzony z pracowników Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy, w oparciu o rekomendacje ze spotkań konsultacyjnych, opracował opisany wyżej program działań powiatu. Aby zapewnić udział mieszkańców powiatu w opracowaniu tego programu działań i po to aby poznać opinię mieszkańców na temat ostatecznego kształtu dokumentu przeprowadzono konsultacje projektu Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023. W konsultacjach tych mogli wziąć udział wszyscy zainteresowani tj.: mieszkańcy powiatu, przedsiębiorcy i inne jednostki samorządu terytorialnego. Informacja o konsultacjach dotarła do szerokiego kręgu odbiorców. Udział w konsultacjach nie był w żaden sposób ograniczony. Należy stwierdzić, że Program Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 powstał w oparciu o potrzeby zgłaszane przez lokalną społeczność. Potrzeby te zostały skonfrontowane z rzeczywistymi możliwościami powiatu w zakresie obszaru oddziaływania. Podczas prac nad ostateczną wersją programu przeprowadzono konsultacje społeczne, umożliwiając wszystkim zainteresowanym stronom możliwość wpłynięcia na ostateczny kształt dokumentu.

Program Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 powstał w oparciu o potrzeby zgłaszane przez lokalną społeczność. Podczas jego opracowywania wzięto pod uwagę rzeczywiste możliwości powiatu bydgoskiego, co powoduje że program rozwoju jest dokumentem możliwym do zrealizowania. Dla każdego z działań zapisanych w programie określono mierniki wykonania, co umożliwi weryfikację osiągnięcia celów programu. Podczas prac nad ostateczną wersją programu przeprowadzono konsultacje społeczne, umożliwiając wszystkim zainteresowanym stronom możliwość wpłynięcia na ostateczny kształt dokumentu. W trakcie prac nad opracowaniem Programu Rozwoju odstąpiono od przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, gdyż dokument ten nie powoduje znaczącego oddziaływania na środowisko, dlatego nie mieści się w katalogu wymienionym w art. 46 ust. 2 i art. 47 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 353 z późn. zm). Fakt ten został uzgodniony z Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Bydgoszczy (pismo znak WOO.501.2016SŻ z dnia 10 listopada 2016 r.) oraz Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym w Bydgoszczy (pismo znak NNZ.9022.1.564.2016 z dnia 4 listopada 2016 r.)

2. Czynniki wpływające na rozwój Powiatu Bydgoskiego

2.1. Położenie i relacje zewnętrzne

Powiat bydgoski jest położony w środkowo-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego. Graniczy od północy z powiatami tucholskim, świeckim i sępoleńskim, od wschodu z powiatami chełmińskim i toruńskim, od południa z powiatami inowrocławskim i żnińskim, od zachodu z powiatem nakielskim. Powiat bydgoski tworzy 8 gmin okalających miasto Bydgoszcz: Białe Błota, Dobrcz, Dąbrowa Chełmińska, Koronowo, Nowa Wieś Wielka, Osielsko, Sicienko oraz Solec Kujawski. 6 z nich to gminy wiejskie (Białe Błota, Dobrcz, Dąbrowa Chełmińska, Nowa Wieś Wielka, Osielsko, Sicienko), 2 miejsko-wiejskie (Koronowo, Solec Kujawski). Powiat bydgoski obejmuje 126 sołectw. Na sieć osadniczą w powiecie bydgoskim składa się 219 miejscowości, w tym dwa miasta (Koronowo i Solec Kujawski) i 152 wsie. Siedziba Starostwa Powiatowego znajduje się w Bydgoszczy.

Powierzchnia powiatu bydgoskiego wynosi 1 395 km², co stanowi 7,84% powierzchni województwa kujawsko-pomorskiego i pod względem powierzchni wśród powiatów województwa plasuje się na 3. miejscu (po powiecie świeckim i włocławskim). Największą powierzchniowo gminą powiatu jest Koronowo (412 km²), a najmniejszą Osielsko (102 km²). Pozostałe gminy mają między 180 a 123 km² (Sicienko 180 km², Solec Kujawski 175 km², Nowa Wieś Wielka 148 km², Dobrcz 130 km², Dąbrowa Chełmińska 125 km², Białe Błota 123 km²). Powiat bydgoski ma bardzo dogodne położenie komunikacyjne. Przez jego obszar przebiegają drogi łączące: Szczecin z Warszawą, Trójmiasto z Poznaniem, Koszalin z Łodzią. Najważniejszymi z nich są dwie drogi krajowe - S5 z północy na południe i S10 ze wschodu na zachód (będąca południową obwodnicą Bydgoszczy). Istotne znaczenie ma też droga prowadząca przez Bydgoszcz z Koronowa do Inowrocławia (nr 25), z Koronowa do Dobrcza (nr 56) oraz przez Bydgoszcz do Torunia (nr 80). Siedziba władz powiatu, miasto Bydgoszcz, należy do największych węzłów kolejowych w kraju. Dzięki temu przez obszar powiatu wiodą linie kolejowe z Bydgoszczy do Gdyni, Szczecina (przez Piłę), Poznania (przez Inowrocław), Łodzi (przez Toruń i Kutno), Warszawy (przez Toruń i Kutno), Olsztyna (przez Toruń i Iławę) oraz fragment tzw. "magistrali węglowej" prowadzący z Górnego Śląska do Gdyni ze stacjami węzłowymi na terenie powiatu w Maksymilianowie i Nowej Wsi Wielkiej.

W Bydgoszczy zlokalizowany jest Międzynarodowy Port Lotniczy im. Ignacego Jana Paderewskiego obsługujący 6 stałych połączeń międzynarodowych do Frankfurtu, Birmingham, Dublinu, Londynu, Dusseldorfu i Glasgow.

Ogromny wpływ na rozwój powiatu ma bliskość dużego miasta, jakim jest Bydgoszcz. Obszar powiatu znajduje się w strefie podmiejskiej Bydgoszczy i podlega procesom suburbanizacji. W wyniku tych procesów następuje napływ ludności z miasta do strefy podmiejskiej, co wpływa na zmiany w strukturze wieku oraz ruchu naturalnym (większy udział osób w wieku produkcyjnym, dodatni

przyrost naturalny). Proces ten wpływa również na rozwój ruchu budowlanego oraz zwiększającą się liczbę nowych budynków mieszkalnych (głównie domów jednorodzinnych). Mieszkańcy powiatu korzystają z rynku pracy, potencjału edukacyjnego, naukowego (m.in. możliwości kontynuowania nauki na poziomie wyższym) oraz rynku pozostałych usług Bydgoszczy. Powstają powiązania funkcjonalne z Bydgoszczą, co odzwierciedla się we wzroście natężenia i zasięgu dojazdów do pracy i szkół, a to generuje wzmocniony ruch samochodowy na drogach prowadzących do Bydgoszczy. Jednocześnie powiat znajdujący się w strefie oddziaływania miasta, postrzegany jest jako obszar atrakcyjny inwestycyjnie, co przyczynia się do wzrostu liczby podmiotów gospodarczych.

Powiat Bydgoski współpracuje i wspólnie realizuje projekty m.in. z województwem kujawsko-pomorskim, gminami powiatu, szkołami i uczelniami wyższymi. Jednym z ważniejszych jest porozumienie w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego zawarte 8 kwietnia 2014r. pomiędzy Bydgoszczą, Toruniem, powiatem bydgoskim, powiatem toruńskim i 21 gminami województwa kujawsko-pomorskiego służące rozwiązywaniu problemów gospodarczych, środowiskowych, klimatycznych i społecznych. Głównymi celami porozumienia jest wzmocnienie powiązań oraz zapewnienie partnerskiego modelu współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego wchodzącymi w skład Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) poprzez utworzenie Związku ZIT, wspólne diagnozowanie problemów i barier rozwojowych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (BTOF) oraz sposobów ich rozwiązywania, przygotowanie i realizacja wspólnej strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, aktywne współdziałanie na rzecz pozyskania środków zewnętrznych, które mogą zostać wykorzystane na finansowanie strategicznych potrzeb BTOF. Od 2001r. powiat bydgoski podpisał 28 porozumień dotyczących współpracy, rozwoju i organizacji. Są to m.in.:

1. porozumienia zawarte z Województwem Kujawsko – Pomorskim w sprawie projektu "Infostrada Kujaw i Pomorza",
2. porozumienia między powiatem a gminami Koronowo, Białe Błota, Dobrcz, Dąbrowa Chełmińska, Solec Kujawski i Osielsko w sprawie wzajemnego udostępniania danych i usług przestrzennych,
3. porozumienie zawarte z Województwem Kujawsko - Pomorskim, Powiatem Toruńskim, Gminą Solec Kujawski, Gminą Zła Wieś Wielka o współpracy i współdziałaniu przy realizacji zadania pn. "Przygotowanie realizacji projektu pn. Przeprowa promowa przez rzekę Wisłę na wysokości Solca Kujawskiego i Czarnowa",
4. porozumienie ze Stowarzyszeniem na Rzecz Rozwoju Kobiet GINEKA w Bydgoszczy o współpracy w sprawie funkcjonowania na terenie powiatu bydgoskiego filii Kujawsko - Pomorskiego Ośrodka Wspierania Ekonomii Społecznej,
5. porozumienie pomiędzy M. Bydgoszcz a Gminą M. Toruń, Powiatem Bydgoskim i Powiatem Toruńskim o współpracy partnerskiej w sprawie stworzenia strategii sektorowych dotyczących

komunikacji, poprawy jakości życia mieszkańców (zdrowie, środowisko i gospodarka komunalna), obszarów naukowo - badawczego oraz kulturowo – turystycznego,

6. porozumienie pomiędzy Powiatem Bydgoskim i Powiatem Toruńskim, gminami obydwu powiatów i Wyższą Szkołą Gospodarki w Bydgoszczy o współpracy na rzecz rozwoju społeczno - gospodarczego regionu bydgosko- toruńskiego.

Powiat Bydgoski jest także członkiem Lokalnej Grupy Działania Trzy Doliny, które dział na rzecz rozwoju gmin Białe Błota, Dobrcz, Koronowo, Nowa Wieś Wielka, Osielsko, Sicienko i Solec Kujawski. W ramach współpracy zrealizowano zakup strojów scenicznych dla Zespołu Pieśni i Tańca Karolaki przy Zespole Szkół Agro-Ekonomicznych w Karolewie, wydano 3 publikacje (Swojskie specjały powiatu bydgoskiego, Przewodnik Powiat Bydgoski - Aktywni na wodzie, Przewodnik po szlakach rowerowych powiatu bydgoskiego), powstało miejsce odpoczynku rowerzystów niedaleko mostu kolejki wąskotorowej w Koronowie. Powiat jest członkiem Kujawsko-Pomorskiej Organizacji Turystycznej zajmującej się promowaniem i rozwojem turystyki w województwie oraz stowarzyszenia Europa Kujaw i Pomorza będącego formą partnerstwa regionalnego jednostek samorządu terytorialnego województwa kujawsko-pomorskiego zajmującego się wspólnymi działaniami na rzecz budowy i rozwoju silnej pozycji województwa w Unii Europejskiej. Na mocy porozumienia z 30 października 2014r. zawartego pomiędzy powiatem bydgoskim a Bydgoszczą, zadania z zakresu prowadzenia polityki rynku pracy, należące do zadań własnych powiatu, wykonywane są przez Powiatowy Urząd Pracy w Bydgoszczy. Powiat bydgoski ma swoje udziały w dwóch spółdzielniach socjalnych Bydgoszczanka i Koronowianka, których celem jest przywrócenie na rynek pracy, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób o niskiej zatrudnialności i umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej oraz w Kujawsko-Pomorskim Funduszu Poręczeń Kredytowych, który wspiera przedsiębiorców poprzez poręczanie spłaty kredytów oraz pożyczek.

2.2. Środowisko przyrodnicze

2.2.1. Zasoby wodne

Na terenie powiatu bydgoskiego występuje zróżnicowany i rozbudowany system wód powierzchniowych, na który składają się naturalne i sztuczne ciekł wodne (rzeki Wisła, Brda, Noteć, Krówka, Kotomierzycza, Struga Młyńska), kanały (Bydgoski, Notecki, Nowy Kanał Notecki, Kanał Zielona Struga, Kanał Chrościański, Struga – Kanał Augustowski) oraz bogaty system rowów melioracyjnych. Część zbiorników wodnych na obszarze powiatu ma charakter rynnowy (tworzą one tzw. łańcuchy jezior), część ma charakter wytopiskowy, a ich kształt zbliżony jest do owalnego i są znacznie płytsze od jezior rynnowych. Do najważniejszych zbiorników wodnych należą:

- naturalne zbiorniki wodne – jeziora:
 - Słupowskie – pow. 119,9 ha, max. głęb. 34,4 m (gmina Sicienko),
 - Wierzchucińskie Małe – pow. 52,3 ha, max. głęb. 12,7 m (gminy Sicienko i Koronowo),
 - Wierzchucińskie Duże – pow. 49,2 ha, max. głęb. 25,0 m (gmina Sicienko),
 - Jezuićkie – pow. 146,7 ha, max. głęb. 10,6 m (gmina Nowa Wieś Wielka),
 - Borówno – pow. 43,8 ha, max. głęb. 13,1 m (gmina Dobrcz),
 - Kusowo – pow. 44,0 ha, max. głęb. 9,2 m (gmina Dobrcz),
 - Dobrcz – pow. 30,2 ha, max. głęb. 6,3 m (gmina Dobrcz),
 - Łańcuch Jezior Byszewskich (gminy Koronowo i Sicienko):
 - Studzienne – pow. 26,7 ha, max. głęb. 22,5 m
 - Długie – pow. 42,3 ha, max. głęb. 29,5 m,
 - Krzywe – pow. 26,0 ha, max. głęb. 21,3 m,
 - Krosna – pow. 10,6 ha, max. głęb. 23,0 m,
- sztuczne zbiorniki wodne:
 - Zalew Koronowski – pow. 1560 ha, max. głęb. 21,2 m,
 - Kanał Lateralny,
 - jezioro zaporowe na rzece Brdzie w Bożenkowie.

Wody powierzchniowe na terenie powiatu wykorzystywane są do nawadniania upraw na terenie Rodzinych Ogródków Działkowych *Pegaz*, *Srebrnica*, *Relaks* oraz upraw leśnych w Wilczym Gardle (gmina Koronowo). Wzajemnie ze sobą powiązane wody powierzchniowe, wraz z dużymi kompleksami łąkowymi i leśnymi – tworzą bogatą podstawę ekologiczną powiatu. Ważnym problemem jest stan czystości wód powierzchniowych. W zdecydowanej większości wody w rzekach na terenie powiatu charakteryzują się III i IV klasą czystości, co czyni je w ograniczonym stopniu przydatnymi dla rozwoju turystyki, rekreacji i wykorzystania dla potrzeb pitno – gospodarczych. O zaliczeniu tych wód do w/w klas czystości zdecydowały takie parametry jak: odczyn pH, niskie natlenienie, zawartość związków azotu, liczba bakterii, węgiel organiczny.

Wody w Kanale Bydgoskim zaliczane są do V klasy czystości z uwagi na ich wskaźniki tlenowe, biogenne, mikrobiologiczne i zasolenie, co spowodowane jest wieloletnim odprowadzaniem do Kanału oczyszczonych ścieków z komunalnych oczyszczalni Osowa Góra, Wojnowo i Białych Błot poprzez Strugę Młyńską. Podobnie kształtuje się jakość wód w jeziorach. Przeważają wody o III klasie czystości, z wyjątkiem jeziora Wierzchucińskiego Dużego, którego wody należą do II klasy czystości. Natomiast wody w jeziorze Dobrcz są pozaklasowe. O jakości wody w jeziorach decydują przede wszystkim takie parametry jak: zawartość trudno rozkładalnej materii organicznej mierzona wskaźnikiem CHZT-Cr, zawartość związków azotu, fosforu, chlorofilu „a”. Na terenie powiatu bydgoskiego występują bogate zasoby wód podziemnych, zalegające głównie w obrębie utworów czwartorzędowych. W przeważającej

części powiatu wody podziemne o charakterze użytkowym, eksploatowane przez wodociągi ogólnowiejskie i zakładowe, zalegają w postaci śródglinowego poziomu wodonośnego, w przedziale głębokości 40 – 60 m ppt. Tylko lokalnie jest eksploatowany poziom wód trzeciorzędowych, którego strop występuje na głębokości ponad 80 m (gminy Osielsko i Koronowo). Obszary o dużych zasobach wód podziemnych zostały na terenie Polski wydzielone w formie Głównych Zbiorników Wód Podziemnych, podlegających specjalnej ochronie. Część gmin Koronowo i Sicienko obejmuje Zbiornik Międzymorenowy Byszewo - nr 132 obejmujący wody czwartorzędowe. Gmina Osielsko, południowo-wschodnia część gminy Dobrcz, południowo-wschodnia część gminy Koronowo, a także północna część gminy Nowa Wieś Wielka i zachodnia część gminy Solec Kujawski są położone w obrębie Subzbiornika Bydgoszcz nr 140, wydzielonego dla wód zalegających w utworach dolno kredowych, na głębokości 100-300 m. p.p.t. Natomiast w podłożu geologicznym południowej części gminy Białe Błota oraz gminy Nowa Wieś Wielka zalegają wody czwartorzędowe objęte Zbiornikiem Pradolina Toruńsko – Eberswaldzka nr 138. Pod względem jakościowym wody zalegające w utworach czwartorzędowych, jak i trzeciorzędowych charakteryzują się podwyższoną zawartością związków żelaza i manganu, co jest cechą naturalną tych wód wynikającą z przemian hydrogeochemicznych zachodzących w obrębie utworów zawodnionych. Dla potrzeb pitnych wody podziemne wymagają prostego uzdatnienia – odżelazienia i odmanganienia. Lokalnie w wodach w utworach trzeciorzędowych występują podwyższone ilości amoniaku, co jest spowodowane reakcjami chemicznymi zachodzącymi w osadach węgla brunatnego, zalegającymi w obrębie serii osadów zawodnionych.

2.2.2. Powietrze atmosferyczne

Uchwałą Nr XXX/537/13 z dnia 28.01.2013r. Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął Program Ochrony Powietrza dla strefy kujawsko-pomorskiej ze względu na przekroczenia poziomów dopuszczalnych dla pyłu PM 10 i benzenu oraz docelowych dla arsenu i ozonu. Program ochrony powietrza stanowi akt prawa miejscowego i podlega zastosowaniu na obszarze całego województwa kujawsko-pomorskiego. Termin realizacji programu ustalono do dnia 31.12.2020 r. Program powstał w wyniku stwierdzenia przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, podczas prowadzonych w latach 2005-2010 pomiarów z zakresu Państwowego Monitoringu Środowiska, przekroczeń dopuszczalnych wartości dla pyłu PM10 i benzenu oraz wartości docelowych dla arsenu i ozonu na obszarze strefy kujawsko-pomorskiej, w której skład wchodzi powiat bydgoski.

Program określa zadania, które do 2020r. mają doprowadzić do obniżenia stężenia substancji w powietrzu do wartości dopuszczalnych, a w szczególności:

1. działania naprawcze zalecane do realizacji, czyli podstawowe kierunki działań niezbędnych do przywracania standardów jakości środowiska,
2. wskazuje odpowiedzialnych za realizację poszczególnych działań – określa obowiązki organów i podmiotów zlokalizowanych na terenie strefy objętej Programem,

3. wskazuje również możliwe źródła finansowania tych działań – tzn. określa harmonogram rzeczowo – finansowy.
4. Program Ochrony Powietrza identyfikuje 3 rodzaje źródeł emisji do powietrza:
5. źródła emisji liniowej - przede wszystkim główne trasy komunikacyjne przebiegające przez wyznaczone strefy,
6. źródła emisji powierzchniowej - źródła tzw. „niskiej emisji”, zostały do nich zaliczone obszary zwartej zabudowy mieszkaniowej jedno- i wielorodzinnej z indywidualnymi źródłami ciepła, małe zakłady rzemieślnicze bądź usługowe oraz obiekty użyteczności publicznej wraz z drogami lokalnymi,
7. źródła emisji punktowej - emitory jednostek organizacyjnych o znaczącej emisji zanieczyszczeń, oddziałujące na obszar objęty analizą, wśród nich występują zarówno emitory zlokalizowane na danym obszarze, jak i poza nim, a mające istotny wpływ na wielkość notowanych stężeń substancji w powietrzu.

W Programie wskazano, że największy udział w wielkości emisji punktowej na obszarze strefy kujawsko-pomorskiej w 2010r. miały:

1. Soda Polska Ciech sp. z o.o.,
2. Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej sp. z o.o. Brodnica,
3. Zakład Energetyki Ciepłej sp. z o.o. Inowrocław,
4. Mondi Świecie S.A.,
5. OPEC Grudziądz sp. z o.o.,
6. Nordzucker Polska S.A.,
7. Solbet sp. z o.o.,
8. Przedsiębiorstwo Komunalne Gniewkowo sp. z o.o.,
9. P.P.U. Wodbar sp. z o.o.,
10. Lafarge Cement S.A. - oddział Bielawy.

W Programie określono działania mające na celu ograniczanie emisji liniowej poprzez:

1. modernizację stanu dróg,
2. poprawę stanu technicznego pojazdów poruszających się po drogach,
3. wyprowadzenie ruchu tranzytowego z centrów miast na obwodnice, lub poza tereny zabudowane – działania poprawiające układ komunikacyjny w miastach, powiatach, gminach,
4. zastępowanie indywidualnych środków transportu transportem publicznym oraz rozbudowę systemów transportu publicznego,
5. rozbudowę systemów transportu alternatywnego, w tym budowa ścieżek rowerowych,
6. popularyzacja tzw. „eko-drivingu” w ramach szkolenia kierowców.

Ograniczenie emisji punktowej poprzez:

1. analizę pozwoleń udzielonych największym emitentom tlenków azotu, niemetanowych lotnych związków organicznych, tlenku węgla i zaostrzenie kontroli tych zakładów,
2. na etapie wydania decyzji administracyjnych na emisję gazów i pyłów do powietrza, wprowadzanie zapisów na temat standardów i limitów emisji pyłu zawieszonego PM10, arsenu oraz benzenu,
3. realizację planów inwestycyjnych przedsiębiorstw, takich jak: modernizacja kotłowni, modernizacja dużych obiektów energetycznego spalania paliw, wprowadzenie nowoczesnych i przyjaznych środowisku technologii, hermetyzacji układów technologicznych, modernizacji instalacji.
4. Ograniczenie emisji powierzchniowej poprzez wprowadzenie zmian w zakresie sposobu ogrzewania w budynkach użyteczności publicznej, zabudowie jedno- lub wielorodzinnej na terenie strefy w szczególności:
 - a. wymianę dotychczasowych kotłów węglowych na nowe o wyższej sprawności lub zastąpienie ich kotłami opalanymi gazem ziemnym lub olejem opałowym lub zastosowanie ogrzewanie elektrycznego,
 - b. podłączenia do lokalnych sieci ciepłych,
 - c. zmniejszenie zapotrzebowania na energię ciepłą poprzez termomodernizację budynków, wymianę stolarki okiennej i drzwiowej,
 - d. wspieranie i promocję wykorzystania działań termomodernizacyjnych w budynkach publicznych, komunalnych i prywatnych,
 - e. wspieranie i promocję wykorzystania odnawialnych źródeł energii, dla budownictwa indywidualnego stosowanie paneli słonecznych i pomp ciepłych.

Program ochrony powietrza zobowiązuje wójtów, burmistrzów i prezydentów poszczególnych miast i gmin strefy kujawsko-pomorskiej do opracowania i wdrożenia Programu Ograniczenia Niskiej Emisji (PONE). Głównym celem PONE jest poprawa jakości powietrza na danym obszarze (nie tylko redukcja ilości zanieczyszczeń). W Programie określono wymaganą wielkość redukcji emisji. Dobór działań zmierzających do ograniczenia emisji powierzchniowej pozostawiono gminom, które zostały wskazane, jako obszary przekroczeń. Uznano, że zależny on będzie od lokalnych możliwości i preferencji mieszkańców. Gminy zostały także zobowiązane do opracowania i wdrożenia systemu zachęt finansowych do wymiany systemów grzewczych. PONE polega na wymianie starych kotłów, pieców węglowych na nowoczesne kotły węglowe, retortowe, gazowe, ogrzewanie elektryczne, zastosowanie alternatywnych źródeł energii lub podłączenie do miejskiej sieci ciepłowniczej. W ramach PONE likwidowane są lokalne kotłownie węglowe. Jest to jedna z możliwości ograniczenia emisji z indywidualnych systemów grzewczych (przykład dobrych praktyk) oraz narzędzie, które ma służyć realizacji działań mających na celu ograniczenie emisji powierzchniowej z palenisk domowych.

2.2.3. Gleby i gospodarka odpadami

Gleby występujące na terenie Powiatu Bydgoskiego to głównie gleby biellicowe wytworzone na utworach piaszczystych (zwłaszcza w części południowej powiatu) oraz gleby brunatnozieme (w części północnej powiatu, zwłaszcza gminy Dobrcz, Koronowo i Sicienko). Na obszarach wysoczyznowych dominują gleby spoiste (zwięzłe) o wysokiej klasie bonitacji – III i IV (gminy Dobrcz, Koronowo i Sicienko). Na obszarach równin sandrowych (gmina Koronowo) i terasów Pradoliny Toruńsko - Eberswaldzkiej (gminy Solec Kujawski, Białe Błota i Nowa Wieś Wielka) występują gleby piaszczyste o niskiej klasie bonitacyjnej – V i VI, w przeważającej części porośnięte kompleksami leśnymi, zaś w dolinach rzecznych dominują gleby organiczne – mady, gytie oraz torfy.

Stan czystości gleb na przestrzeniach rolniczo – leśnych jest zadawalający. Dotychczas nie stwierdzono ich skażenia metalami ciężkimi, ani wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi (WWA). Poszczególne pierwiastki w glebie występują w ilościach naturalnych. Na terenie miasta Solec Kujawski, na obszarze byłej Nasycalni Drewna stwierdzono skażenia gleb jak i podłoża geologicznego oraz płytko zalegających wód podziemnych związkami ropopochodnymi i wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi (WWA). Aktualnie na tym terenie (11 ha) jest prowadzona rekultywacja metodą *in situ* ex-side, polegającą na bioremedjacji przy wykorzystaniu specjalnie namnażanej w tym celu lokalnej bakterii z jednoczesnym procesem monitorowania efektów tego procesu. Od 2014r. na terenie powiatu bydgoskiego są prowadzone badania gleb w rejonie zamkniętych i rekultywowanych gminnych składowisk odpadów komunalnych. Dotychczas wykonano badania kontrolne gleb w rejonie nieczynnego składowiska w Magdalence (gmina Dobrcz) i Bolumin (gmina Dąbrowa Chełmińska). W kolejnych latach badania te będą kontynuowane w rejon składowiska w Trzęmiętowie (gmina Sicienko), Solcu Kujawskim i Srebrnicy (gmina Koronowo). Do rekultywacji terenów zdegradowanych głównie działalnością górniczą (wyrobiska poeksploatacyjne) są wykorzystywane odpady, które do tego typu prac są dopuszczone rozporządzeniem Ministra Środowiska o unieszkodliwianiu odpadów poza instalacją i urządzeniami z dnia 11 maja 2015r. (Dz. U. poz. 796). W 2014 roku wytworzonych zostało na terenie powiatu bydgoskiego 33,9 tys. ton odpadów z czego 2,8 tys. ton zostało poddane odzyskowi, stanowiło to 8,3% odpadów wytworzonych w ciągu roku. Na jednego mieszkańca przypadało 226,5 kg odpadów zmieszanych w ciągu roku. Na obszarze powiatu nie ma czynnych wysypisk komunalnych, a zamknięte składowiska poddawane są pracom rekultywacyjnym.

2.2.4. Formy ochrony przyrody

41,2% powierzchni powiatu (57 399,43 ha) jest objęta różnymi formami ochrony przyrody. Pod względem powierzchni chronionych powiat znajduje się na 6 pozycji w województwie kujawsko-pomorskim (większy udział obszarów chronionych mają tylko powiaty: sępoleński – 77,8%, tucholski

– 64,9%, brodnicki – 55,2%, świecki – 48,2%, golubsko-dobrzyński – 43,2%). Różnego rodzaju formy ochrony przyrody występują w granicach wszystkich gmin tworzących powiat. Największy udział obszarów chronionych w ogólnej powierzchni występuje w gminach Solec Kujawski (63,6% powierzchni) i Nowa Wieś Wielka (61,5% powierzchni). W gminach Koronowo i Dąbrowa Chełmińska ochroną objętych jest 48% powierzchni, a w gminach Białe Błota i Osielesko 35% powierzchni. Najmniejszy udział powierzchni obszarów chronionych jest w gminach Dobrcz (17,5% powierzchni) i Sicienko (5,3% powierzchni).

Na terenie powiatu bydgoskiego zlokalizowane są następujące obszary chronione wyznaczone na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651 ze zm.):

Obszary specjalnej ochrony ptaków (2):

- Dolin Dolnej Wisły PLBO40003;
- Dolina Środkowej Noteci i Kanaku Bydgoskiego PLB300001;

Specjalne obszary ochrony siedlisk (5):

- Torfowisko Linie PLH040020;
- Dolina Noteci PLH300004;
- Solecka Dolina Wisły PLH040003;
- Dybowska Dolina Wisły PLH040003;
- Równina Szubińsko-Łabiszyńska PLH040029;

Parki krajobrazowe (1):

- Nadwiślański Park Krajobrazowy;

Obszary chronionego krajobrazu (7):

- Obszar Chronionego Krajobrazu Pewnego Pasa Rekreacyjnego Miasta Bydgoszczy;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Wydm Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej – część Wschodnia i zachodnia;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Strefy Krawędziowej Kotliny Toruńskiej;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Łąki Nadnoteckie;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Zalewu Koronowskiego;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny rzeki Sępolenki;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Rynny Jezior Byszewskich;

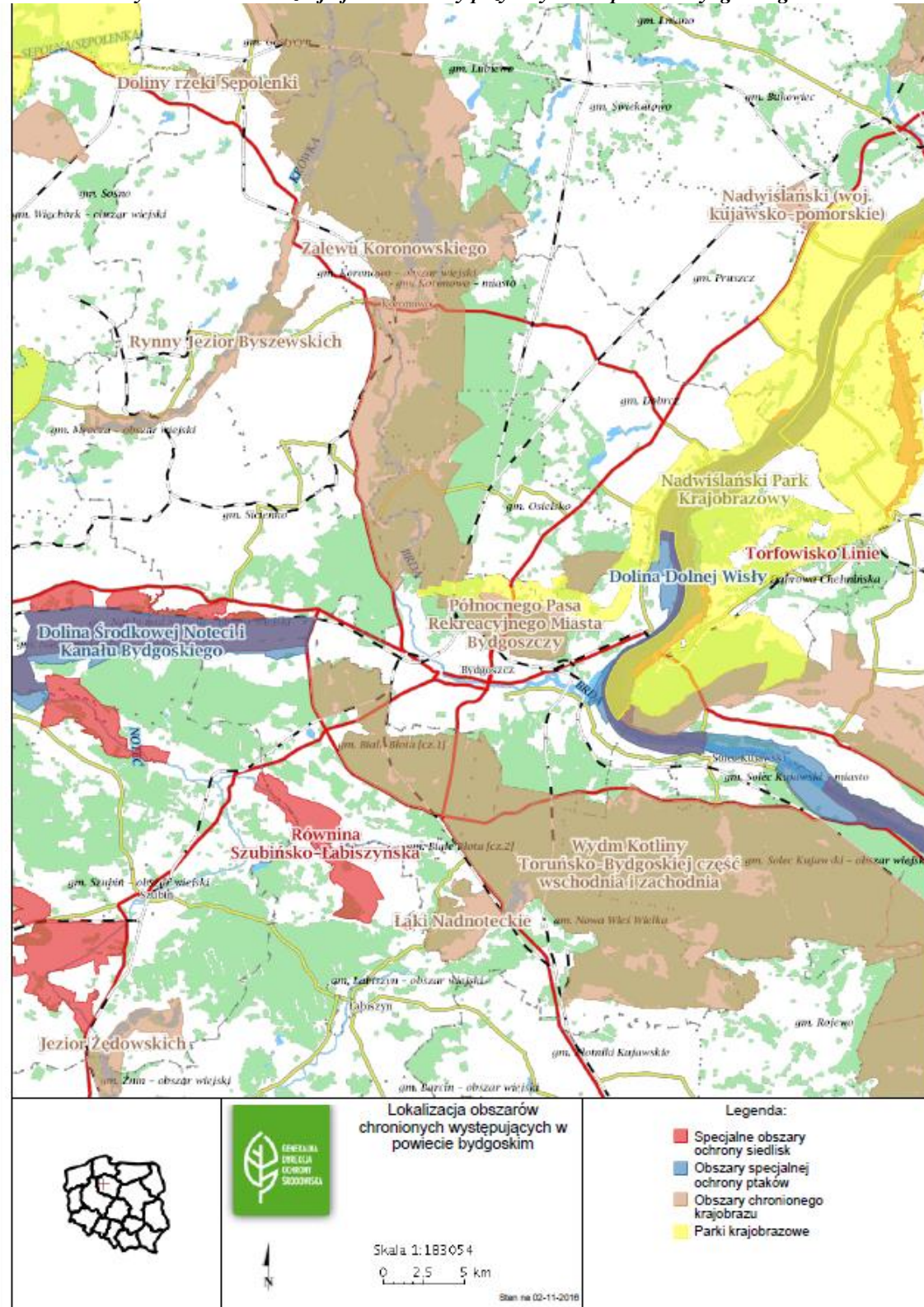
Zasoby środowiska wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi chronione są w **11 rezerwach przyrody**:

- Augustowo – rezerwat leśno-florystyczny, powierzchnia 6,76 ha, gmina Dobrcz,
- Bagno Głusza – rezerwat faunistyczny, powierzchnia 6,25 ha, gmina Koronowo,
- Dziki Ostrów – rezerwat leśny, powierzchnia 74,68 ha, gmina Nowa Wieś Wielka,
- Kruszyn – rezerwat leśny, powierzchnia 72,7 ha, gmina Sicienka,
- Las Mariański – rezerwat leśny, powierzchnia 31,8 ha, gmina Dąbrowa Chełmińska,
- Linje – rezerwat torfowiskowy, powierzchnia 12,7 ha, gmina Dąbrowa Chełmińska,
- Łążyn – rezerwat leśny, powierzchnia 26,2 ha, gmina Solec Kujawski,
- Reptowo – rezerwat ornitologiczny, powierzchnia 4,1 ha, gmina Dąbrowa Chełmińska,
- Różanna Dęby – rezerwat leśny, powierzchnia 5,94 ha, gmina Koronowo,
- Tarkowo – rezerwat florystyczny, powierzchnia 0,3 ha, gmina Nowa Wieś Wielka,
- Wielka Kępa – rezerwat leśny, powierzchnia 27,6 ha, gmina Dąbrowa Chełmińska.

Na obszarze powiatu bydgoskiego ustanowiono także **190 pomników przyrody**, szereg użytków ekologicznych oraz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Na obszarze powiatu występują również **korytarze ekologiczne**. Są to w szczególności wyznaczone przez IBS PAN: Północny Korytarz Ekologiczny pn. Pojezierze Kaszubskie - Doliny Wisły i Noteci oraz Północno-Centralny Korytarz Ekologiczny pn. Wschodnia Dolina Noteci.

Poniżej przedstawiono mapę z zaznaczonymi terenami ochrony przyrody na tle powiatu bydgoskiego.

Rysunek 1. Lokalizacja form ochrony przyrody na tle powiatu bydgoskiego

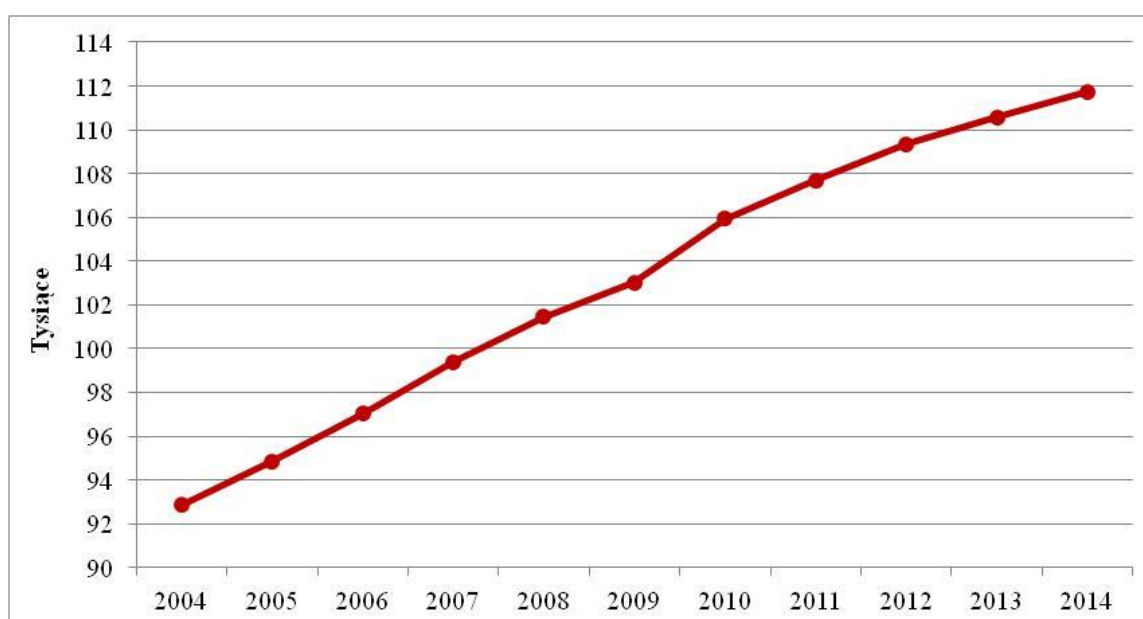

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

2.3. Ludność

W 2014 roku powiat bydgoski zamieszkiwało 111 734 osób, co stanowiło 5,35% ludności województwa kujawsko-pomorskiego. Liczba ta sprawiła, że był on najludniejszym powiatem województwa nie licząc miast Bydgoszczy, Torunia i Włocławka. Liczba ludności powiatu charakteryzuje się stałą tendencją wzrostową (patrz Wykres 1.). W przeciągu ostatnich 10 lat jej średni roczny wzrost wynosił 1 891 osób (1,67% rocznie). Pod względem liczby ludności powiat bydgoski wypada korzystnie na tle całego województwa, gdzie w badanym okresie wzrost liczby ludności wyniósł zaledwie 1,05%, natomiast w powiecie wyniósł 20,37%. Największy przyrost liczby ludności w latach 2004-2014 nastąpił w gminie Białe Błota i Osielsko, gdzie liczba ludności względem roku 2004 wzrosła o ponad 50%.

Wykres 1. Stan ludności w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014

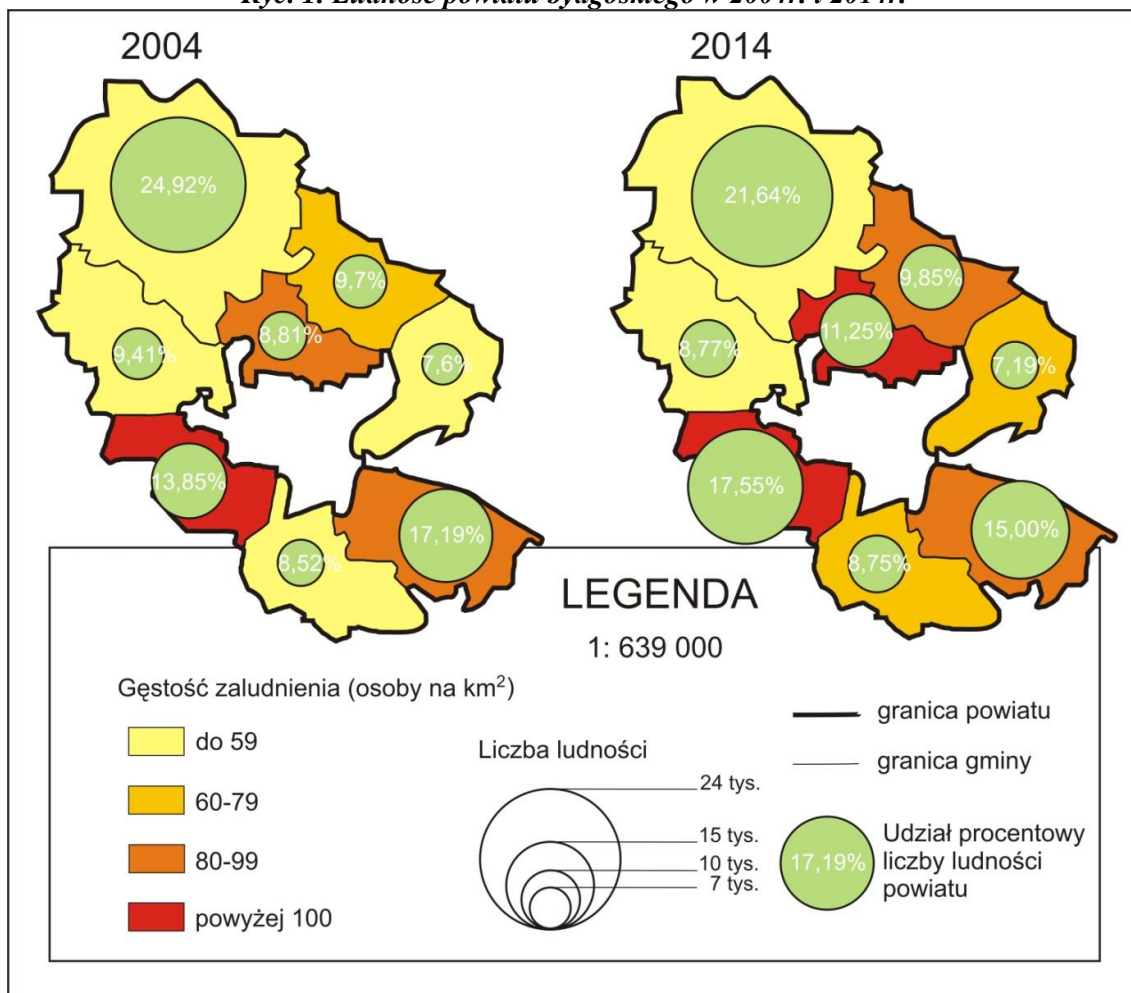

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W 2014r. największą liczbą ludności charakteryzowały się gminy Koronowo (21,64%), Białe Błota (17,55%), Solec Kujawski (15%) i Osielsko (11,25%). Pozostałe gminy zamieszkiwało pomiędzy 7,19% a 9,85% ludności (patrz Ryc. 1.). Gęstość zaludnienia powiatu bydgoskiego stale rośnie - od 67 osób na km² w 2004r. do 80 osób na km² w 2014r. W porównaniu, gęstość zaludnienia dla całego kraju wynosiła w 2014r. 123 osoby na km², a dla województwa kujawsko-pomorskiego 116 osób na km². Niska gęstość zaludnienia świadczy o niskim stopniu zurbanizowania obszaru. Zaznaczyć należy jednak, że była wyższa niż gęstość zaludnienia obszarów wiejskich w Polsce (która wynosiła 52 osoby na km²), co jest charakterystyczne dla obszarów podmiejskich. Wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego powiat bydgoski plasował się na 9. pozycji pod względem gęstości zaludnienia. Największa zamiana gęstości zaludnienia w badanym okresie nastąpiła w gminach Białe Błota (ze 106 do 160 osób na km²) i Osielsko (z 80 do 124 osób na km²). Mniejszych wzrost zanotowały gminy Dobrcz

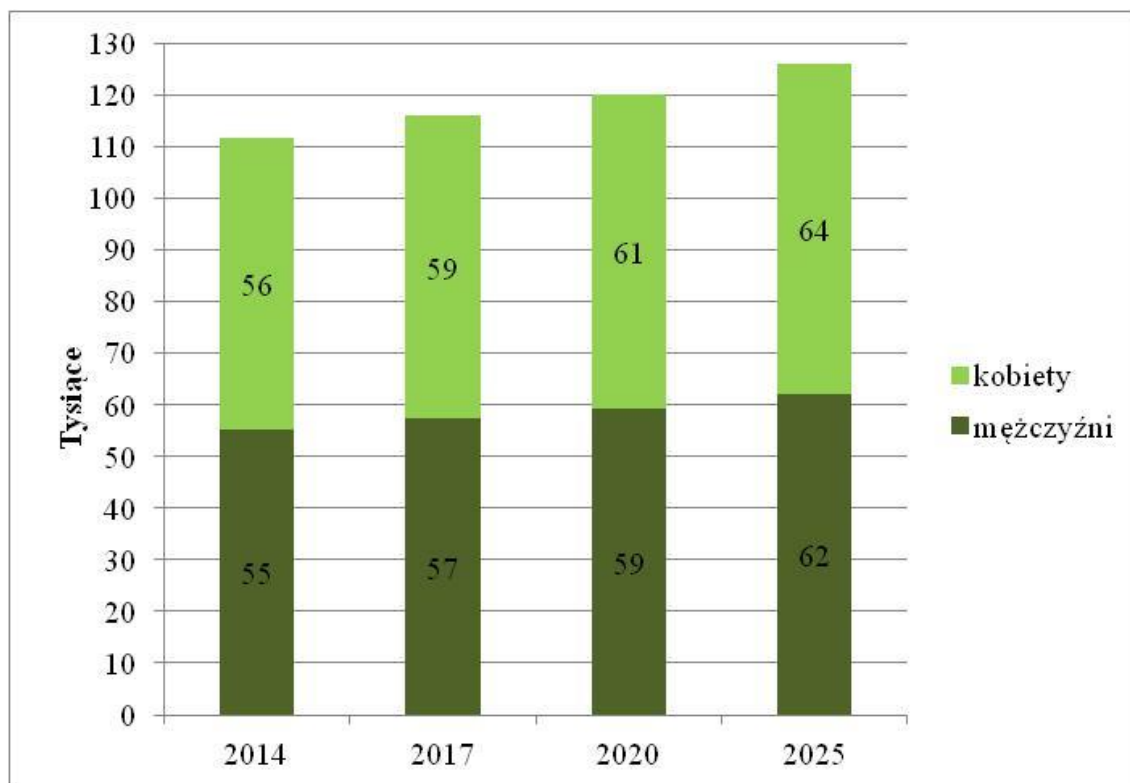
(z 69 osób na km² do 85 osób na km²) i Nowa Wieś Wielka (z 53 osób na km² do 66 osób na km²). Najmniejszy wzrost był w gminach Dąbrowa Chełmińska (z 57 osób na km² do 64 osoby na km²), Sicienko (z 49 osób na km² do 54 osób na km²), Solec Kujawski (z 91 osób na km² do 96 osób na km²) i Koronowo (z 56 osób na km² do 59 osób na km²).

Ryc. 1. Ludność powiatu bydgoskiego w 2004r. i 2014r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Wykres 2. Prognoza liczby ludności dla powiatu bydgoskiego

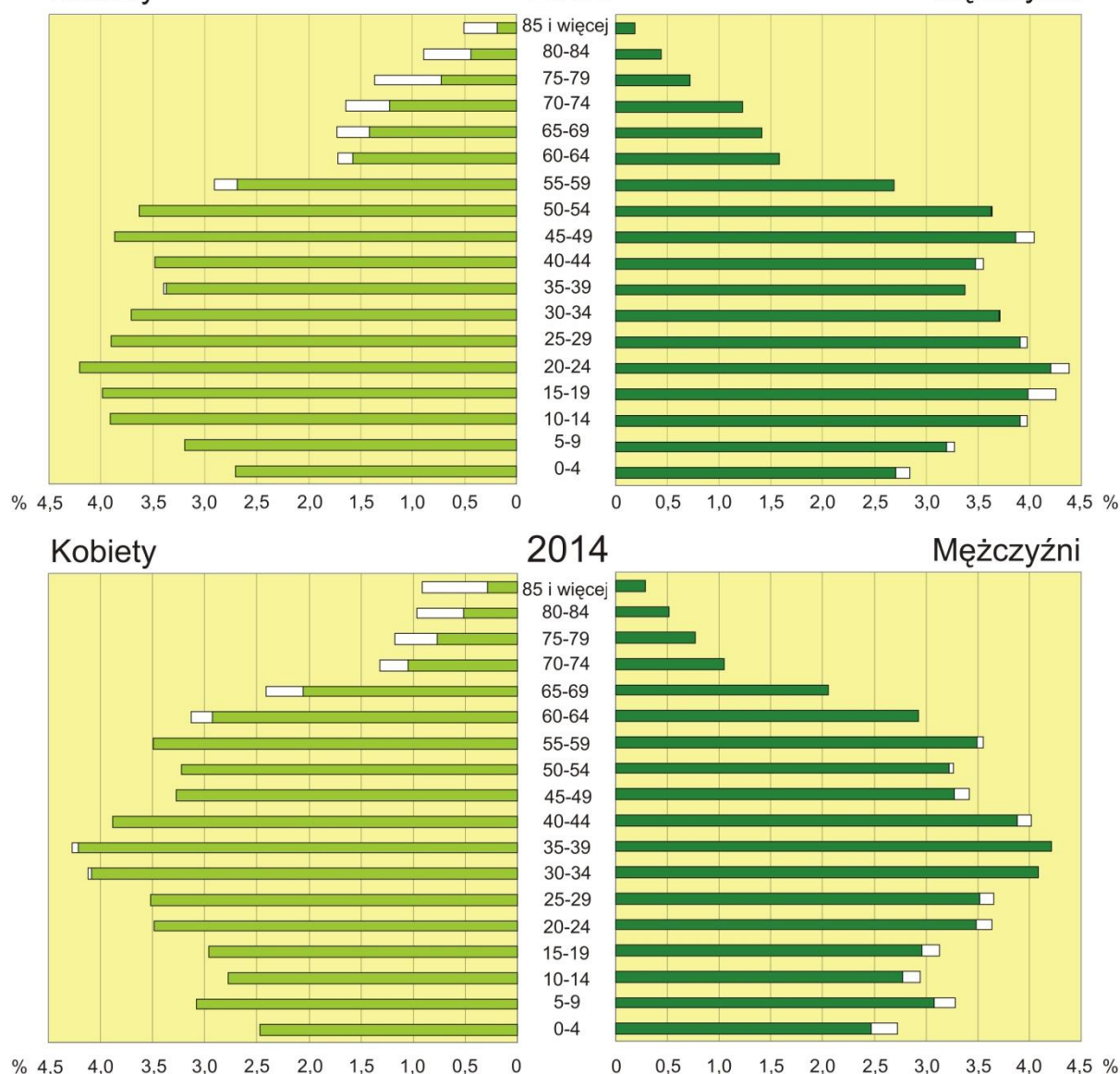

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Według prognoz ludnościowych Głównego Urzędu Statystycznego liczba ludności w powiecie będzie systematycznie wzrastać (patrz

Wykres 2). W ciągu 11 lat przewidywane jest, że wzrośnie o 14 193 osób (12,7% w stosunku do 2014r.) i osiągnie 125 927 osób. W strukturze ludności pod względem płci większy udział mają kobiety. Współczynnik feminizacji między 2004r. a 2009r. wynosił 103 kobiety na 100 mężczyzn, a między 2010r. a 2014r. 102 kobiety na 100 mężczyzn. Wartość tego wskaźnika jest niższa niż dla kraju (107 kobiet na 100 mężczyzn) i województwa (106 kobiet na 100 mężczyzn).

Wykres 3. Struktura płci i wieku ludności powiatu bydgoskiego w 2004r. i 2014r.

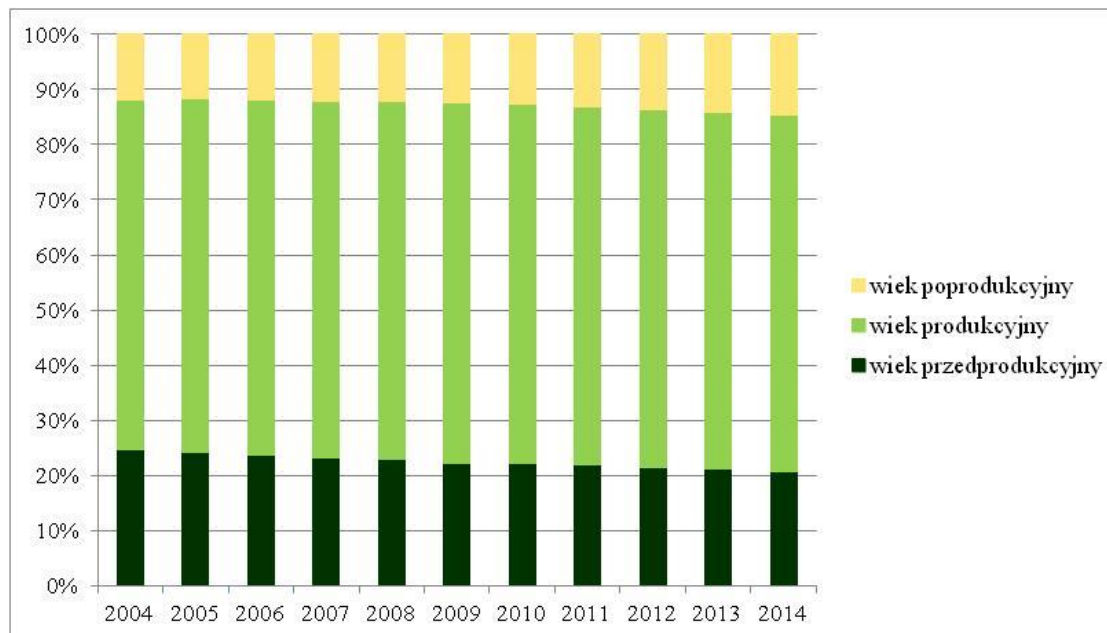

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W 2004 roku najwięcej osób, zarówno kobiet jak i mężczyzn, było w przedziale wiekowym 20-24 lata. Wyraźnie widoczne były większe liczebnie grupy kobiet i mężczyzn w przedziałach 15-29 i 45-54 lata. Były to osoby urodzone w okresach wyżów demograficznych z lat pięćdziesiątych oraz przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Echa wyżu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych odzwierciedlają się w najliczniejszych grupach wiekowych struktury ludności w 2014 roku (osoby w wieku 30-44 lata) (patrz Wykres 3.). Kształt piramidy płci i wieku wskazuje na starzenie się społeczeństwa. Dane z 2014r. pokazują, że w stosunku do 2004r. mniej liczna jest grupa osób do 29 roku życia. W stosunku do 2004r. przesunął się również wiek, w którym znacznie zaczyna ubywać ludności (w 2004r. było to powyżej 60 lat, w 2014r. powyżej 70 lat). Świadczy to o ogólnym wydłużaniu się średniej długości życia ludności, a ta wynika m.in. z lepszej opieki zdrowotnej i warunków życia oraz większej świadomości społeczeństwa w kwestiach dbania o zdrowie. Wpływa to

również na fakt, że w 2014r. nadwyżka liczby kobiet nad mężczyznami pojawia się dopiero w grupie 60-64 lata, a nie tak jak w 2004r. 55-59 lat.

Wykres 4. Udział procentowy ekonomicznych grup wieku w ogólnej liczbie ludności powiatu bydgoskiego w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Wśród mieszkańców powiatu bydgoskiego dominuje ludność w wieku produkcyjnym (dla mężczyzn 18-64 lata, dla kobiet - 18-59 lat) – 64,61% populacji. Ludność w wieku przedprodukcyjnym (do 17 roku życia) stanowi 20,81%, a poprodukcyjnym (dla mężczyzn 65 lat i więcej, dla kobiet 60 lat i więcej) 14,59% populacji. Pomiędzy 2004r. a 2014r. zauważalny był spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, co było wynikiem niskiej dzietności kobiet i wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (patrz Wykres 4.). W wyniku zmian w ekonomicznych grupach wieku zmianie uległy współczynniki obciążenia demograficznego. Zmiany te głównie niekorzystnie wpływają na współczynniki związane z wiekiem produkcyjnym. Powiat znajduje się jednak na lepszej pozycji względem całego województwa kujawsko-pomorskiego i kraju, dla których wartości współczynników obciążenia demograficznego są o wiele wyższe.

Współczynnik obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym (ludność w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku poprodukcyjnym) w powiecie bydgoskim po spadku między 2004r. a 2009r. (z 57,4 na 53,9 osób) zaczął wzrastać i w 2014r. osiągnął wartość 54,8 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Stale i w dużym stopniu, wzrastał współczynnik obciążenia ludności w wieku przedprodukcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym (z 48,1 w 2004r. do 70,1 w 2014r.). Również, po niewielkim spadku w 2005r., wzrasta współczynnik obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym. W 2014r. wynosił on 22,6 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Jeśli chodzi o poszczególne

gminy powiatu bydgoskiego to w 2014r. najmniejszy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i największy udział ludności w wieku poprodukcyjnym był w Solcu Kujawskim i Koronowie. Natomiast w gminach Białe Błota i Osielsko był największy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i najmniejszy udział osób w wieku poprodukcyjnym. Najwyższy współczynnik obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym występował w Solcu Kujawski i wynosił 54,8 osób na 100 osób w wieku produkcyjnym, natomiast najniższy był w Nowej Wsi Wielkiej – 52,3 osób na 100 osób w wieku produkcyjnym (patrz Tabela 1.). W przypadku współczynnika obciążenia ludności w wieku przedprodukcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym najwyższa wartość występowała w gminie Solec Kujawski (94 osoby w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym) i Koronowo (84,3 osoby w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym).

Tabela 1. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym oraz współczynniki obciążenia demograficznego w 2014r.

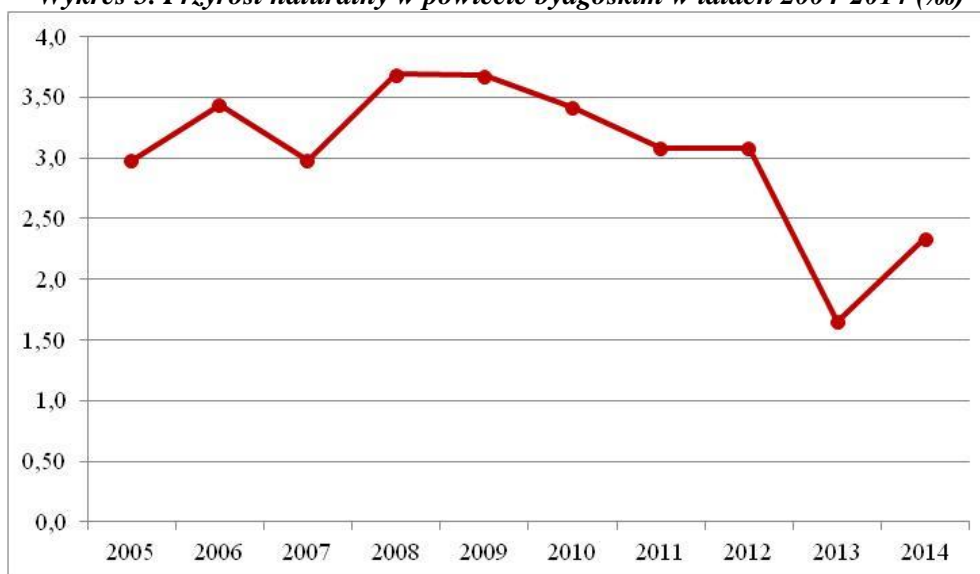
Jednostka podziału terytorialnego	Udział liczby ludności (%)			Współczynniki obciążenia demograficznego		
	Wiek przedprodukcyjny	Wiek produkcyjny	Wiek poprodukcyjny	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
Powiat bydgoski	20,81	64,61	14,59	54,8	70,1	22,6
Białe Błota	22,16	65,26	12,03	53,2	53,0	18,4
Dąbrowa Chełmińska	21,16	65,11	13,73	53,6	64,9	21,1
Dobrcz	21,62	63,81	14,58	56,7	67,4	22,8
Koronowo	19,35	64,34	16,32	55,4	84,3	25,4
Nowa Wieś Wielka	20,34	65,66	14,00	52,3	68,8	21,3
Osielsko	22,87	64,83	12,29	54,2	53,7	19,0
Sicienko	20,56	65,15	14,30	53,5	69,6	21,9
Solec Kujawski	18,85	63,43	17,72	57,7	94,0	27,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL

Najniższe wartości tego współczynnika były w gminie Białe Błota (53 osoby w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym) i Osielsko (53,7 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym). Podobnie kształtowała się sytuacja w przypadku współczynnika obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym – wartości najwyższe w Solcu Kujawskim (27,9 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) i Koronowie (25,4 osoby w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym), a najniższe w Białych Błotach (18,4 osoby w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) i Osielsku (19 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym).

Przyrost naturalny w powiecie bydgoskim w 2014r. był dodatni i wynosił 260. Oznacza to że liczba urodzeń żywych przewyższała i to znacznie, liczbę zgonów. W porównaniu, dla województwa kujawsko-pomorskiego przyrost naturalny wynosił 3, a dla Bydgoszczy był ujemny (-424). Dodatni przyrost naturalny odzwierciedla się w ciągłym wzroście liczby ludności. W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców przyrost naturalny w powiecie wynosił 2,34‰. Największy przyrost naturalny w 2014r. był w gminie Osielsko (70) i Białe Błota (62). Wskaźnik ten na 1 000 mieszkańców osiągnął najwyższą wartość w gminie Osielsko (5,62‰), Dobrcz (3,48‰) i Białe Błota (3,19‰). Jediną gminą charakteryzującą się ujemnym przyrostem naturalnym była gmina Solec Kujawski (-9; -0,54‰).

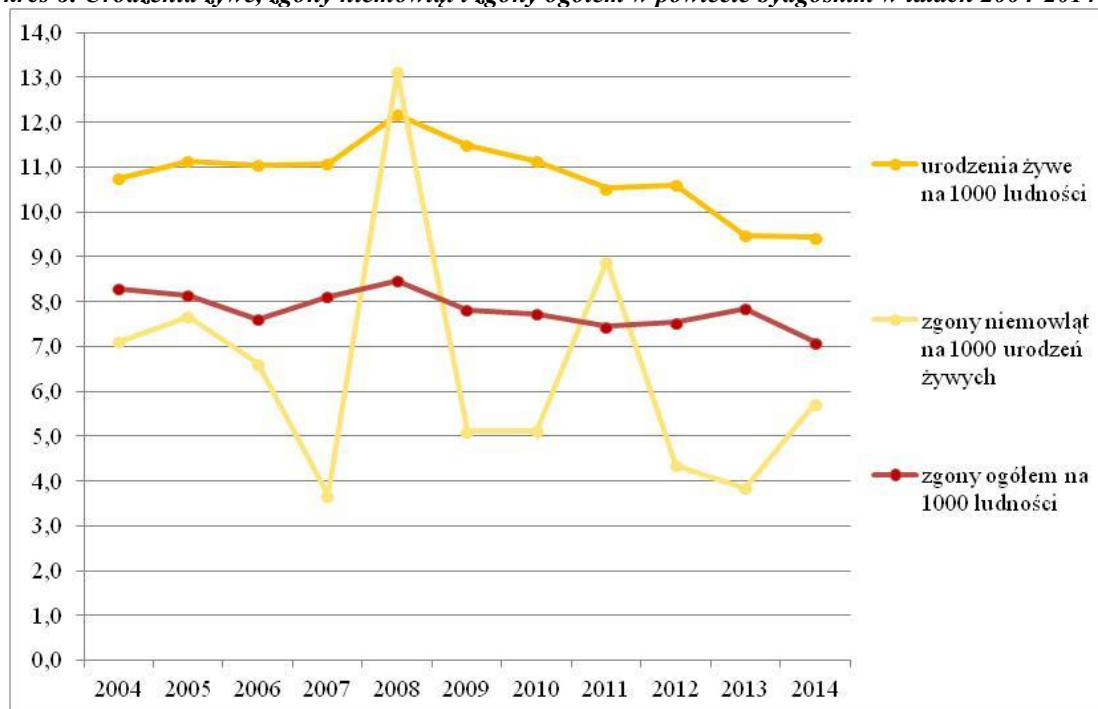
Wykres 5. Przyrost naturalny w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014 (‰)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W 2004 roku liczba urodzeń żywych w powiecie bydgoskim wynosiła 985 osób i do roku 2008 charakteryzowała się tendencją wzrostową, kiedy to osiągnęła swoje maksimum (1 219 osób). Później liczba ta systematycznie spadała (oprócz niewielkiego wzrostu w 2012r.) i w 2014 roku osiągnęła poziom 1 048 osób. W przeliczeniu na 1 000 ludności wskaźnik urodzeń żywych w 2014r. wynosił 9,4‰ i był nieznacznie niższy niż dla całego kraju (9,7‰) i województwa kujawsko-pomorskiego (9,6‰).

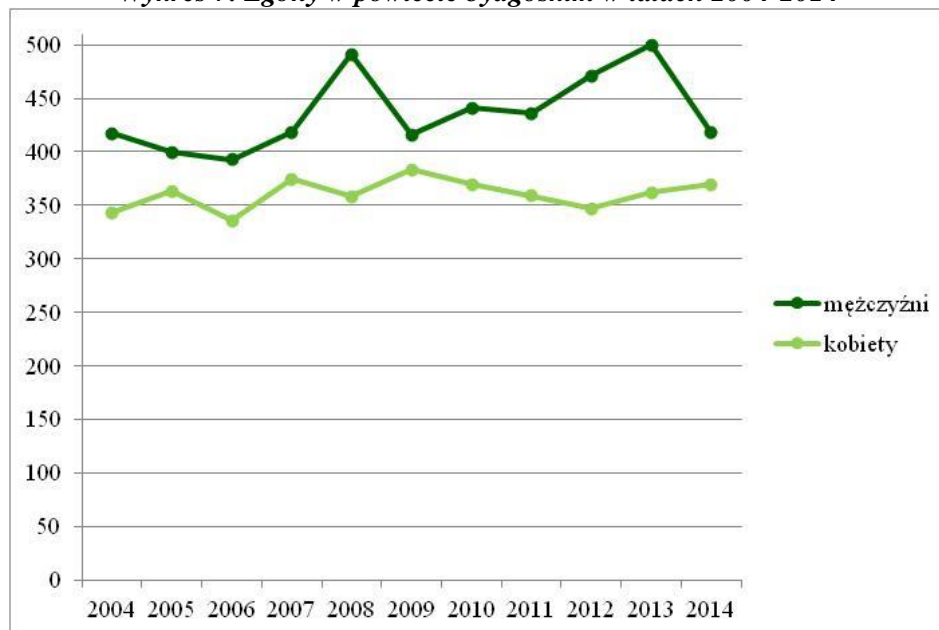
Wykres 6. Urodzenia żywe, zgony niemowląt i zgony ogółem w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W przypadku zgonów niemowląt widoczne są liczne wahania (patrz Wykres 6.). Zauważalne są zwłaszcza 2 duże wzrosty w 2008r. (13,1%) i 2011r.(8,9%). W 2014r. wskaźnik liczby zgonów niemowląt na 1 000 urodzeń żywych wzrósł w stosunku do roku poprzedniego i osiągnął wartość 5,7%. Była to wartość wyższa niż dla województwa (4,6‰) i kraju (4,2‰). Liczba zgonów między 2004r. a 2014r. oscylowała między 729 a 862 osoby. W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców charakteryzowała się niewielkimi wahaniami (patrz Wykres 6.). Najwyższą wartość osiągnęła w 2008r. (8,48‰), a najniższą w 2014r. (7,09‰). W stosunku do wartości tego wskaźnika w 2014r. dla kraju (9,78‰) i województwa (9,58‰), była to wartość niska. W analizowanym okresie liczba zgonów mężczyzn przewyższała liczbę zgonów kobiet średnio o 76 osób rocznie. Największa nadwyżka zgonów mężczyzn nad kobietami występowała w 2013r. (138 osób) i 2008r. (133 osoby) (patrz Wykres 7.).

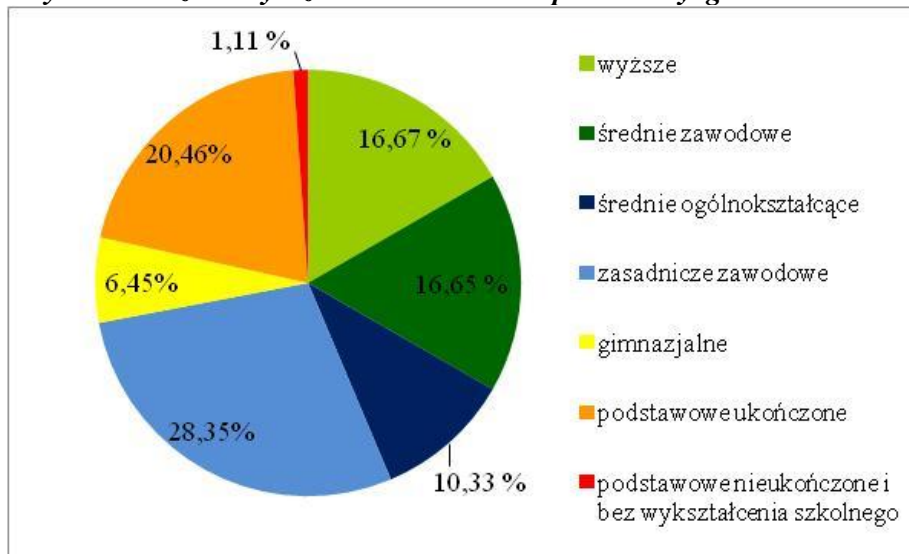
Wykres 7. Zgony w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego z 2011r. w powiecie bydgoskim 16,67% osób miało wykształcenie wyższe (patrz Wykres 8). Większy odsetek kobiet niż mężczyzn miał wykształcenie wyższe, średnie ogólnokształcące i ukończone podstawowe. Więcej kobiet niż mężczyzn nie posiadało żadnego wykształcenia. Mężczyźni charakteryzowali się wyższym udziałem niż kobiety w przypadku wykształcenia średniego zawodowego i zasadniczego zawodowego, co stanowiło wartość wyższą niż dla województwa kujawsko-pomorskiego (15,15%). Najwięcej mieszkańców powiatu miało wykształcenie zasadnicze zawodowe (28,35%) i było to więcej niż w kraju (23,5%) i województwie (27,18%). Wykształcenie średnie zawodowe miało 16,65%, a średnie ogólnokształcące 10,33% ludności. Obie te wartości były niższe niż dla województwa i kraju. Gimnazjum ukończyło 6,45% osób, szkołę podstawową 20,46% osób. Wykształcenie podstawowe miało więcej osób niż wskaźnik ten dla kraju (19,85%) i mniej niż dla województwa kujawsko-pomorskiego (21,42%). W grupie osób z wykształceniem podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia było 1,11% ludności. Większy odsetek kobiet niż mężczyzn miał wykształcenie wyższe, średnie ogólnokształcące i ukończone podstawowe. Więcej kobiet niż mężczyzn nie posiadało żadnego wykształcenia. Mężczyźni charakteryzowali się wyższym udziałem niż kobiety w przypadku wykształcenia średniego zawodowego i zasadniczego zawodowego.

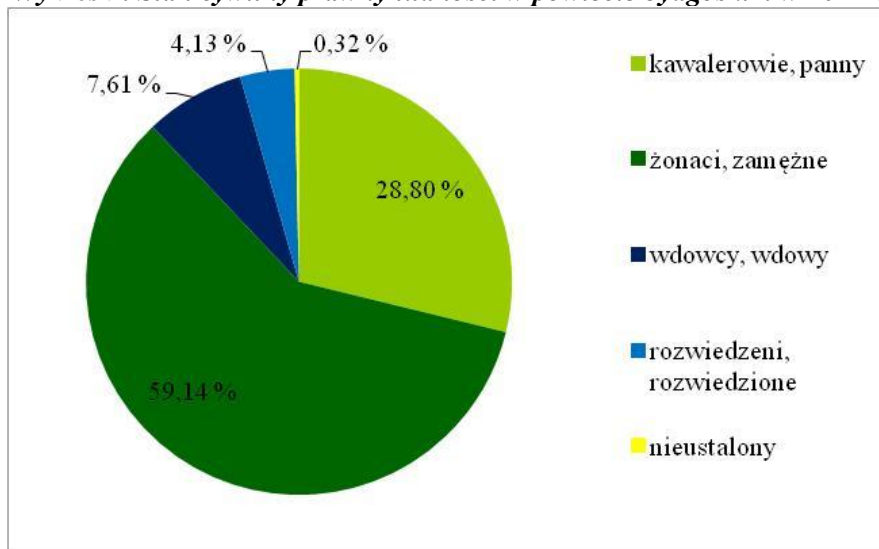
Wykres 8. Poziom wykształcenia ludności w powiecie bydgoskim w 2011r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Zgodnie z danymi z Narodowego Spisu Powszechnego z 2011r. przeważającą część ludności stanowią osoby żonate i zamężne (59,14%) (patrz Wykres 9.). Wartość ta jest wyższa niż dla województwa (56,31%) i kraju (55,8%). Kawalerowie i panny stanowią 28,8% osób. W powiecie było mniej wdów i wdowców (7,61%) niż w województwie (9,39%) i kraju (9,57%). Osoby rozwiedzione stanowiły 4,13%, a nie udało się ustalić stanu cywilnego 0,32% ludności powiatu.

Wykres 9. Stan cywilny prawny ludności w powiecie bydgoskim w 2011r.

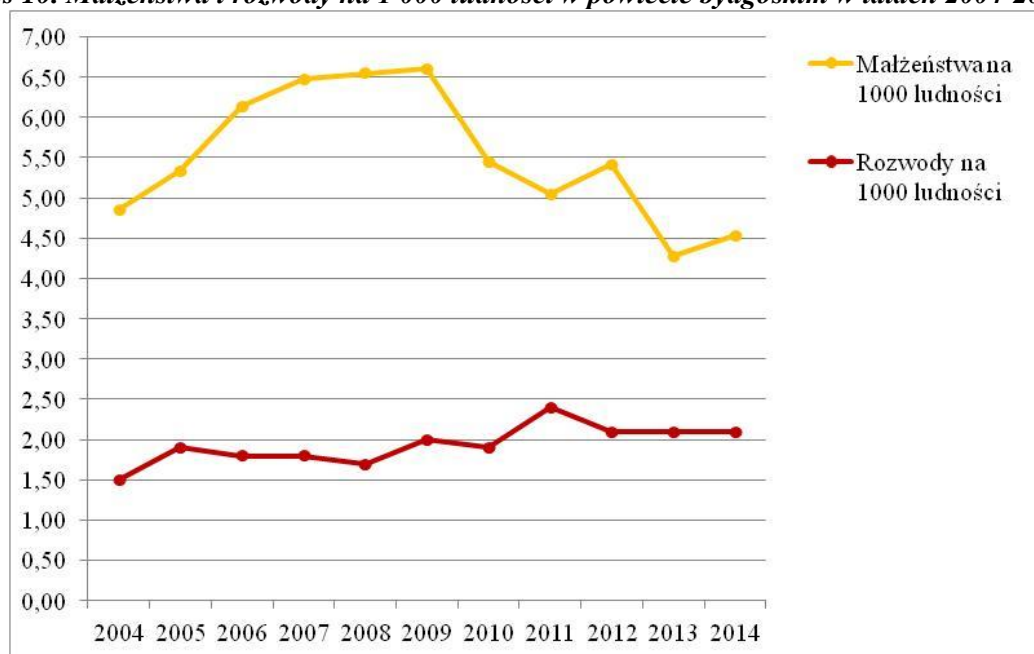

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W analizowanym okresie w powiecie bydgoskim najwięcej małżeństw zawieranych było między 2006 a 2009r. Do 2009r. widoczny był wzrost liczby małżeństw, który zakończył się gwałtownym spadkiem w 2010r. W następnych latach następowały naprzemienne wzrosty i spadki tej wartości. W 2014r. odnotowano 504 małżeństwa, co w przeliczeniu na 1 000 ludności stanowiło 4,53%. Wartość ta była niższa niż dla województwa (4,92‰) i kraju (4,9‰).

Liczba rozwodów w analizowanym okresie charakteryzowała się niewielkimi wahaniami. Najniższą wartość miała w 2004r. (1,5‰), natomiast najwyższą osiągnęła w 2011r. (2,4‰). W przeciągu ostatnich trzech lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie i w 2014r. była taka sama jak dla województwa kujawsko-pomorskiego (2,1‰), ale wyższa niż dla kraju (2,1‰).

Wykres 10. Małżeństwa i rozwody na 1 000 ludności w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014 (‰)

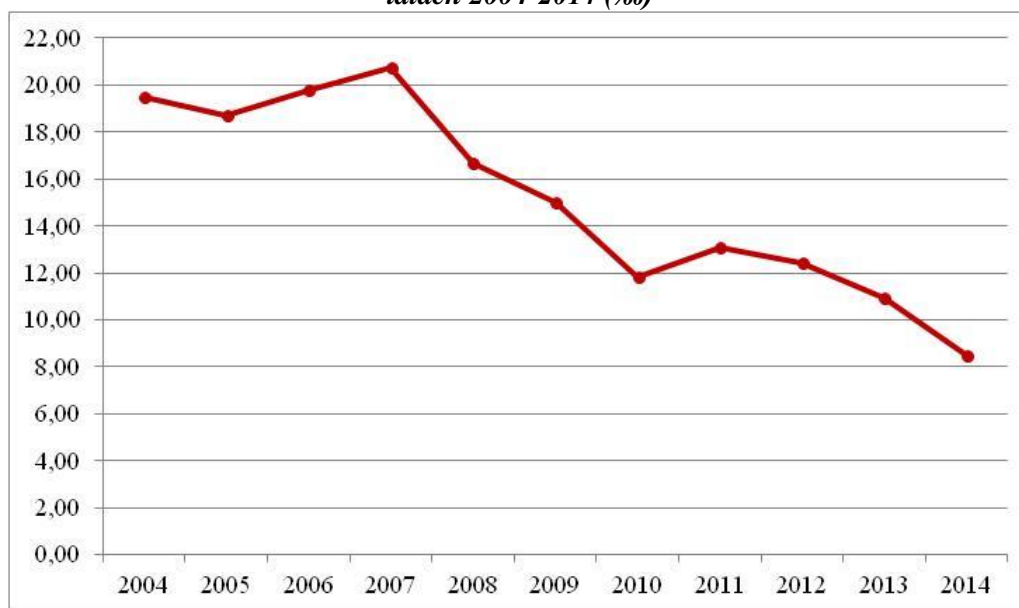

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Saldo migracji międzypowiatowych w badanym okresie charakteryzowało się tendencją spadkową i spadło z 19,49‰ w 2004r. do 8,47‰ w 2014r. (patrz Wykres 11.). Mimo tego spadku w 2014r. miało wartość najwyższą, po powiecie toruńskim, wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego. Należy zaznaczyć, że saldo migracji było w badanym okresie dodatnie. Oznacza to, że zameldowania na teren powiatu przewyższały liczbę wymeldowań. Dla porównania saldo migracji dla Bydgoszczy w 2014r. było ujemne i wynosiło -2,16‰, natomiast saldo migracji województwa kujawsko-pomorskiego wynosiło -0,83‰. W 2014r. przeważały zameldowania z miast, które stanowiły 86,8% wszystkich zameldowań, natomiast 76,89% wszystkich wymeldowań to wymeldowania do miast. Zameldowania ze wsi to tylko 13,2%, a wymeldowania na wieś 23,11%. Najwyższy wskaźnik salda migracji charakteryzował gminy Osielsko (19,91‰) i Białe Błota (16,99‰). Następny był Dobrcz (15,94‰) i Nowa Wieś Wielka (10,42‰). Ujemne saldo migracji miały gminy Koronowo (-0,21‰) i Solec Kujawski (-0,42‰).

Migracje zagraniczne mają wartości o wiele mniejsze. W 2014 roku zameldowania z zagranicy wynosiły 16, a wymeldowania 51. Tym samym wskaźnik salda migracji zagranicznych był ujemny i wynosił -0,31‰.

Wykres 11. Saldo migracji międzypowiatowych na 1 000 mieszkańców dla powiatu bydgoskiego w latach 2004-2014 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

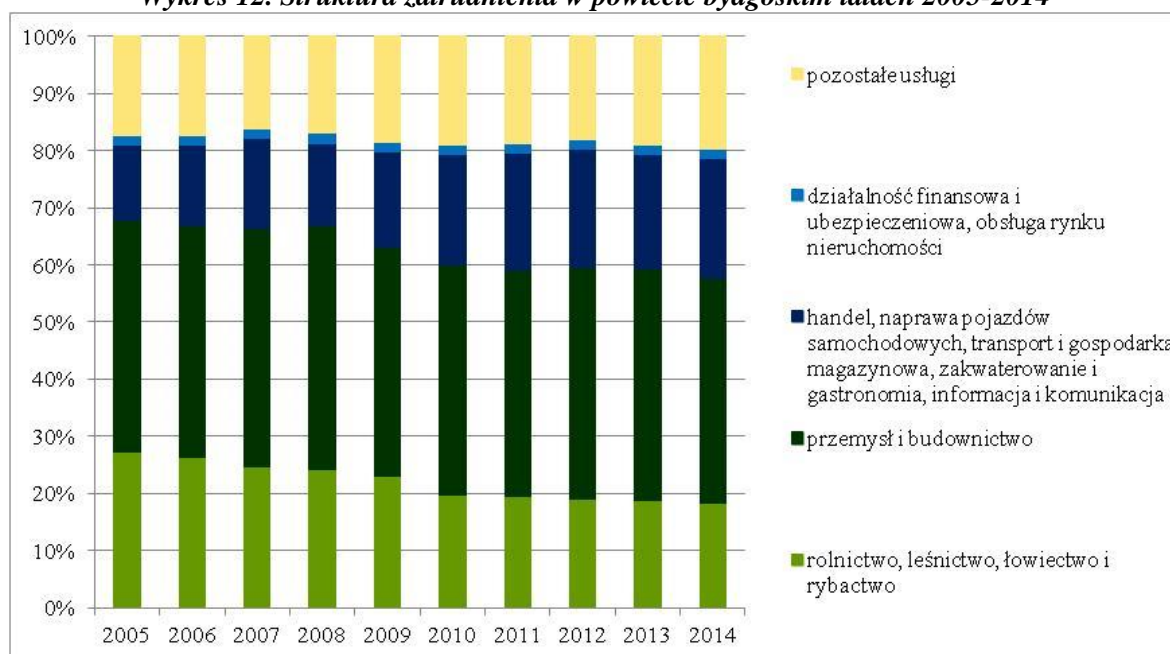
W powiecie bydgoskim w 2014r. zanotowano 1772 przestępstw. 47,16% stanowiły przestępstwa o charakterze kryminalnym, a 37,37% przestępstwa przeciwko mieniu. Przestępstwa drogowe osiągnęły poziom 8,14%, o charakterze gospodarczym 6,52%, a przeciwko życiu i zdrowiu tylko 0,83%. Wskaźnik wykrywalności przestępstw przez policję wynosił 60% i wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego była to najniższa zanotowana wartość w 2014r. Taką samą wartością wskaźnika charakteryzowało się miasto Włocławek. Wartość tego wskaźnika dla powiatu była także niższa niż dla województwa (68%) i kraju (65%). Na 1 000 mieszkańców powiatu przypadało średnio 15,49 przestępstw. Wskaźnik liczby przestępstw kryminalnych na 1 000 mieszkańców wynosił 11,79%, przestępstw o charakterze gospodarczym 1,63‰, drogowych 2,03‰, przeciwko życiu i zdrowiu 0,21‰ i przeciwko mieniu 9,34‰.

2.4. Gospodarka i rynek pracy

W 2014r. było 25 711 pracujących, z czego 45,36% stanowiły kobiety. Od 2005r. liczba osób pracujących stale wzrasta. Średni roczny wzrost liczby pracujących między 2005r. a 2014r. wynosił 547,8 osób. Między liczbą pracujących kobiet i pracujących mężczyzn utrzymuje się różnica, która w ostatnich latach zaczęła się zmniejszać, a średnio rocznie w badanym okresie wynosiła 2868,5 osoby. W 2014r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 35,62 osób pracujących. Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego w 2011r. współczynnik aktywności zawodowej czyli udział osób pracujących i bezrobotnych w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej, dla powiatu bydgoskiego wynosił 59,0%. Oznacza to, że na każde 100 osób, które ukończyły 15 lat, 59 osób było aktywnych zawodowo (miało pracę lub jej poszukiwało). Współczynnik ten dla kraju wynosił 55,1%, a dla województwa kujawsko-pomorskiego 54,8%. Również w podziale na kobiety i mężczyzn wartość

wskaźnika aktywności zawodowej była wyższa niż dla kraju i województwa. Dla kobiet wynosiła 51,8% (dla kraju 48,0%, dla województwa 47,0%), a dla mężczyzn 66,4% (dla kraju 62,9%, dla województwa 63,3%). Wskaźnik zatrudnienia jest miernikiem poziomu zatrudnienia i oznacza udział osób pracujących w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej. Dla powiatu bydgoskiego w 2011r. osiągnął wartość 52,6%, co oznacza, że na każde 100 osób, które ukończyły 15 lat przypadało 52,6 pracujących i przewyższał jego wartość dla kraju (48,5%) i województwa (46,9%). Dla kobiet wynosił 45,6% (dla kraju 42,0%, dla województwa 39,5%), a dla mężczyzn 59,8% (dla kraju 55,6%, dla województwa 55,1%). Współczynnik aktywności zawodowej i wskaźnik zatrudnienia dla powiatu bydgoskiego nie tylko były wyższe niż dla województwa kujawsko-pomorskiego i kraju, ale także przyjmowały wartości najwyższe wśród powiatów województwa. W przypadku współczynnika aktywności zawodowej była tylko jedna wyższa wartość - dla powiatu toruńskiego (o 0,6%). Bardzo małe różnice wartości występują pomiędzy powiatem bydgoskim i toruńskim. Wartości dla kolejnych powiatów różnią się już o ponad 2,2% w przypadku współczynnika aktywności zawodowej (powiat chełmiński 56,8%, powiat brodnicki 56,5%, powiat grudziądzki 56,2%) i ponad 3,4% w przypadku wskaźnika zatrudnienia (Toruń 49,2%, powiat brodnicki 48,7%, Bydgoszcz 48,6%).

Wykres 12. Struktura zatrudnienia w powiecie bydgoskim latach 2005-2014

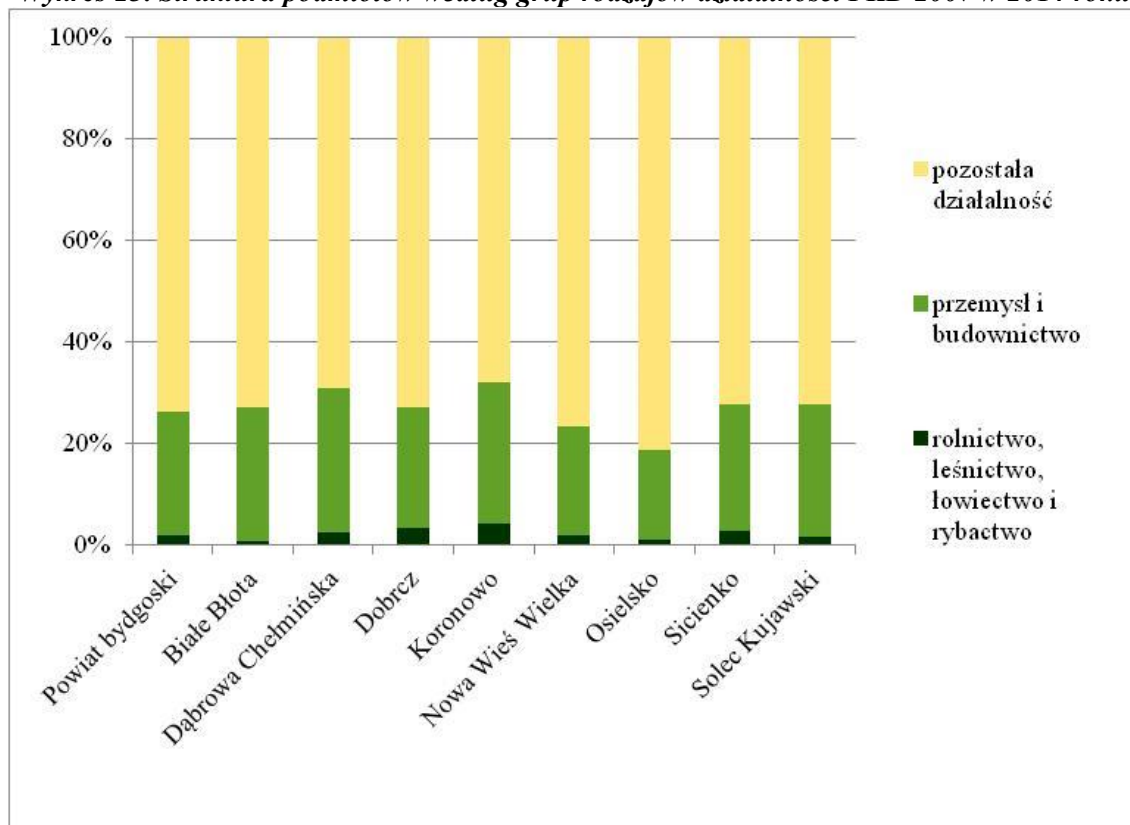
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W strukturze zatrudnienia w powiecie bydgoskim w 2014 roku dominował sektor przemysłu i budownictwa (39,28%) (patrz Wykres 12.). Kolejny był sektor handlu, naprawy pojazdów samochodowych, transportu i gospodarki magazynowej, zakwaterowania i gastronomii, informacji i komunikacji, w którym zatrudnionych było 21,03% pracujących. 19,61% pracowało w usługach, 18,29% w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie. Pozostałe 1,79% to zatrudnieni w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsłudze rynku nieruchomości. W stosunku do 2005r.

w strukturze zatrudnienia zanotowano znaczny spadek udziału rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa. Dział ten w 2005r. wynosił 27,34% i co roku jego udział się zmniejszał do osiągniętej w 2014r. wartości. Dział przemysłu i budownictwa do 2008r. zanotował wzrost i osiągnął swoją maksymalną wartość w badanym okresie wynoszącą 42,6%. Następnie charakteryzował się spadkiem do 2011r. (do 39,8%), w 2012r. odnotował ponowny wzrost (do 40,69%), po czym udział tego sektora zaczął się obniżać do 39,28% w 2014r. Ogólne wahania udziału tego sektora w strukturze zatrudniania zawierały się w przedziale między 39,2% a 42,6%. Sektor handlu, naprawy pojazdów samochodowych, transportu i gospodarki magazynowej, zakwaterowania i gastronomii, informacji i komunikacji najwyższy udział osiągnął w 2014r. (21,03%). W badanym okresie notowany był ciągły wzrost udziału tego sektora (z niewielkimi spadkami w 2008r. – o 1,13% i w 2013r – o 0,69%). Jego udział w strukturze zatrudnienia kształtował się od 13,13% w 2005r. do 21,03% w 2014r.. Sektor działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsługi rynku nieruchomości w ciągu całego badanego okresu miał najmniejszy udział. Najniższą jego wartością było 1,65% w 2009r., a najwyższą 1,79% w 2008r. i 2014r. Sektor pozostałych usług charakteryzowała tendencja wzrostowa, ale wzrost ten był niewielki. Największy wzrost w stosunku do roku poprzedniego osiągnął w 2009r. (o 1,56%). Poza tym wahania jego udziału nie przekraczały 1,2%. Sektor ten swój maksymalny udział uzyskał w 2014r.

W 2014 na terenie powiatu bydgoskiego działało 12 119 podmiotów gospodarczych. Większość z nich (73,5%) należała do grupy prowadzącej pozostałą działalność, 24,4% działała w przemyśle i budownictwie, a tylko 2,1% w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie (według PKD 2007) (patrz Wykres 13.). Największy udział podmiotów gospodarczych działających w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie był w gminie Koronowo i Dobrcz. Spośród wszystkich gmin Dąbrowa Chełmińska charakteryzowała się największym udziałem podmiotów działających w obszarze przemysłu i budownictwa. W gminie Osielsko aż 81,1% podmiotów gospodarczych znajdowało się w grupie prowadzącej pozostałą działalność (wg PKD 2007).

Wykres 13. Struktura podmiotów według grup rodzajów działalności PKD 2007 w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

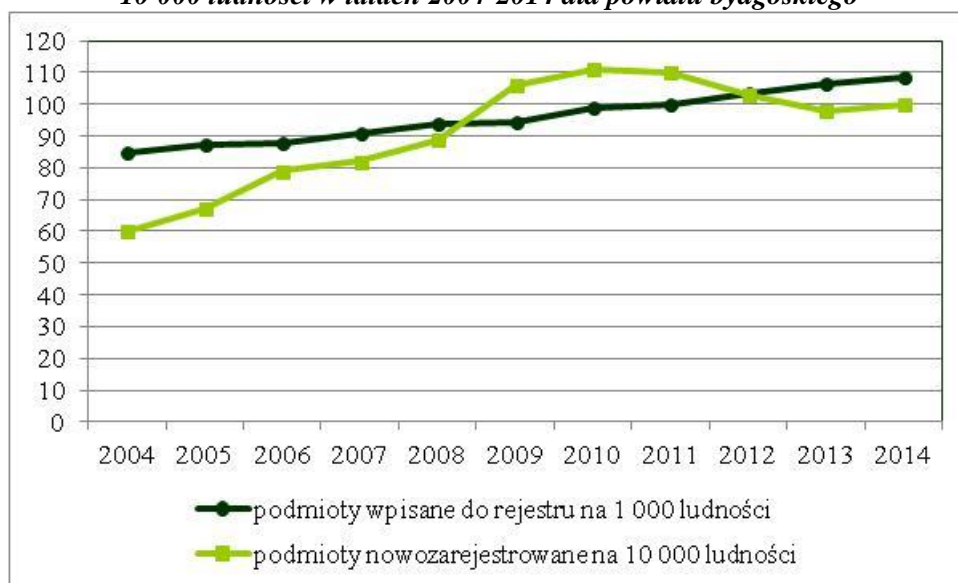
Tabela 2. Podmioty gospodarcze według grup rodzajów działalności PKD 2007 w 2014 roku

Jednostka podziału terytorialnego	Grupy rodzajów działalności PKD 2007		
	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	przemysł i budownictwo	pozostała działalność
Powiat bydgoski	252	2 954	8 913
Białe Błota	28	782	2 169
Dąbrowa Chełmińska	16	185	450
Dobrcz	33	228	693
Koronowo	79	498	1 214
Nowa Wieś Wielka	21	238	847
Osielsko	22	381	1 729
Sicienko	26	221	643
Solec Kujawski	27	421	1 168

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Największa liczba podmiotów gospodarczych działających w przemyśle i budownictwie działała na terenie gminy Białe Błota (782) (patrz Tabela 2). Kolejną była gmina Koronowo, z liczbą podmiotów z tej grupy niższą niż Białe Błota o 286 podmiotów. Najwięcej podmiotów prowadzących pozostałą działalność funkcjonowało w gminach Białe Błota i Osielsko.

Wykres 14. Podmioty wpisane do rejestru na 1 000 ludności i podmioty nowo zarejestrowane na 10 000 ludności w latach 2004-2014 dla powiatu bydgoskiego

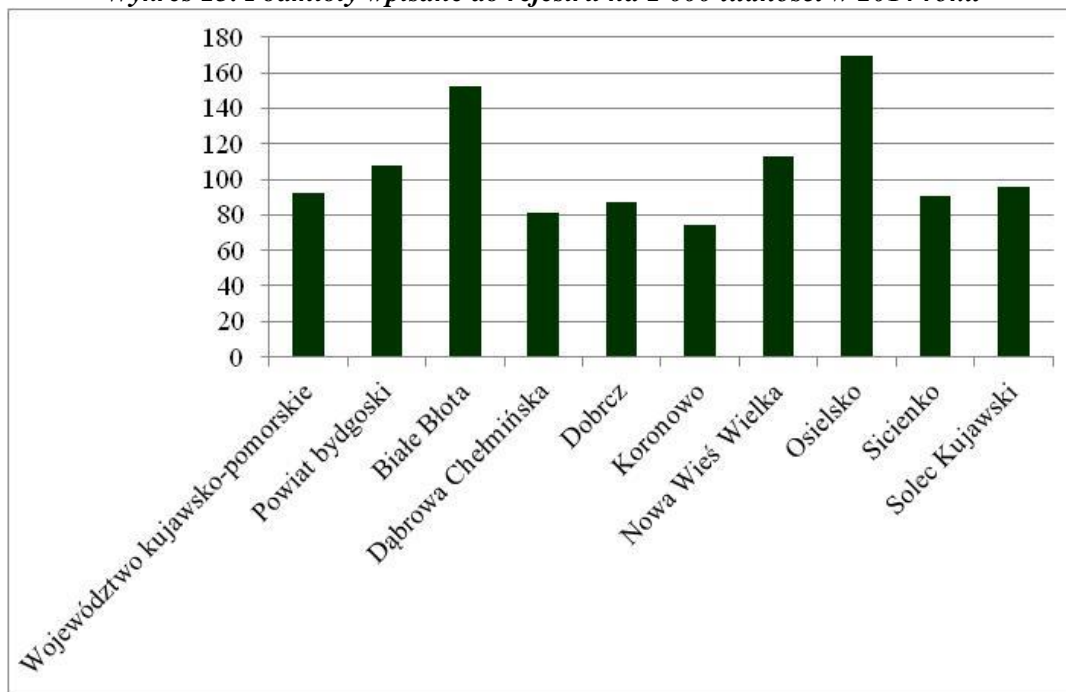

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Między 2004r. a 2014r. liczba podmiotów gospodarczych na 1 000 ludności w powiecie bydgoskim systematycznie wzrasta (z 85 do 108 podmiotów gospodarczych na 1 000 ludności). Wskaźnik nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 000 ludności w 2004r. wynosił 60 i do 2010r. charakteryzował się wzrostem. W 2010r. osiągnął swoją maksymalną wartość (111 nowo zarejestrowanych podmiotów na 10 000 ludności). Między 2011r. a 2013r. zaczął spadać (do 98 nowo zarejestrowanych podmiotów na 10 000 ludności). Obecnie osiągnął wartość 100 nowo zarejestrowanych podmiotów na 10 000 ludności i wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego znajdował się na 3 pozycji. W badanym okresie najwięcej nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 000 ludności było między 2009r. a 2011r. (patrz Wykres 14.).

Najwięcej wpisanych do rejestru podmiotów gospodarczych na 1 tysiąc mieszkańców w 2014 roku było w gminach Osielesko (170) i Białe Błota (152) (patrz Wykres 15.). Jest to bardzo dobry wynik w stosunku do tego wskaźnika dla powiatu bydgoskiego wynoszącego 108 podmiotów na 1 tys. mieszkańców, a nawet dla całego województwa kujawsko-pomorskiego – 92 podmiotów na 1 tys. mieszkańców. Najmniej wpisanych podmiotów do rejestru na 1 tys. mieszkańców było w gminie Koronowo (74).

Wykres 15. Podmioty wpisane do rejestru na 1 000 ludności w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Wśród gmin powiatu bydgoskiego najwyższy wskaźnik podmiotów nowo zarejestrowanych na 10 000 ludności w 2014r. był w Białych Błotach (127,18 nowo zarejestrowanych podmiotów na 10 000 ludności) i Osielsku (122,85 nowo zarejestrowanych podmiotów na 10 000 ludności). Najniższy wskaźnik występował w Dąbrowie Chełmińskiej (67,31 nowo zarejestrowanych podmiotów na 10 000 ludności) i Sicienku (78,86 nowo zarejestrowanych podmiotów na 10 000 ludności). Warto zauważyć, że w stosunku do roku 2013, wartość tego wskaźnika dla całego powiatu wzrastała przy jednoczesnym spadku jego wartości w gminach najlepiej rozwiniętych gospodarczo (Białe Błota i Osielsko), wzrastała natomiast w gminach Dobrcz, Koronowo, Nowa Wieś Wielka, i Sicienko (patrz Tabela 3.).

W 2014r. w powiecie bydgoskim było 167,9 podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Wskaźnik ten był niższy dla jego wartości dla kraju (170 podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym), natomiast wyższy niż dla województwa kujawsko-pomorskiego (145 podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym). Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności dla powiatu bydgoskiego wynosiła 86 i przewyższała wartość tego wskaźnika zarówno dla kraju (77 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności) jak i województwa (68 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności).

Tabela 3. Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze na 10 000 ludności w latach 2009-2014

Jednostka podziału terytorialnego	Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze na 10 000 ludności					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat bydgoski	106,28	111,22	110,21	102,89	97,63	99,59
Białe Błota	140,71	157,71	159,42	166,10	137,51	127,18
Dąbrowa Chełmińska	101,85	114,39	101,58	81,64	70,33	67,31
Dobrcz	97,29	80,24	110,58	91,67	87,80	94,38
Koronowo	89,60	72,09	79,87	66,75	79,74	94,85
Nowa Wieś Wielka	92,04	118,71	105,92	109,08	97,95	103,19
Osielsko	143,53	174,30	156,13	143,06	128,47	122,85
Sicienko	70,09	86,94	95,24	86,05	68,80	78,86
Solec Kujawski	107,15	105,07	84,96	80,30	91,64	86,01

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora medycznego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w 2014r. wynosił 4,79% i w stosunku do roku 2013r. charakteryzował się sporym wzrostem we wszystkich gminach. Najwyższy był w Dąbrowie Chełmińskiej (7,41%) i Nowej Wsi Wielkiej (7%). Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w 2014r. kształtował się w powiecie na poziomie 4,97%. Największy udział tego sektora był w gminie Sicienko (10,39%). Między 2009r. a 2014r. największym udziałem tego sektora charakteryzowały się gminy Osielsko i Nowa Wieś Wielka. Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora przetwórstwa rolno-spożywczego w ogólnej liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów miał wartość zdecydowanie niższą i wynosił 0,54%. Największy udział w 2014r. miała gmina Dobrcz (aż 2,91%), a wartość powyżej 2% pomiędzy 2009r. a 2014r. osiągnęły tylko gminy Dąbrowa Chełmińska (w 2012r. 4,69%), Koronowo (w 2011r. 2,08%) i Nowa Wieś Wielka (w 2011r. 2,04%).

Większość podmiotów gospodarczych działających na terenie powiatu bydgoskiego zatrudnia do 9 osób (95,6% wszystkich podmiotów gospodarczych) (patrz Tabela 4.). Podmiotów zatrudniających od 10 do 49 osób było 449, od 50 do 249 osób 77. Powyżej 250 osób zatrudniało 6 podmiotów działających na terenie powiatu bydgoskiego, z czego tylko jeden zatrudniał ponad 1 000 osób. Podmioty te znajdowały się w gminach Białe Błota i Solec Kujawski.

Tabela 4. Podmioty gospodarcze działające na terenie powiatu bydgoskiego według klas wielkości w 2014 roku

Jednostka podziału terytorialnego	Podmioty gospodarcze					
	ogółem	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 - 999	1000 i więcej
Powiat bydgoski	12 119	11 587	449	77	5	1
Białe Błota	2 979	2 857	98	22	2	0
Dąbrowa Chełmińska	651	624	22	5	0	0
Dobrcz	954	918	35	1	0	0
Koronowo	1 791	1 714	62	15	0	0
Nowa Wieś Wielka	1 106	1 053	46	7	0	0
Osielsko	2 132	2 048	75	9	0	0
Siczenko	890	856	33	1	0	0
Solec Kujawski	1 616	1 517	78	17	3	1

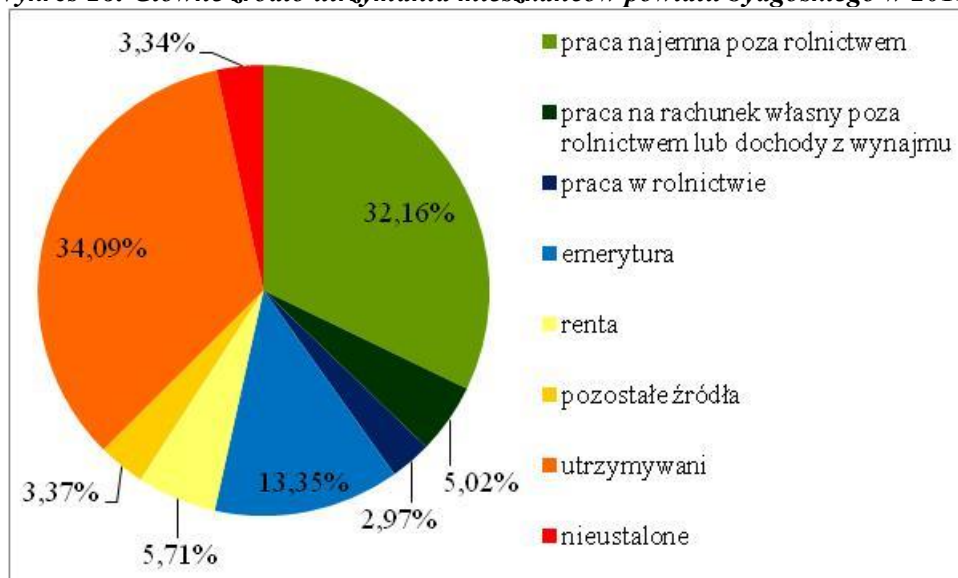
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Kwota nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach na jednego mieszkańca w 2014r. wynosiła 1 616 zł i była o ponad połowę niższa niż w całym kraju i województwie kujawsko-pomorskim. Wartość ta zanotowała bardzo duży spadek w stosunku do 2013r. kiedy osiągnęła 2 972,6 zł i przewyższała wartość tego wskaźnika dla województwa. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na jednego mieszkańca również była niższa od kwoty dla kraju i województwa i wynosiła w 2014r. 21 162,9zł. Kwota ta między 2008r. a 2013r. charakteryzowała się wzrostem i tylko w 2014r. odnotowała spadek (o 1 362,1zł). Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na jednego mieszkańca w wieku produkcyjnym są o wiele mniejsze niż ich wartości dla kraju i województwa kujawsko-pomorskiego i w 2014r. wynosiły 2 487,88zł. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na jednego mieszkańca stanowiła 47,7% kwoty tego wskaźnika dla kraju. W 2014r. na terenie powiatu bydgoskiego działały 53 podmioty z udziałem kapitału zagranicznego, którego kwota wynosiła 113 mln zł. Podmioty te stanowiły 9,27% wszystkich podmiotów z kapitałem zagranicznym działających na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego. W przeliczeniu na jednego mieszkańca kwota kapitału zagranicznego wynosiła 1 565,31zł

W Solcu Kujawskim działa Regionalne Centrum Przedsiębiorczości. W jego skład wchodzi Inkubator Przedsiębiorczości o łącznej powierzchni użytkowej 5 000 m² (powierzchnia produkcyjna stanowi 4 200m², powierzchnia usługowo-biurowa 800m² w tym sala konferencyjna o powierzchni 150m²) oraz Park Przemysłowy, którego tereny inwestycyjne wynoszą ok. 68 ha. W Inkubatorze Przedsiębiorczości obecnie działają 24 firmy, natomiast na terenie Parku Przemysłowego 17 firm. Regionalne Centrum Przedsiębiorczości objęte jest patronatem Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

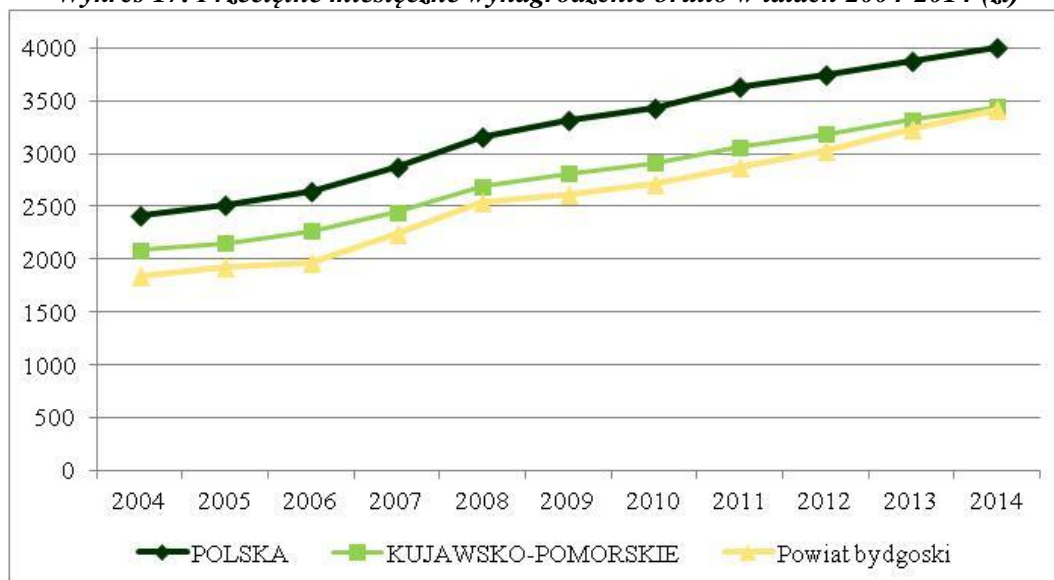
Według danych z Narodowego Spisu powszechnego z 2011r. głównym źródłem utrzymania mieszkańców powiatu bydgoskiego była praca najemna poza rolnictwem (32,16%) (patrz Wykres 16). Osoby pracujące na rachunek własny poza rolnictwem lub utrzymujące się z dochodów z wynajmu stanowiły 5,02% ludności. Utrzymujący się z pracy w rolnictwie to tylko 2,97%. Osoby utrzymywane stanowiły największą grupę (34,09%).

Wykres 16. Główne źródło utrzymania mieszkańców powiatu bydgoskiego w 2011r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Wykres 17. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w latach 2004-2014 (zł)

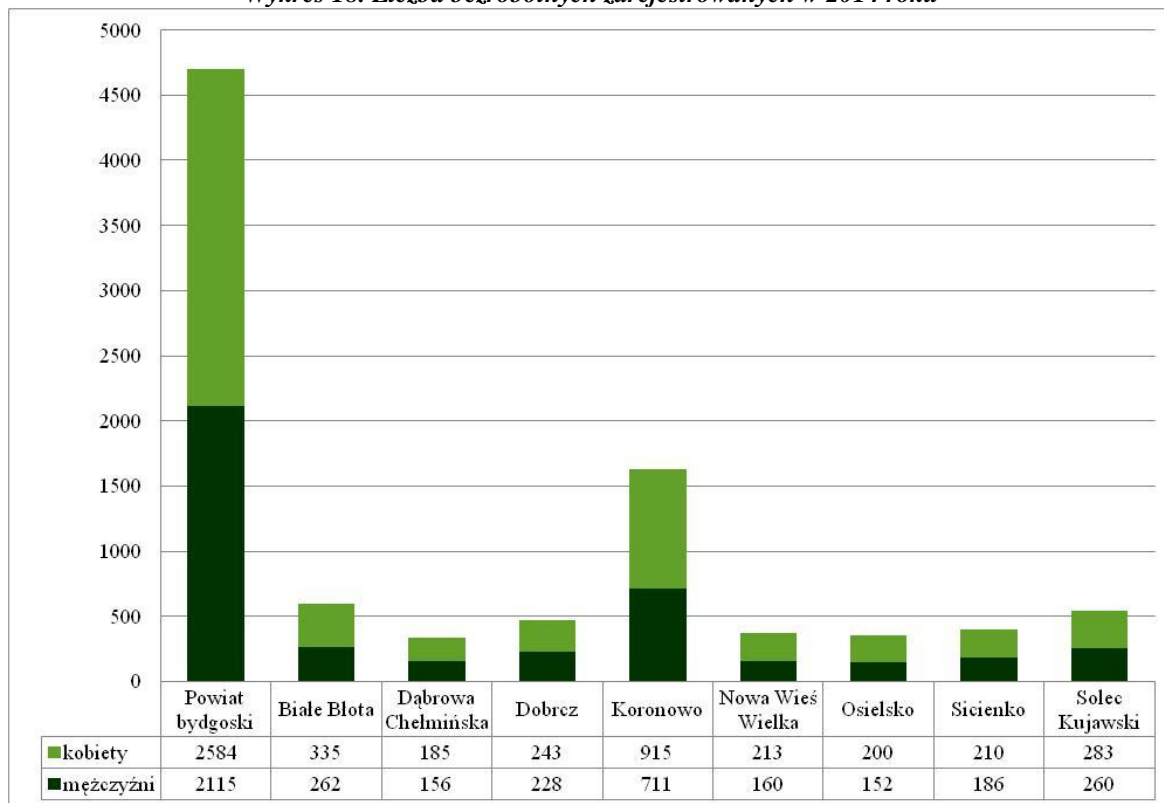

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie bydgoskim stale wzrasta (patrz

Wykres 17.). W stosunku do 2004r. wzrosło o 54%. W 2014r. osiągnęło poziom 3 410,14zł i prawie zrównało się z kwotą dla województwa kujawsko-pomorskiego. Jego wartość jest niższa niż dla kraju o 593,85zł. W 2014r. w stosunku do średniej krajowej przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto stanowiło 85,2% i od 2009r. stale wzrasta. W 2014 roku liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie bydgoskim wynosiła 4 699 osób, z czego 54,99% stanowiły kobiety. Największa liczba bezrobotnych była w gminie Koronowo - 1 626 osób (34,6% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie). Najmniejszą liczbą bezrobotnych charakteryzowała się Dąbrowa Chełmińska – 341 osób (7,26% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie).

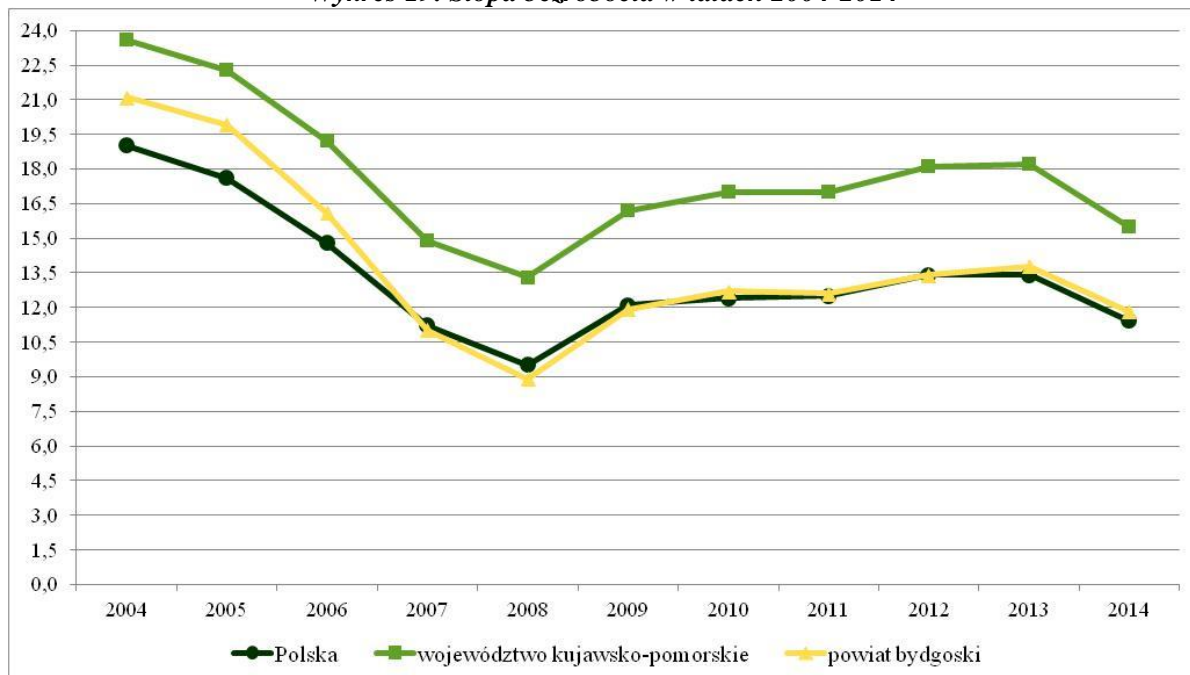
Wykres 18. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Od 2007 roku stopa bezrobocia utrzymuje się na podobnym poziomie jak dla całego kraju (patrz Wykres 19.). W 2014 roku powiat bydgoski plasował się na 3 miejscu wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego pod względem stopy bezrobocia. Niższy odsetek bezrobotnych był tylko w Bydgoszczy (o 4,4 %) i Toruniu (o 3,7%). Stopa bezrobocia w powiecie była o 3,7% niższa niż w całym województwie kujawsko-pomorskim. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2014 roku wynosił 6,5% i był niższy niż ten sam wskaźnik dla województwa kujawsko-pomorskiego, który wynosił 9,6%. Dla mężczyzn wskaźnik ten miał wartość 5,6%, a dla kobiet 7,6% i w obu przypadkach był niższy niż dla całego województwa.

Wykres 19. Stopa bezrobocia w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W 2014 roku 37,5% wszystkich bezrobotnych w powiecie bydgoskim to osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Na początku badanego okresu obserwowany był spadek udziału osób pozostających bez pracy dłużej niż rok (z 54,03% w 2004r. do 19,2% w 2009r.), jednak od 2009r. udział tej grupy stale wzrasta. 314 osób (6,68% bezrobotnych) to bezrobotni w wieku 18-24 lata pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy. Wśród nich, aż 67% stanowią kobiety. W przypadku osób bezrobotnych w wieku 55-64 pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż 1 rok (318 osób) udział kobiet wynosił tylko 28%. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych 85,68% to osoby poprzednio pracujące, a 5,24% to osoby zwolnione z przyczyn dotyczących zakładu pracy (patrz Tabela 5) 14,32% bezrobotnych zarejestrowanych dotychczas nigdzie nie pracowało. Aż 73,89% wszystkich zarejestrowanych to osoby mieszkające na wsi. Z prawem do zasiłku pozostaje 13,15% osób bezrobotnych. W 2014 roku nowo zarejestrowanych bezrobotnych było 16,15%, a 6,66% bezrobotnych znalazło pracę.

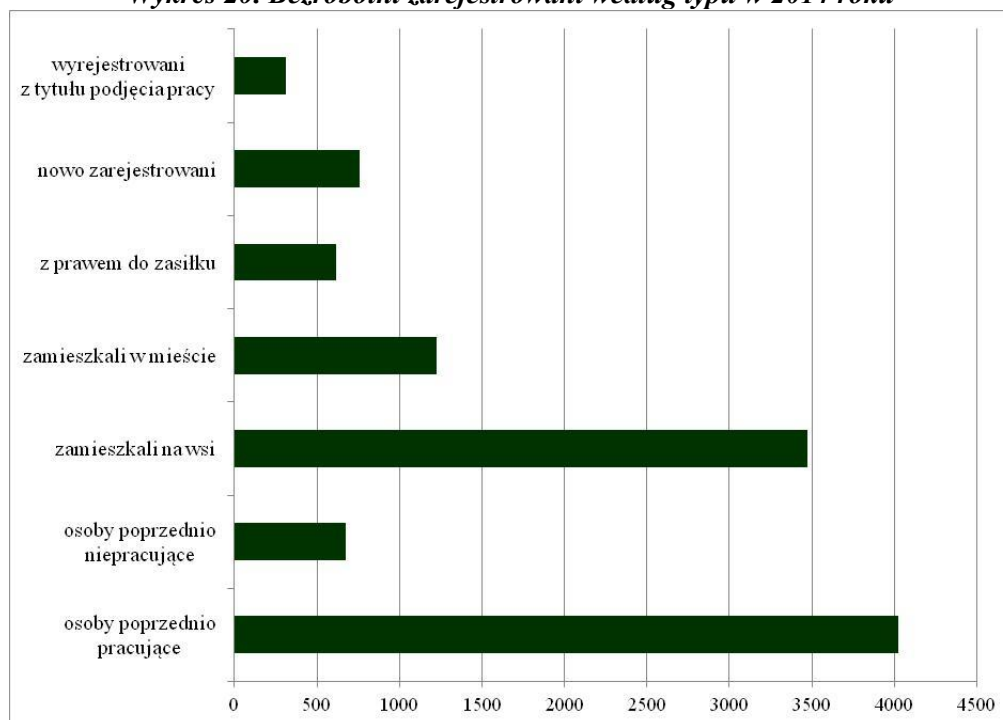
Tabela 5. Bezrobotni zarejestrowani w powiecie bydgoskim według typu w latach 2004-2014 (udział %)

BEZROBOTNI ZAREJESTROWANI WG TYPU	LATA										
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Osoby poprzednio pracujące	78,99	79,48	80,21	80,74	83,50	83,93	85,10	85,51	85,56	85,38	85,68
Osoby poprzednio pracujące zwolnione z przyczyn dotyczących zakładu	3,46	2,52	1,93	1,49	2,58	2,25	1,33	1,49	2,90	4,41	5,24
Osoby dotychczas niepracujące	21,01	20,52	19,79	19,26	16,50	16,07	14,90	14,49	14,44	14,62	14,32
Zamieszkali na wsi	68,20	69,10	72,02	70,74	68,20	68,87	70,17	72,10	71,81	72,62	73,89
Zamieszkali w mieście	31,80	30,90	27,98	29,26	31,80	31,13	29,83	27,90	28,19	27,38	26,11
Z prawem do zasiłku	10,87	12,14	12,51	14,42	19,44	21,32	16,72	16,36	16,00	14,49	13,15
Bezrobotni nowo zarejestrowani	8,12	7,54	9,10	13,03	23,38	16,18	16,42	10,71	13,64	13,21	16,15
Bezrobotni wyrejestrowani	5,81	8,19	9,36	13,91	15,85	13,43	12,64	8,74	9,54	8,70	14,45
Bezrobotni wyrejestrowani z tytułu podjęcia pracy	2,19	3,30	3,86	5,25	6,07	4,29	4,30	3,05	3,62	4,27	6,66

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W badanym okresie wśród osób bezrobotnych wzrósł udział osób poprzednio pracujących, zwłaszcza poprzednio pracujących zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy (patrz Tabela 5.). Spadł za to udział osób dotychczas niepracujących. Pod względem miejsca zamieszkania wzrasta udział osób bezrobotnych mieszkających na wsi, a spada mieszkających w mieście.

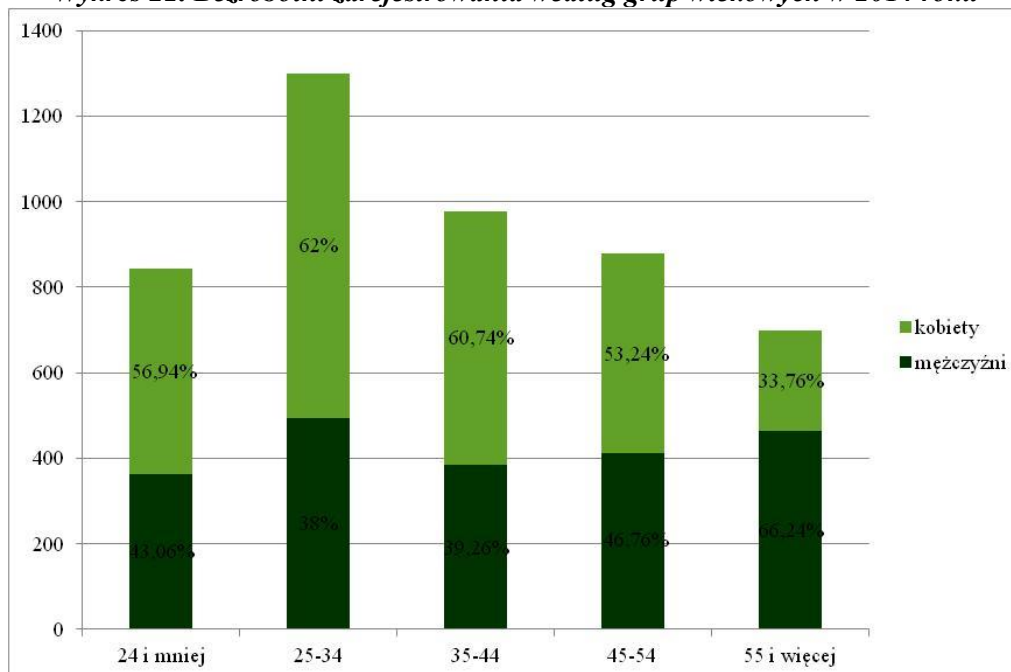
Wykres 20. Bezrobotni zarejestrowani według typu w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

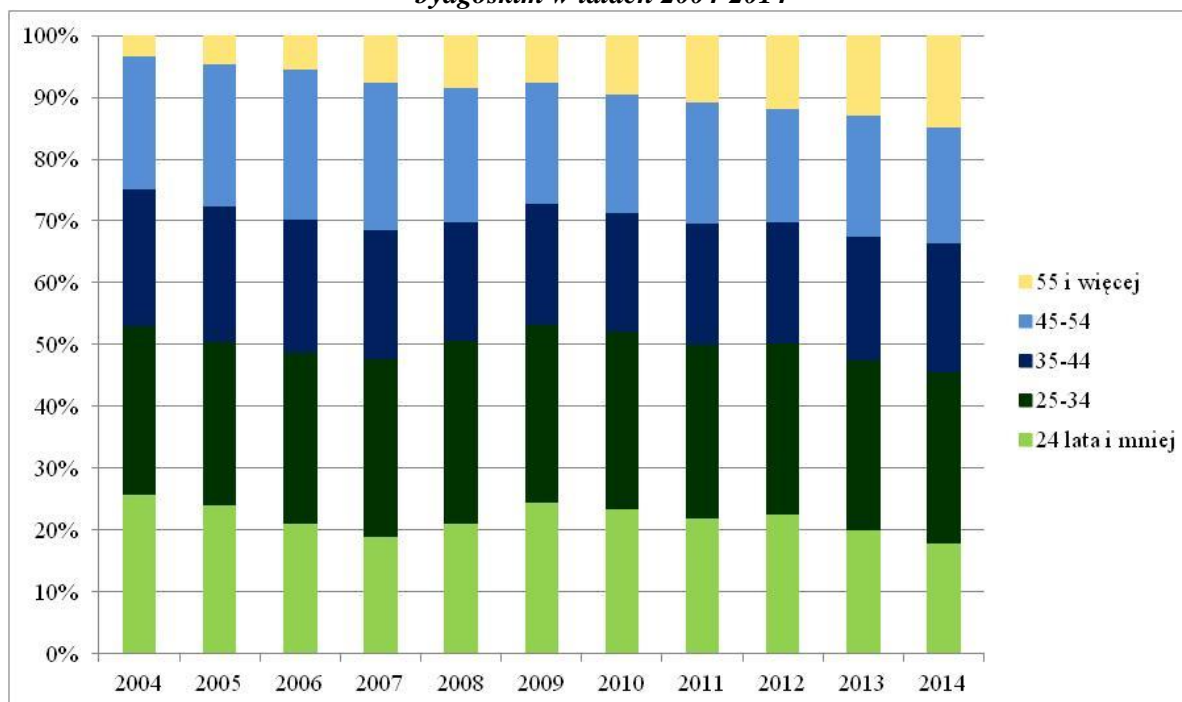
W 2014 roku najwięcej bezrobotnych zarejestrowanych było w wieku 25-34 lata (27,67%) (patrz Wykres 21). Następnymi grupami wiekowymi były: 35-44 lata (20,81%), 45-54 lata (18,71%), 24 lata i mniej (17,94%). Najmniej bezrobotnych zarejestrowanych było w wieku 55 lat i więcej (14,88%). W badanym okresie nastąpił bardzo duży wzrost udziału osób w grupie 55 lat i więcej (z 3,26% w 2004r. do 14,88% w 2014r.) (patrz Wykres 22.). Spadał udział pozostałych grup wiekowych, w największym stopniu osób w wieku 24 lata i mniej.

Wykres 21. Bezrobotni zarejestrowani według grup wiekowych w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Wykres 22. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według grup wiekowych w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014

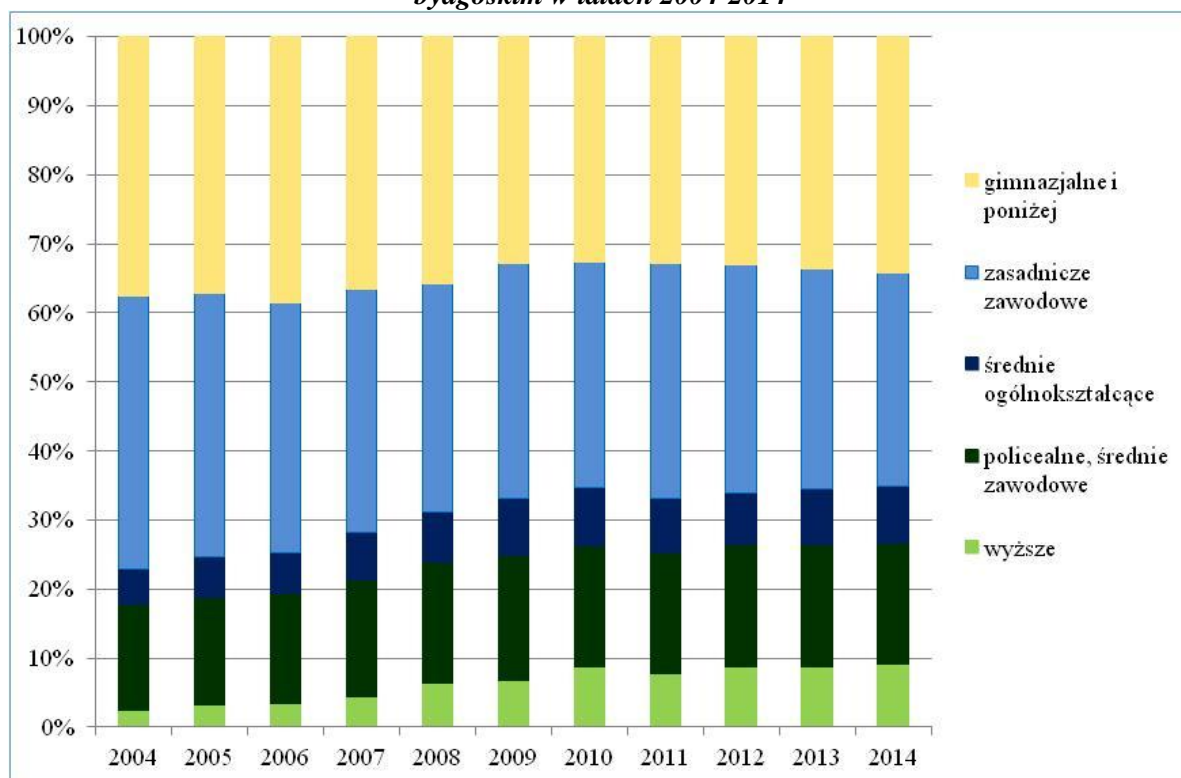

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W strukturze bezrobotnych zarejestrowanych w 2014 roku dominowała grupa osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (34%) oraz z wykształceniem zasadniczym zawodowym (31%) (patrz Wykres 23.). Najmniej osób bezrobotnych miało wykształcenie średnie ogólne (8%) i wyższe (9%). Między 2004r. a 2014r. zmalał udział bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej oraz zasadniczym zawodowym. Wzrósł udział osób bezrobotnych z wykształceniem średnim

ogólnokształcącym oraz policealnym i średnim zawodowym. Największy wzrost udziału bezrobotnych nastąpił w badanym okresie w grupie osób z wykształceniem wyższym (w stosunku do 2004 prawie 2,5 krotnie).

Wykres 23. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według poziomu wykształcenia w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014

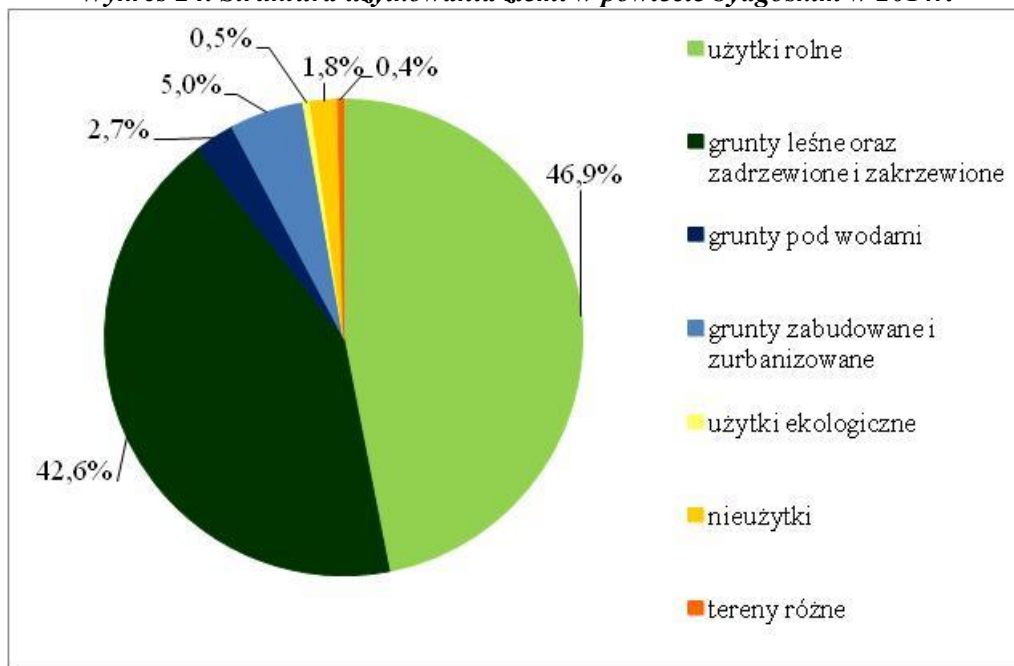

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

2.5. Użytkowanie ziemi, rolnictwo i leśnictwo

W strukturze użytkowania ziemi w 2014r. w powiecie bydgoskim dominowały użytki rolne (65 427 ha) i grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione (59 338 ha), które razem stanowiły 89,5% powierzchni powiatu (patrz Wykres 24.). Udział użytków rolnych był jednym z najniższych wśród powiatów ziemskich województwa kujawsko-pomorskiego (wynosił 46,9%). Jedynym powiatem ziemskim, który charakteryzował się niższym udziałem użytków rolnych był powiat tucholski (41,6% powierzchni).

Wykres 24. Struktura użytkowania ziemi w powiecie bydgoskim w 2014r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W strukturze użytków rolnych w powiecie bydgoskim dominowały grunty orne o powierzchni 52 915 ha (80,9% użytków rolnych). Udział gruntów ornych w strukturze użytków rolnych wśród powiatów ziemskich województwa kujawsko-pomorskiego należał do jednego z najniższych (niższy był tylko w powiecie świeckim i nakielskim). Powiat bydgoski charakteryzował się dość dużym udziałem w tej strukturze sadów (2,3%), łąk trwałych (9,4%) i pastwisk trwałych (4,3%). Powiat bydgoski razem z powiatem świeckim wyróżniał się w województwie pod względem udziału gruntów leśnych oraz zadrzewionych i zakrzewionych w strukturze użytkowania ziemi. W powiecie bydgoskim stanowiły one 42,6% powierzchni, natomiast w powiecie świeckim (jedynym w województwie o wyższym udziale) 50,2% powierzchni. Grunty pod wodami w powiecie bydgoskim obejmowały powierzchnię 3 822 ha (2,3% to wody płynące, 0,5% wody stojące).

Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowiły 5,0% powierzchni powiatu (7 020 ha). Równie wysoki udział obszarów zabudowanych był w powiecie aleksandrowskim. Zaznaczyć należy, że w żadnym powiecie ziemskim województwa kujawsko-pomorskiego nie było wyższego udziału tego rodzaju gruntów. W strukturze gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w powiecie bydgoskim wyróżnia się duży udział terenów mieszkaniowych (27,2%). 6,2% powierzchni gruntów zabudowanych stanowiły tereny przemysłowe. Większy udział terenów przemysłowych wśród powiatów ziemskich województwa kujawsko-pomorskiego był w powiatach inowrocławskim (11,2%), znińskim (8,2%) i świeckim (7,1%).

Pozostałe 2,7% powierzchni powiatu bydgoskiego zajmowały użytki ekologiczne (691 ha), nieużytki (2 569 ha) i tereny różne (545 ha).

Wśród gmin powiatu bydgoskiego największy udział użytków rolnych w strukturze użytkowania ziemi występował w gminach Dobrcz (82,4%) i Sicienko (71,3%). Najmniejszym udziałem użytków rolnych charakteryzowały się gminy Solec Kujawski (14,7%), Nowa Wieś Wielka (27,4%), Białe Błota (29,2%) i Osielsko (30,0%). Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione największy udział miały w gminach Solec Kujawski (76,7%) i Nowa Wieś Wielka (63,4%), natomiast najmniejszy w gminie Dobrcz (7,6%). Największy udział gruntów pod wodami był w gminie Koronowo (4,7%). Grunty zabudowane i zurbanizowane największy udział powierzchni zajmowały w gminach Białe Błota (11,5%) i Osielsko (8,6%). Według danych z Powszechnego Spisu Rolnego w 2010r. gospodarstwa rolne w powiecie bydgoskim zajmowały 62 647,66 ha, co stanowiło 44,94% powierzchni powiatu. Użytki rolne miały powierzchnię 56 478,42 ha, z czego 98% to użytki rolne w dobrej kulturze. Pod zasiewami pozostawało 81,11% użytków rolnych. Łąki i pastwiska zajmowały 6 907 ha, a grunty ugorowane 1 267,04 ha. Na terenie powiatu bydgoskiego prowadziło działalność 4 439 gospodarstw rolnych, z czego 25,37% znajdowało się w gminie Koronowo. Średnia wielkość gospodarstwa indywidualnego wynosiła 12,16 ha i była nieznacznie mniejsza niż średnia dla całego województwa (12,25 ha) i prawie o połowę wyższa od średniej krajowej (6,94 ha). Średnia powierzchnia gospodarstwa prowadzącego działalność rolniczą była trochę wyższa i wynosiła 14,62 ha. 18,39% gospodarstw w powiecie utrzymywało się z działalności pozarolniczej. Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha stanowiły 76,77% wszystkich gospodarstw (patrz Tabela 6.). Największa liczba gospodarstw powyżej 15 ha znajdowała się w gminie Koronowo.

Tabela 6. Gospodarstwa rolne według powierzchni rolnej w 2010 roku

Jednostka podziału terytorialnego	gospodarstwa rolne					
	ogółem	powyżej 1 ha	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 -15 ha	15 ha i więcej
Powiat bydgoski	4 443	3 307	1 313	680	427	887
Białe Błota	402	192	98	49	19	26
Dąbrowa Chełmińska	520	447	238	101	44	64
Dobrcz	721	556	183	133	77	163
Koronowo	1 127	981	287	173	135	386
Nowa Wieś Wielka	385	269	129	58	29	53
Osielsko	372	240	156	45	19	20
Sicienko	691	462	142	92	90	138
Solec Kujawski	226	160	80	29	14	37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W strukturze zasiewów dominującą rolę odgrywały zboża, których udział wynosił 65,26%. Znacznie wzrósł areal zasiewów rzepaku i wynosił w 2010r. aż 21,41% powierzchni zasiewów. Na podobnym poziomie utrzymuje się udział buraków cukrowych (1,55%). 51,7% gospodarstw rolnych posiadało na wyposażeniu ciągnik. Średnio na gospodarstwo w powiecie przypadało 1,05 ciągnika.

Tabela 7. Obsada zwierząt gospodarskich w 2010 roku

Jednostka podziału terytorialnego	obsada na 100 ha		
	bydło	trzoda chlewna	drób
Powiat bydgoski	27,19	153,81	2 165,34
Białe Błota	19,84	13,04	10 113,68
Dąbrowa Chełmińska	61,06	84,07	887,97
Dobrcz	31,84	196,80	315,96
Koronowo	21,07	206,77	455,90
Nowa Wieś Wielka	38,89	18,55	5 613,37
Osielsko	7,72	97,83	315,40
Siczenko	28,48	111,20	371,61
Solec Kujawski	10,16	46,67	30 807,35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W powiecie bydgoskim 19,08% gospodarstw rolnych zajmowało się hodowlą bydła, 24,62% hodowlą trzody chlewnej i 32,82% hodowlą drobiu. Obsada pogłowia bydła na 100 ha wynosiła 27,19 szt. (patrz Tabela 7.). Obsada trzody chlewnej zmalała o ponad 50 szt. i wynosiła 153,81 szt. na 100 ha. Najintensywniejsza hodowla bydła prowadzona była w Dąbrowie Chełmińskiej (61,06 szt. na 100 ha), trzody chlewnej w Koronowie (206,77 szt. na 100 ha) i Dobrczu (196,8 szt. na 100 ha), a drobiu w Solcu Kujawskim (30 807,35 szt. na 100 ha). Powierzchnia gruntów leśnych powiatu bydgoskiego wynosiła w 2014r. 58 314,88 ha w tym 2819,7 ha to lasy będące własnością osób prywatnych (patrz Tabela 8.). Wskaźnik lesistości dla powiatu był bardzo wysoki i wynosił 40,7%. W porównaniu, wskaźnik lesistości dla całego kraju wynosił 29,4%, a dla województwa kujawsko-pomorskiego 23,4%. Największą lesistością spośród gmin powiatu bydgoskiego charakteryzował się Solec Kujawski – 74,0%.

Tabela 8. Powierzchnia lasów w 2014 roku

Jednostka Podziału terytorialnego	lasy		
	Ogółem (ha)	Grunty leśne prywatne	Lesistość (%)
Powiat bydgoski	58 314,88	2 819,70	40,7
Białe Błota	6 636,64	175,40	53,0
Dąbrowa Chełmińska	5 649,30	641,10	44,1
Dobrcz	857,70	145,50	6,5
Koronowo	12 925,65	956,90	30,7
Nowa Wieś Wielka	9 380,44	146,40	61,6
Osielsko	5 974,41	209,20	56,8
Siczenko	3 534,10	305,00	19,2
Solec Kujawski	13 356,64	240,20	74,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Lasy powiatu bydgoskiego zostały włączone do sieci korytarzy ekologicznych o znaczeniu krajowym. Obejmują one rzekę Brdę i Zalew Koronowski i łączą obszar węzłowy o znaczeniu międzynarodowym (obszar Borów Tucholskich) z korytarzem ekologicznym o znaczeniu międzynarodowym przebiegającym dnem Pradoliny Toruńsko- Eberswaldzkiej. Dla większości gmin powiatu bydgoskiego

poza walorami przyrodniczo-gospodarczymi, lasy stanowią bardzo istotny element atrakcji turystycznej. Dotyczy to zwłaszcza gmin Koronowo, Solec Kujawski, Dobrcz i Nowa Wieś Wielka.

2.6. Mieszkalnictwo i infrastruktura techniczna

W 2014r. w powiecie bydgoskim było 24 467 budynków mieszkalnych z 34 796 mieszkaniami o łącznej powierzchni użytkowej 3 289 864 m². 1 652 mieszkań (4,7% mieszkań w powiecie) stanowiło własność gminy. Przepiętna powierzchnia użytkowa mieszkania w powiecie bydgoskim od 2004r. stale wzrasta i w 2014r. wynosiła 94,5 m². Jej wartość była najwyższa wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego. Wśród gmin powiatu bydgoskiego najwyższa przepiętna powierzchnia użytkowa mieszkania była w gminie Osielsko (128,8m²), Białe Błotach (116,2m²) i Nowa Wieś Wielka (101,1m²). Między 2004r. a 2014r. najbardziej dynamiczny wzrost przepiętnej powierzchni użytkowej mieszkania nastąpił w gminie Białe Błota (z 98,8m² do 116,2m²).

Tabela 9. Zasoby mieszkaniowe w 2004 i 2014 roku

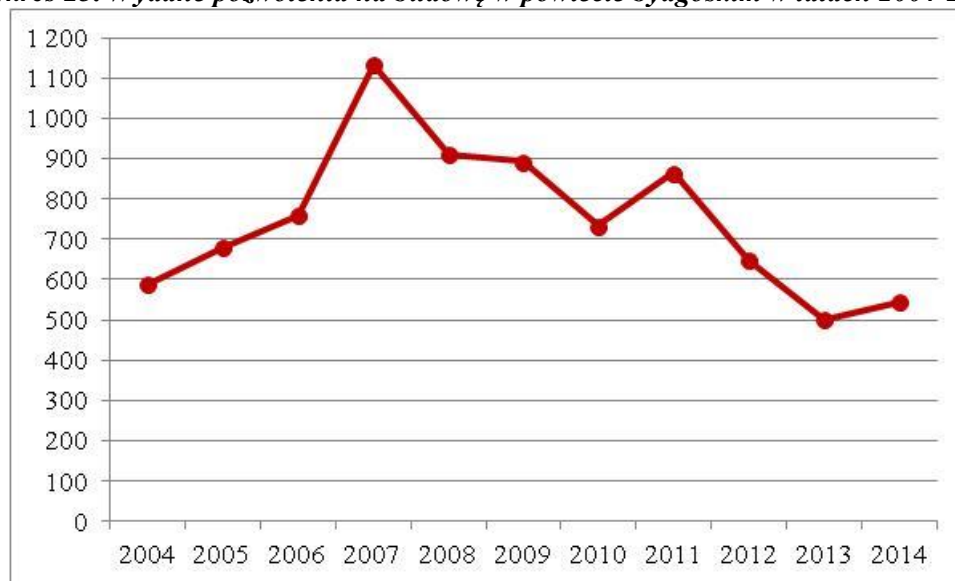
Jednostka podziału terytorialnego	zasoby mieszkaniowe					
	powierzchnia użytkowa mieszkań (m ²)		przepiętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ²)		przepiętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (m ²)	
	2004	2014	2004	2014	2004	2014
Powiat bydgoski	2 216 679	3 289 864	80,7	94,5	23,9	29,4
Białe Błota	365 697	674 519	98,8	116,2	28,4	34,4
Dąbrowa Chełmińska	157 204	210 324	77,4	91,4	22,3	26,2
Dobrcz	202 548	304 218	81,3	93,1	22,5	27,6
Koronowo	495 970	583 121	72,9	78,5	21,4	24,1
Nowa Wieś Wielka	207 824	302 782	88,2	101,1	26,3	31,0
Osielsko	267 310	554 040	114,2	128,8	32,7	44,1
Siczenko	189 303	264 833	75,9	89,1	21,7	27,0
Solec Kujawski	330 823	396 027	63,2	69,2	20,7	23,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Przepiętna powierzchnia użytkowa mieszkania w przeliczeniu na jedną osobę wzrosła w stosunku do 2004r. z 23,9 m² do 29,4 m² w 2014 r. Dla porównania w 2014r. w województwie kujawsko-pomorskim powierzchnia użytkowa mieszkania na jedną osobę wynosiła 24,1m², a dla kraju 26,7m². Największy wzrost powierzchni użytkowej na jednego mieszkańca w badanym okresie nastąpił w gminie Osielsko (z 32,7m² na osobę w 2004r. do 44,1m² na osobę w 2014r.). Oba wskaźniki najmniej dynamicznie rozwijały się w gminie Koronowo. Na jedno mieszkanie w powiecie przypadało średnio 4,4 izb. W powiecie bydgoskim bardzo pręźnie rozwija się rynek budownictwa mieszkaniowego. W 2014r. w wydane zostały 544 pozwolenia na budowę 560 budynków zawierających 553 mieszkania o łącznej powierzchni 98 352m². 540 z tych pozwoleń wydana została na budowę domów jednorodzinnych. Liczba wszystkich wydanych pozwoleń na budowę w powiecie w 2014r. stanowiła 15,5% wszystkich pozwoleń na budowę wydanych w województwie kujawsko-pomorskim. Największy wzrost liczby wydanych pozwoleń na budowę w powiecie bydgoskim nastąpił w 2007r. (1 132 wydane pozwolenia).

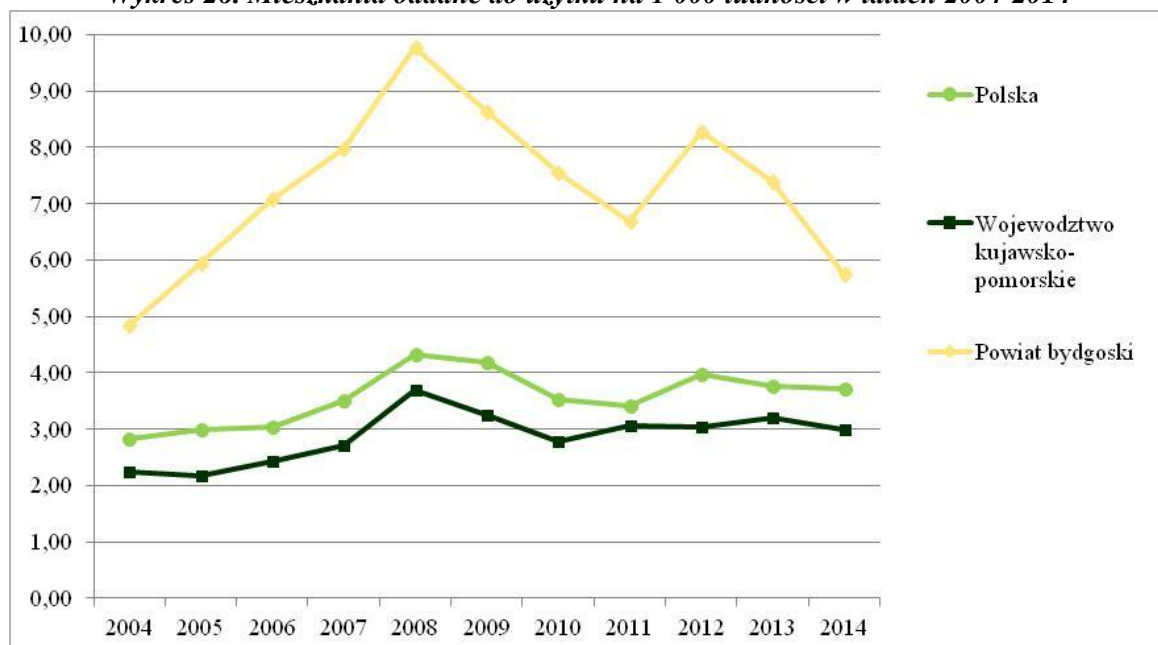
Między 2007r. a 2014r. liczba wydanych pozwoleń na budowę charakteryzowała się ogólną tendencją spadkową. Niewielkie wzrosty zanotowano w 2011r. i 2014r. (patrz Wykres 25.).

Wykres 25. Wydane pozwolenia na budowę w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Wykres 26. Mieszkania oddane do użytku na 1 000 ludności w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W 2014r. oddano do użytku 5,76 mieszkań na 1 000 ludności. W badanym okresie wartość tego wskaźnika dla powiatu bydgoskiego znacznie przewyższała jego wartość dla całego kraju i województwa kujawsko-pomorskiego (patrz Wykres 26.), ale również dla pozostałych powiatów województwa. Przeciętna powierzchnia mieszkania oddanego do użytku w 2014r. w powiecie bydgoskim wynosiła 141,2m². Wartość ta między 2004r. a 2014r. była średnio rocznie wyższa o ponad 40m² niż dla województwa i kraju. W powiecie bydgoskim notowany był bardzo wysoki wskaźnik

liczby oddanych mieszkań na 1 000 zawartych małżeństw. W 2014r. wynosił 1 270 oddanych mieszkań na 1 000 zawartych małżeństw i ponad dwukrotnie przewyższał jego wartość dla województwa (607 oddanych mieszkań na 1 000 zawartych małżeństw). Był także o wiele wyższy niż dla kraju (760 oddanych mieszkań na 1 000 małżeństw). Mieszkania znajdujące się na obszarze powiatu bydgoskiego mają wysoki poziom wyposażenia w instalacje techniczno-sanitarne, a ogólną tendencją jest stały wzrost udziału mieszkań wyposażonych w instalacje. W 2014r. 98,11% mieszkań było wyposażone w wodociąg, 95,77% w ustęp splukiwany, 92,84% w łazienkę, 85,21% w centralne ogrzewanie. Wartości te przewyższały, choć nieznacznie (najwięcej w przypadku centralnego ogrzewania o 3,6%), wskaźniki dla kraju i województwa kujawsko-pomorskiego. Jedynym wyjątkiem było wyposażenie mieszkań w sieć gazową. Na terenie powiatu tylko 22,76% mieszkań było podłączonych do sieci (w całej Polsce 55,77% mieszkań, a w województwie 48,54% mieszkań).

W latach 2004-2014 długość sieci wodociągowej w powiecie bydgoskim zwiększyła się o 285,9km (wzrost o 22%) i w 2014r. wynosiła 1 580,5km. Gęstość sieci wynosiła 113,4km na 100km² i była wyższa niż dla kraju (93,5km na 100km²), ale niższa niż dla województwa kujawsko-pomorskiego (127,9km na 100km²). Największa gęstość sieci wodociągowej występowała w gminach Białe Błota (220,6km na 100km²), Dobrcz (187,7km na 100km²) i Osielsko (163,5km na 100km²). W powiecie z instalacji wodociągowej korzysta 91,1% ludności, najwięcej w gminach Dobrcz (99,2%), Dąbrowa Chełmińska (96,7%) i Białe Błota (96,0%), najmniej w gminie Nowa Wieś Wielka (75,2%). W 2014r. w Polsce 91,6%, a w województwie kujawsko-pomorskim 95,2% ludności korzystało z instalacji wodociągowej. Wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego powiat bydgoski znajdował się na przedostatniej pozycji pod względem odsetka ludności korzystającej z instalacji wodociągowej. Tylko jeden powiat miał niższą wartość tego wskaźnika – powiat sępoleński. Przeciętne zużycie wody przez gospodarstwa domowe w 2014r. wynosiło 37,7m³ na jednego mieszkańca. Udział przemysłu w zużyciu wody w 2014r. wynosił 12,3% i wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego stawał powiat bydgoski na 9 miejscu.

Długość sieci kanalizacyjnej w powiecie bydgoskim w 2014r. była prawie trzykrotnie krótsza od sieci wodociągowej i wyniosła 535,2km. W stosunku do 2004r. jej długość wzrosła prawie dwukrotnie (o 233,2km). Gęstość sieci kanalizacyjnej w 2014r. wynosiła 38,4km na 100km² i była niższa niż dla kraju (45,7km na 100km²) i województwa (42,6km na 100km²). Największa gęstość sieci występowała w gminie Osielsko (129,1km na 100km²), a najmniejsza w gminie Sicienko (22,7km na 100km²). W porównaniu z odsetkiem ludności korzystającej z instalacji kanalizacyjnej dla całego kraju (68,7%) i województwa kujawsko-pomorskiego (69,1%) wartość tego wskaźnika była niska i wynosiła 53,6%. Wśród powiatów województwa powiat bydgoski plasował się na 15 pozycji pod względem odsetka liczby ludności korzystającej z instalacji kanalizacyjnej. Najwięcej ludności z kanalizacji korzystało w gminach Solec Kujawki (83,2%) i Osielsko (70,4%), a najmniej w gminie Dąbrowa Chełmińska (25,6%) i Dobrcz (28,0%). W 2014r. w powiecie bydgoskim z gospodarstw domowych odprowadzono

siecią kanalizacyjną 2 779 tys. m³ ścieków i w stosunku do 2004r. wartość ta wzrosła o 686,8 tys. m³. Na terenie powiatu bydgoskiego w 2014r. funkcjonowało 5 oczyszczalni ścieków o przepustowości 6 629 m³/dobę. Oczyszczanych było 92,34% ścieków przemysłowych i komunalnych i była to jedna z niższych wartości wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego. Tylko 2 powiaty oczyszczały mniejszą ilość zanieczyszczeń (aleksandrowski 92,2% i inowrocławski 90,74%). W powiecie bydgoskim tylko 52,6% mieszkańców korzystało z oczyszczalni ścieków. W 2014r. w powiecie bydgoskim sieć gazowa miała długość 303,1km. Jej gęstość mimo, że wyższa niż dla województwa, które znajduje się pod tym względem na 14 miejscu w kraju (16,2km na 100km²), była bardzo niska i wynosiła 19,1km na 100km². W porównaniu gęstość sieci gazowej w Polsce wynosiła 39,0km na 100km². Gęstość sieci gazowej w powiecie bydgoskim była najwyższa wśród powiatów województwa (nie licząc miast na prawach powiatu).

Tabela 10. Infrastruktura techniczna w powiecie bydgoskim w 2014r.

Jednostka podziału terytorialnego	rodzaj instalacji								
	Wodociągowa			Kanalizacyjna			Gazowa		
	Długość sieci (km)	Gęstość sieci na 100km ² (km)	Odsetek ludności korzystającej z instalacji (%)	Długość sieci (km)	Gęstość sieci na 100km ² (km)	Odsetek ludności korzystającej z instalacji (%)	Długość sieci (km)	Gęstość sieci na 100km ² (km)	Odsetek ludności korzystającej z instalacji (%)
Powiat bydgoski	1 580,5	113,4	91,1	535,2	38,4	53,6	303,1	19,1	22,0
Białe Błota	270,1	220,6	96,0	62,0	50,6	45,6	60,5	46,6	14,9
Dąbrowa Chełmińska	177,6	142,0	96,7	35,8	28,6	25,6	0,0	-	0,0*
Dobrcz	244,1	187,7	99,2	39,0	30,0	28,0	8,0	6,2	0,1
Koronowo	358,6	87,1	89,0	117,8	28,6	56,4	0,0	-	0,1
Nowa Wieś Wielka	111,8	75,4	75,2	46,9	31,6	57,7	1,6	1,1	0,2
Osielsko	166,3	163,5	88,3	131,3	129,1	70,4	104,8	95,8	48,0
Sicienko	168,9	93,8	95,6	40,8	22,7	37,6	57,4	31,9	29,7
Solec Kujawski	83,1	47,5	89,4	61,6	35,2	83,2	70,8	31,2	75,5

*Wartość mniejsza niż przyjęty format prezentacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Największa gęstość sieci występowała w gminie Osielsko (95,8km na 100km²), natomiast gminy Dąbrowa Chełmińska i Koronowo nie były zgazyfikowane a gminy Nowa Wieś Wielka i Dobrcz w bardzo nieznacznym stopniu. Sieć gazową w gminach Koronowo i Dobrcz uruchomiono w drugiej połowie 2015r. W 2014r. w powiecie bydgoskim z instalacji gazowej korzystało 22,0% ludności. Najwięcej w gminach Solec Kujawski (75,5%) i Osielsko (48,0%). Między 2004r. a 2014r. w gminach Osielsko, Solec Kujawski i Białe Błota nastąpił bardzo dynamiczny przyrost długości sieci gazowej. W 2005r. zużycie gazu z sieci wynosiło 2 621.2 tys. m³, z czego 1 694,4 tys. m³ wykorzystane było na ogrzewanie mieszkań (64,6%), natomiast w 2014r. wzrosło do 7 008,1 tys. m³, z czego 4 745,7 tys. m³ na ogrzewanie mieszkań (67,7%). W 2014r. 33 507 odbiorców wykorzystowało 90 044MWh energii elektrycznej. W przeliczeniu na 1 mieszkańca było to 864,1kWh i w województwie kujawsko-pomorskim po powiecie toruńskim była to najwyższa wartość. Wartość zużycia energii na jednego mieszkańca dla województwa wynosiła 705,3kWh, a dla kraju 739,1kWh. Według danych zawartych w *Raporcie pokrycia polski infrastrukturą telekomunikacyjną w 2014r.* sporządzonego przez Urząd Komunikacji Elektronicznej na terenie powiatu bydgoskiego 76,71% miejscowości nie posiadało zakończeń sieci światłowodowych żadnego przedsiębiorcy telekomunikacyjnego. 13,7% posiadało 1 zakończenie, 7,31% 2 zakończenia, a tylko 2,28% między 3 a 9 zakończeń sieci światłowodowych.

Tabela 11. Dostępność sieci światłowodowej i kablowej w 2014 roku (PT – przedsiębiorca telekomunikacyjny)

Jednostka podziału terytorialnego	Liczba miejscowości z zakończeniem sieci światłowodowej					Liczba miejscowości z zasięgiem sieci kablowych lub terminalami radiowymi				
	0 PT	1 PT	2 PT	3-9 PT	10 PT lub więcej	0 PT	1 PT	2 PT	3-9 PT	10 PT lub więcej
Powiat bydgoski	168	30	16	5	0	24	20	11	158	6
Białe Błota	7	4	5	0	0	1	2	0	12	1
Dąbrowa Chełmińska	20	4	0	0	0	2	1	1	20	0
Dobrcz	25	3	1	0	0	0	1	2	26	0
Koronowo	42	9	4	1	0	9	7	2	37	1
Nowa Wieś Wielka	19	0	1	1	0	1	1	4	13	2
Osielsko	11	3	2	1	0	1	5	0	10	1
Sicienko	28	6	2	1	0	0	1	2	34	0
Solec Kujawski	16	1	1	1	0	10	2	0	6	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Raportu pokrycia polski infrastrukturą telekomunikacyjną w 2014r.

Zasięgiem sieci kablowej objęte jest 89,04% miejscowości w powiecie. W większości z nich (72,15%) występuje od 3 do 9 różnych przedsiębiorstw telekomunikacyjnych. Zasięg 1 lub 2 przedsiębiorców telekomunikacyjnych występował w 14,6% miejscowości.

W 2014r. Internet docierał do 68,72% budynków jednorodzinnych, 85,79% budynków wielorodzinnych i do 51,18% budynków niemieszkaniaowych (patrz Tabela 12.) Usługi o minimalnej

przepustowości 2Mb/s miało 64,97% budynków jednorodzinnych, 77,89% budynków wielorodzinnych i 48,16% budynków niemieszkaniowych. Możliwość dotarcia z usługą dostępu stacjonarnego Internetu o przepustowości min. 30 Mb/s w budynkach jednorodzinnych wynosiła 20,81%, wielorodzinnych 40,45% i niemieszkaniowych tylko 14,51%. Dostępność Internetu w powiecie w budynkach jednorodzinnych i wielorodzinnych jest niższa niż w całym województwie kujawsko-pomorskim, tylko dostęp w budynkach niemieszkaniowych miał większy zasięg niż w województwie. Wśród powiatów ziemskich województwa powiat bydgoski znajduje się na 7 pozycji pod względem zasięgu usług internetowych doprowadzonych do budynków jednorodzinnych. Największy udział takich budynków z podstawowym dostępem jest w powiecie aleksandrowskim (79,45%). Udział budynków wielorodzinnych z podstawowym dostępem do Internetu plasuje powiat bydgoski na 14. pozycji w województwie. Na pierwszy miejscu jest powiat inowrocławski z 94,47% budynków wielorodzinnych podłączonych do sieci. Powiat ma za to najwięcej podłączonych do sieci internetowej budynków niemieszkaniowych, zarówno z dostępem podstawowym jak i o minimalnej prędkości 2 Mb/s, i stanowi to udział większy niż w powiatach grodzkich, a także w całym województwie kujawsko-pomorskim. Pod względem zasięgu usług internetowych o minimalnej prędkości 2 Mb/s powiat znajduje się na 7. miejscu wśród powiatów ziemskich województwa dla budynków jednorodzinnych (największy udział ma powiat aleksandrowski – 76,39%) i 16. dla budynków wielorodzinnych (największy udział ma powiat inowrocławski – 92,74%). Podobnie jest w przypadku usług internetowych o minimalnej prędkości 30 Mb/s. Powiat zajmuje 7. pozycję dla budynków jednorodzinnych (największy udział jest w powiecie brodnickim – 38,45%) i 16. pozycję dla budynków wielorodzinnych (największy udział jest w powiecie rypińskim – 74,36%).

Tabela 12. Zasięg usług Internetowych w powiecie bydgoskim w 2014r.

Jednostka podziału terytorialnego	dostęp usług internetowych								
	Podstawowy dostęp stacjonarny			Dostęp stacjonarny o przepustowości min. 2 Mb/s			Dostęp stacjonarny o przepustowości min. 30 Mb/s		
	Budynki jednorodzinne	Budynki wielorodzinne	Budynki niemieszkaniowe	Budynki jednorodzinne	Budynki wielorodzinne	Budynki niemieszkaniowe	Budynki jednorodzinne	Budynki wielorodzinne	Budynki niemieszkaniowe
Województwo kujawsko-pomorskie	70,14%	93,45%	40,41%	66,16%	91,43%	38,61%	25,40%	48,92%	14,17%
Powiat bydgoski	68,72%	85,79%	51,18%	64,97%	77,89%	48,16%	20,81%	40,45%	14,51%
Białe Błota	85,55%	89,36%	64,73%	85,55%	86,17%	62,60%	29,85%	32,98%	17,70%
Dąbrowa Chełmińska	58,61%	87,64%	56,76%	58,61%	84,27%	54,65%	24,28%	42,70%	24,35%
Dobrcz	43,15%	59,72%	20,61%	43,15%	48,61%	17,31%	4,35%	13,89%	5,99%
Koronowo	64,19%	85,98%	46,25%	64,19%	73,10%	38,12%	14,08%	42,53%	9,47%
Nowa Wieś Wielka	73,23%	84,26%	52,73%	73,23%	82,41%	52,51%	28,35%	45,37%	18,91%
Osielsko	66,73%	83,33%	34,39%	66,73%	83,33%	32,96%	25,14%	40,20%	12,29%
Sicienko	53,06%	86,14%	61,64%	53,06%	69,88%	51,47%	14,42%	27,71%	8,74%
Solec Kujawski	85,45%	97,94%	52,34%	85,45%	95,88%	51,43%	14,60%	57,73%	11,16%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Raportu pokrycia polski infrastrukturą telekomunikacyjną w 2014r

Udział budynków niemieszkaniowych z dostępem do Internetu o minimalnej prędkości 30Mb/s w powiecie jest wyższy niż dla województwa ale daje tylko 5. pozycję wśród powiatów ziemskich (największy udział jest w powiecie brodnickim – 28,16%). Podsumowując udział budynków jednorodzinnych i wielorodzinnych z podstawowym dostępem oraz o minimalnej prędkości 2 Mb/s i 30Mb/s jest niższy niż dla województwa (zwłaszcza dla budynków wielorodzinnych różnica ta jest większa). Najlepszy dostęp do Internetu w powiecie mają budynki niemieszkaniowe.

Najlepszy dostęp do Internetu mają gminy Białe Błota i Solec Kujawski, natomiast najgorsza sytuacja jest w gminie Dobrcz gdzie tylko 43,15% budynków jednorodzinnych ma podstawowy dostęp do Internetu i dostęp stacjonarny o przepustowości minimalnej 2 Mb/s. W gminie Dobrcz z Internetu o prędkości minimalnej 30 Mb/s może korzystać tylko 4,35% budynków jednorodzinnych i 13,98% budynków wielorodzinnych. Największa dostępności Internetu o prędkości minimalnej 30 Mb/s w budynkach jednorodzinnych była w gminie Białe Błota (29,85%), Nowa Wieś Wielka (28,35%) i Osielsko (25,14%).

2.7. Infrastruktura drogowa

Infrastruktura drogowa na terenie powiatu składa się z sieci dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Istotną rolę w układzie komunikacyjnym, zapewniając przede wszystkim powiązania Bydgoszczy z resztą kraju, pełnią następujące drogi:

- droga nr 5 Świecie – Poznań,
- droga nr 10 Warszawa – Szczecin,
- droga nr 25 Bydgoszcz – Koszalin,
- droga nr 56 Koronowo – Trzeciewiec,
- droga nr 80 Pawłówek – Toruń.

Dla Powiatu mają one znaczenie tranzytowe – są wykorzystywane jako trasy dojazdowe do Bydgoszczy. Obserwować także można tendencję do lokowania wzdłuż w/w tras rozmaitych aktywności gospodarczych – firm produkcyjnych, instytucji usługowych i innych. Znacznie większe znaczenie dla komunikacji pomiędzy poszczególnymi gminami ma sieć dróg wojewódzkich (o łącznej długości 90,5 km) oraz powiatowych (o łącznej długości 397,5 km). W 85% posiadają one nawierzchnie twarde (tj. bitumiczne lub sporadycznie brukowe) w stanie co najmniej dobrym. Pozostałe drogi mają nawierzchnie gruntowe. Niektóre drogi lub ich odcinki wymagają modernizacji, w tym: poszerzenia jezdni i poboczy, naprawy nawierzchni, budowy chodników, reorganizacji skrzyżowań. W ciągu dróg powiatowych występują także obiekty mostowe, których ogólny stan należy określić jako dobry.

Sieć ścieżek rowerowych w powiecie bydgoskim w 2014r. miała łączną długość 127,2 km i stanowiła 16,5% ścieżek rowerowych znajdujących się na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego. Pod zarządem Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy pozostaje 74,3 km ścieżek (58,4% całkowitej długości ścieżek na terenie powiatu). Gęstość sieci rowerowej w powiecie bydgoskim wynosiła 91,2 km na 1 tys. km². Pod względem długości ścieżek rowerowych powiat bydgoski ma najdłuższą sieć wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego, natomiast gęstość sieci ma największą wśród powiatów ziemskich województwa. Największa gęstość sieci ścieżek rowerowych występowała w gminach Dąbrowa Chełmińska (192,0 km na 1 tys. km²) i Białe Błota (141,5 km na 1 tys. km²) (patrz Tabela 13.). Najmniejsza gęstość sieci ścieżek rowerowych i jednocześnie najmniejsza długość ścieżek była w gminach Nowa Wieś Wielka (26,4 km na 1 tys. km², długość ścieżek 3,9 km) i Dobrcz (57,7 km na 1 tys. km², długość ścieżek 7,5 km).

Tabela 13. Ścieżki rowerowe w powiecie bydgoskim w 2014r. (w km)

Jednostka podziału terytorialnego	ścieżki rowerowe (km)		
	Długość ogółem	Długość ścieżek pod zarządem Starostwa	Gęstość na 1 tys. km ²
Powiat bydgoski	127,2	74,3	91,2
Białe Błota	17,4	4,9	141,5
Dąbrowa Chełmińska	24,0	12,6	192,0
Dobrcz	7,5	2,2	57,7
Koronowo	25,3	19,0	61,4
Nowa Wieś Wielka	3,9	3,3	26,4
Osielsko	7,6	2,8	74,5
Siczenko	20,8	20,8	115,6
Solec Kujawski	20,7	8,7	118,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W zakresie drogowej komunikacji zbiorowej sytuacja powiatu bydgoskiego jest stosunkowo dobra – gminy posiadają rozbudowaną sieć połączeń z Bydgoszczą oraz pomiędzy sobą, a poszczególne trasy są obsługiwane zarówno przez PKS jak i prywatnych przewoźników. Część połączeń ma charakter sezonowy. Trzy gminy powiatu bydgoskiego zawarły z Bydgoszczą porozumienia dotyczące wykonywania zadań z zakresu transportu publicznego, w wyniku których uruchomiono międzygminne linie autobusowe komunikacji miejskiej w Bydgoszczy. Białe Błota i Osielsko mają po 2 stałe linie, a Nowa Wieś Wielka jedną linię sezonową działającą w wakacje (przez Chmielniki). Poza tym funkcjonują 2 przedłużone linie miejskie: do Białych Błot (do Bydgoskich Zakładów Elektromechanicznych BELMA S.A.) i do Ostromecka (gmina Dąbrowa Chełmińska) (linia kursująca w dni wolne i weekendy w miesiącach maj-wrzesień).

2.8. Szkolnictwo

W powiecie bydgoskim w 2014r. działały 34 szkoły podstawowe (w tym jedna specjalna), do których uczęszczało 7 836 uczniów. Najwięcej szkół podstawowych było w gminie Koronowo

(8), Dobrcz (7) i Sicienko (6). W gminach Białe Błota, Dąbrowa Chełmińska i Osielsko funkcjonowały po 3 szkoły podstawowe, a w gminach Nowa Wieś Wielka i Solec Kujawski po 2 szkoły podstawowe. Od 2004r. zlikwidowanych zostało w powiecie 5 szkół podstawowych, z których aż 3 znajdowały się w gminie Koronowo. W szkołach podstawowych w powiecie w 2014r. średnio było 12 oddziałów po 20 uczniów. Najliczniejsze klasy były w szkołach podstawowych w Białych Błotach (średnio po 23 uczniów) oraz Osielsku i Solcu Kujawskim (średnio po 22 uczniów). Najmniej liczne klasy były w Dobrczu i Sicienku (średnio po 16 uczniów). Od 2009r. w powiecie nastąpił wzrost liczby uczniów szkół podstawowych. Jeśli chodzi o poszczególne gminy powiatu to duży wzrost liczby uczniów zanotowały gminy Białe Błota (w badanym okresie o około 45%) i Osielsko (w badanym okresie o ponad 50%), natomiast największy spadek gminy Koronowo (do 2013r. o około 23%) i Solec Kujawski. W gminach Nowa Wieś Wielka i Sicienko był niewielki spadek liczby uczniów, a w gminach Dobrcz i Dąbrowa Chełmińska ich liczba, mimo niewielkich wahań, utrzymuje się na podobnym poziomie.

Tabela 14. Uczniowie szkół podstawowych i gimnazjalnych w latach 2004-2014 w powiecie bydgoskim

JEDNOSTKA PODZIAŁU TERYTORIALNEGO	SZKOŁY PODSTAWOWE										
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat bydgoski	7 776	7 537	7 385	7 185	7 148	7 007	7 028	7 170	7 203	7 276	7 836
Białe Błota	1 077	1 097	1 090	1 106	1 130	1 132	1 164	1 232	1 293	1 366	1 563
Dąbrowa Chełmińska	617	606	613	586	581	562	550	568	580	567	589
Dobrcz	766	750	749	711	706	696	677	707	709	712	771
Koronowo	1 854	1 731	1 640	1 551	1 535	1 469	1 449	1 451	1 411	1 421	1 494
Nowa Wieś Wielka	718	720	713	709	724	703	701	655	648	644	676
Osielsko	688	705	747	765	788	818	853	897	905	956	1 041
Sicienko	806	769	731	700	673	649	632	622	630	598	634
Solec Kujawski	1 250	1 159	1 102	1 057	1 011	978	1 002	1 038	1 027	1 012	1 068
JEDNOSTKA PODZIAŁU TERYTORIALNEGO	GIMNAZJA										
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat bydgoski	4 282	4 379	4 241	4 113	3 978	3 906	3 743	3 565	3 465	3 371	3 390
Białe Błota	609	627	616	577	568	571	577	597	600	592	589
Dąbrowa Chełmińska	376	365	336	322	313	316	293	277	291	287	300
Dobrcz	368	398	399	386	365	375	367	358	349	338	322
Koronowo	1 118	1 084	1 022	965	931	883	848	769	744	694	719
Nowa Wieś Wielka	385	395	419	406	405	408	386	376	337	337	345
Osielsko	315	353	372	385	368	388	363	369	351	352	360
Sicienko	419	432	401	405	383	357	359	321	317	290	289
Solec Kujawski	692	725	676	667	645	608	550	498	476	481	466

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W 2014r. w powiecie funkcjonowały 23 gimnazja (w tym jedno specjalne). We wszystkich szkołach tego stopnia uczyło się 3 390 uczniów. Najwięcej szkół gimnazjalnych działało w gminie Koronowo (7). W gminach Dąbrowa Chełmińska i Dobrcz były po 3 gimnazja, a w pozostałych gminach (Białe Błota, Nowa Wieś Wielka, Osielsko, Sicienko i Solec Kujawski) po 2 gimnazja. Od 2004r. powstały w powiecie 3 nowe szkoły gimnazjalne (w Dąbrowie Chełmińskiej i Solcu Kujawskim). W gimnazjach na obszarze powiatu w 2014r. działało średnio po 7 oddziałów z 21 uczniami. Najliczniejsze klasy były w gminach Białe Błota (średnio po 26 uczniów), Sicienko (średnio po 24 uczniów) i Osielsko (średnio po 23 uczniów). Najmniejsze klasy (średnio po 19 uczniów) działały w Dąbrowie Chełmińskiej, Koronowie i Nowej Wsi Wielkiej. Między 2004r. a 2013r. w powiecie zauważalny był spadek liczby uczniów gimnazjów. W 2014r. nastąpiło lekkie wyhamowanie tego procesu w postaci niewielkiego wzrostu liczby uczniów. Największy spadek liczby uczniów szkół gimnazjalnych nastąpił w gminach Koronowo (do 2013r. o ponad 35%) i Solec Kujawski (w badanym okresie o około 30%). Na podobnym poziomie liczba uczniów gimnazjów utrzymuje się w gminach Osielsko i Białe Błota, natomiast szkoły w Dąbrowie Chełmińskiej, Nowej Wsi Wielkiej i Dobrczu zanotowały niewielkie spadki. W 2014r. w powiecie bydgoskim nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty było 554,12 (w tym 8,45 w szkołach specjalnych) w szkołach podstawowych i 315,68 (w tym 6,27 w szkołach specjalnych) w gimnazjach.

Powiat Bydgoski jest organem prowadzącym dla czterech szkół ponadgimnazjalnych, szkoły specjalnej oraz poradni psychologiczno-pedagogicznej. Trzy szkoły znajdują się w Koronowie, jedna w Solcu Kujawskim i jedna w Karolewie (gmina Dobrcz).

Aktualnie wg stanu na 30 września 2015 r. sieć szkół tworzą:

1. Liceum Ogólnokształcące im. Leona Wyczółkowskiego w Koronowie;
2. Zespół Szkół Zawodowych im. gen. Stanisława Maczka w Koronowie, w ramach którego funkcjonuje:
 - a) Czteroletnie Technikum kształcące w zawodach:
 - technik ekonomista;
 - technik mechanik;
 - technik handlowiec;
 - technik informatyk,
 - b) Zasadnicza Szkoła Zawodowa kształcąca w zawodach:
 - mechanik pojazdów samochodowych;
 - sprzedawca;

oraz w oddziałach wielozawodowych,

- c) Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych.
- 3. Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Solcu Kujawskim, w ramach którego funkcjonuje:
 - a) Liceum Ogólnokształcące;
 - b) Czteroletnie Technikum kształcące w zawodach:
 - technik mechatronik;
 - technik ekonomista;
 - c) Zasadnicza Szkoła Zawodowa kształcąca w oddziałach wielozawodowych.
- 4. Zespół Szkół Agro-Ekonomicznych im. Bronisława Zamojdzina w Karolewie, w ramach którego funkcjonuje:
 - a) Czteroletnie Technikum, które może kształcić w zawodach:
 - technik rolnik;
 - technik żywienia i usług gastronomicznych;
 - technik architektury krajobrazu;
 - technik ekonomista;
 - technik weterynarii;
 - technik obsługi turystycznej;
 - technik inżynierii środowiska i melioracji;
 - b) Zasadnicza Szkoła Zawodowa kształcąca w zawodach:
 - rolnik;
 - kucharz;

oraz w oddziałach wielozawodowych,

 - c) Szkoła Policealna dla Dorosłych kształcąca w zawodzie florysta;
 - d) Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych;

- 5. Zespół Szkół w Koronowie, kształcący uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w ramach którego funkcjonuje:
 - a) Szkoła Podstawowa nr 3;
 - b) Gimnazjum nr 2;
 - c) Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 1;
 - d) Szkoła Specjalna Przystosowująca do Pracy.

Tabela 15. Liczba uczniów i oddziałów w szkołach prowadzonych przez Powiat Bydgoski (stan na 30 września danego roku szkolnego)

NAZWA SZKOŁY	Rok szkolny									
	2011/12		2012/13		2013/14		2014/15		2015/16	
	liczba oddziałów	liczba uczniów	liczba oddziałów	liczba uczniów	liczba oddziałów	liczba uczniów	liczba oddziałów	liczba uczniów	liczba oddziałów	liczba uczniów
Zespół Szkół Agro-Ekonomicznych w Karolewie	14	370	14	353	15	368	13	319	13	294
Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Solcu Kujawskim	14	354	12	307	10	256	10	237	10	205
Liceum Ogólnokształcące w Koronowie	8	223	7	198	6	166	6	143	5	108
Zespół Szkół Zawodowych w Koronowie	19	542	20	580	21	567	20	555	19	486
Zespół Szkół w Koronowie	10	87	10	89	11	83	11	89	10	85
RAZEM	65	1576	63	1527	63	1440	60	1343	57	1178

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej

W roku szkolnym 2015/2016 łącznie do tych pięciu szkół uczęszczało 1 178 uczniów uczących się w 57 oddziałach. Największą szkołą był Zespół Szkół Zawodowych w Koronowie gdzie uczyło się 41,3% wszystkich uczniów. 25,0% wszystkich uczniów uczyło się w Zespole Szkół Agro-Ekonomicznych w Karolewie, 17,4% w Zespole Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Solcu Kujawskim, 9,1% w Liceum Ogólnokształcącym w Koronowie, a tylko 7,2% w Zespole Szkół w Koronowie. Między 2011r. a 2015r. liczba uczniów szkół ponadgminajalnych w powiecie systematycznie zmniejszała się (z 1 576 osób w 2011r. do 1 178 osób w 2015r.).

Problemem dotyczącym całego powiatu jest trwający niż demograficzny, który skutkuje mniejszą liczbą uczniów w kolejnych latach. W celu poprawy naboru do szkół, dyrektorzy podejmują działania mające na celu dostosowanie oferty edukacyjnej do zmieniających się potrzeb. Wynikiem ich starań jest uruchamianie nowych kierunków kształcenia, podejmowanie działań promocyjnych oraz logistycznych. Na terenie Powiatu Bydgoskiego funkcjonują także szkoły niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych, dotowane przez powiat na mocy art. 90 ust.3 ustawy o systemie oświaty. Są to trzy szkoły znajdujące się w Solcu Kujawskim, Dąbrowie Chełmińskiej i Brzozie (gmina Nowa Wieś Wielka). W roku szkolnym 2015/2016 łączna liczba słuchaczy szkół niepublicznych wynosiła 166 osób. Największą z nich było Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych „Albert” w Solcu Kujawskim, gdzie uczęszczało 99 osób.

Tabela 16. Liczba słuchaczy w szkołach niepublicznych (stan na 30 września danego roku szkolnego)

nazwa szkoły	rok szkolny				
	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych „Albert” w Solcu Kujawskim	105	123	105	114	99
Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych „Albert” w Dąbrowie Chełmińskiej	26	40	58	60	49
Liceum Ogólnokształcące „PRESTIGE” w Brzozie	24	39	41	22	18
RAZEM	155	202	204	196	166

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej

Do ewidencji szkół i placówek niepublicznych wpisane są również placówki i ośrodki prowadzące m.in. działalność szkoleniowo-kursową.

Powiat Bydgoski jest organem prowadzącym dla Powiatowej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Koronowie z filią w Bydgoszczy.

Do zadań poradni należy:

- 1) diagnozowanie dzieci i młodzieży;
- 2) udzielanie dzieciom i młodzieży oraz rodzicom bezpośredniej pomocy psychologiczno-pedagogicznej;

- 3) realizowanie zadań profilaktycznych oraz wspierających wychowawczą i edukacyjną funkcję przedszkola, szkoły i placówki, w tym wspieranie nauczycieli w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych;
- 4) organizowanie i prowadzenie wspomaganie przedszkoli, szkół i placówek w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych.

Zespoły orzekające poradni psychologiczno-pedagogicznej wydają uczniom wymagającym stosowania specjalnej organizacji nauki orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, które są podstawą dostosowania programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych.

Ponadto zespoły wydają opinie w sprawie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, odroczenia rozpoczęcia spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego, dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia, udzielenia zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki oraz objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu.

2.9. Opieka zdrowotna i społeczna

Podstawowa opieka zdrowotna na terenie powiatu jest świadczona w 15 placówkach medycznych (2 w Białych Błotach, 1 w Koronowie, 3 w Dobrczu, 3 w Dąbrowie Chełmińskiej, 1 w Solcu Kujawskim,

1 w Osielsku, 2 w Sicienku, 2 w Nowej Wsi Wielkiej). Mieszkańcy powiatu w przypadku nagłego zachorowania lub pogorszenia stanu zdrowia oraz zabiegów pielęgnarskich wynikających z kontynuacji leczenia na terenie powiatu mogą skorzystać z pomocy lekarskiej i szpitalnej na terenie miasta Bydgoszczy.

Poziom opieki medycznej w powiecie bydgoskim bardzo się poprawił od 2004r. Znacznie wzrosła liczba placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (z 19 do 34). Najwięcej placówek znajduje się w gminie Koronowo (10) i Osielsko (8). Liczba osób przypadających na jeden zakład opieki zdrowotnej w 2014r. wynosił 2 697 osób i zmalał w stosunku do roku 2004 1,8 krotnie. Szczególny spadek liczby ludności przypadającej na 1 zakład opieki zdrowotnej nastąpił w gminie Solec Kujawski (ponad 3 krotnie). Największy wzrost liczby ludności na jeden zakład opieki zdrowotnej nastąpił w Dąbrowie Chełmińskiej (ponad 4-krotnie).

Tabela 17. Ochrona zdrowia w powiecie bydgoskim

Jednostka podziału terytorialnego	Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej		Praktyki lekarskie		Porady lekarskie		Liczba ludności na 1 zakład opieki zdrowotnej	
	2004	2014	2004	2014	2004	2014	2004	2014
Powiat bydgoski	19	34	19	12	354 179	406 433	4 886	2 697
Białe Błota	2	2	2	4	46 221	63 369	6 431	3 286

Dąbrowa Chełmińska	3	3	1	2	28 456	31 133	2 353	9 804
Dobrcz	3	3	0	0	33 871	42 043	3 001	2 678
Koronowo	6	10	2	2	107 832	97 407	3 855	3 670
Nowa Wieś Wielka	2	2	0	0	30 827	41 734	3 953	2 418
Osielsko	2	8	1	1	19 174	40 103	4 091	4 889
Sicienko	0	2	3	2	28 799	26 365	-	1 571
Solec Kujawski	1	4	10	1	58 999	64 279	15 956	4 899

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

Od 2011r. powiat bydgoski realizował *Powiatowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego* w zakresie zdrowia psychicznego i opieki psychiatrycznej na lata 2011-2015. Integralnymi częściami tego programu były:

- Program informacyjno-edukacyjny sprzyjający postawom zrozumienia i akceptacji oraz przeciwdziałających dyskryminacji wobec osób z zaburzeniami psychicznymi na lata 2011-2015,
- Program zwiększania dostępności i zmniejszenia nierówności w dostępie do różnych form środowiskowej psychiatrycznej opieki zdrowotnej, w tym zwłaszcza form niezbędnych do tworzenia centrów zdrowia psychicznego na lata 2011-2015,
- Program rozwoju zróżnicowania form wspieranego zatrudnienia i przedsiębiorczości społecznej dostosowanych do potrzeb osób z zaburzeniami psychicznymi na lata 2011-2015,
- Program poszerzania, zróżnicowania i unowocześniania pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy: bytowej, mieszkaniowej, stacjonarnej, samopomocy środowiskowej,
- Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w powiecie bydgoskim.

W 2011r. i 2012r. powiat bydgoski włączył się w organizację *Regionalnego Konkursu Wiedzy o Zdrowiu dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*, w którym brali udział uczniowie ze szkół ponadgimnazjalnych znajdujących się na terenie powiatu bydgoskiego.

W ramach współpracy z Urzędem Marszałkowskim w Toruniu oraz z Wojewódzkim Szpitalem Dziecięcym w Bydgoszczy powiat bydgoski przystąpił w 2013r. do realizacji *Programu edukacyjno-leczniczego na rzecz zmniejszenia częstości występowania nadwagi i otyłości u dzieci i młodzieży w Województwie Kujawsko-Pomorskim*. Programem zostały objęte dzieci uczęszczające do szkół w gminach Osielsko i Nowa Wieś Wielka. Głównym zadaniem wynikającym z programu było przeprowadzenie szkoleń dla nauczycieli i rodziców obejmujących zagadnienia dotyczące nadwagi i otyłości u dzieci i młodzieży. Zorganizowane zostały 2 szkolenia dla 32 rodziców oraz 2 szkolenia dla 24 nauczycieli.

Powiat bydgoski posiada *Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Bydgoskim na lata 2016-2020* będącą podstawowym narzędziem realizacji polityki społecznej. Jej realizację koordynuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.

Liczba osób niepełnosprawnych z terenu powiatu bydgoskiego według narodowego spisu powszechnego z 2011r. wynosiła 12 713 osób (6 223 mężczyzn i 6 490 kobiet), co stanowiło 11,8% ludności powiatu. Niepełnosprawne dzieci stanowiły około 6,2% ogółu niepełnosprawnych. Między 2012r. a 2015r. stale wzrastała liczba orzeczeń wydawanych przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Bydgoszczy. Najliczniejszą grupę osób niepełnosprawnych w powiecie bydgoskim, które w ciągu ostatnich 3 lat otrzymały orzeczenie stanowiły osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Najczęstszą przyczynę niepełnosprawności stanowiły schorzenia narządów ruchu, choroby układów oddechowego i krążenia oraz choroby psychiczne.

Tabela 18. Orzeczenia o niepełnosprawności wydane w latach 2012-2015

wydane orzeczenia	Liczba wydanych orzeczeń			
	2012	2014	2014	Do 30.06.2015
o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych	1885	2000	2068	1222
o niezaliczeniu do osób niepełnosprawnych	206	204	214	122
o odmowie ustalenia niepełnosprawności	41	34	24	15
Ogółem	2132	2238	2306	1359

Źródło: Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Bydgoszczy

W powiecie bydgoskim zadania na rzecz osób niepełnosprawnych realizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (dotyczące rehabilitacji społecznej) i Powiatowy Urząd Pracy (zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej). Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie realizuje następujące formy wsparcia osób niepełnosprawnych:

- 1) dofinansowanie do zaopatrzenia osób niepełnosprawnych w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze,
- 2) turnusy rehabilitacyjne,
- 3) likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych,
- 4) dofinansowanie do sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
- 5) dofinansowanie kosztów funkcjonowania warsztatów terapii zajęciowej,
- 6) pilotażowy program „Aktywny samorząd” – program realizowany od 2012r., którego celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji,
- 7) projekt „Pierwszy krok do usamodzielnienia” – projekt prowadzony w latach 2009-2014 współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, którego celem była m.in. aktywizacja społeczno-zawodowa osób niepełnosprawnych,
- 8) Powiatowa Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych - do zakresu działania Rady należy inspirowanie przedsięwzięć zmierzających do integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, realizacja praw osób niepełnosprawnych, opiniowanie projektów programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych, ocena realizacji programów oraz

opiniowanie projektów uchwał i programów przyjmowanych przez radę powiatu pod kątem ich skutków dla osób niepełnosprawnych.

Powiat bydgoski jest podmiotem prowadzącym 2 domy pomocy społecznej – Dom Pomocy Społecznej w Bożenkowie (gmina Osielesko) i Dom Pomocy Społecznej w Koronowie. Obydwa DPS przeznaczone są dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie. Łącznie jednostki dysponują 166 miejscami – 96 miejsc DPS Koronowo i 70 miejsc DPS Bożenkowo. W powiecie bydgoskim działają 4 środowiskowe domy samopomocy, które są placówkami o charakterze dziennym. Znajdują się one w Gądyczu (gmina Dobrcz), Solcu Kujawskim, Nowej Wsi Wielkiej i Cielu (gmina Białe Błota). Na terenie powiatu bydgoskiego funkcjonuje Warsztat Terapii Zajęciowej w Solcu Kujawskim i Warsztat Terapii Zajęciowej „DĄB” w Białych Błotach. Zadanie wprowadzania osób niepełnosprawnych na rynek pracy realizowane jest przez działający w Białych Błotach Zakład Aktywności Zawodowej **„Ośrodek Sportu i Rehabilitacji”**.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w ramach realizacji zadań powiatu z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie świadczy pomoc osobom będącym ofiarami przemocy w rodzinie z terenu powiatu bydgoskiego w formie bezpłatnych porad psychologa, pedagoga i prawnika. Powyższe wsparcie udzielane jest w ramach punktu poradnictwa specjalistycznego. W latach 2012-2014 realizowane były programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy w rodzinie (3 edycje). Programem objęto łącznie 28 sprawców przemocy (mężczyzn), zamieszkujących na terenie powiatu bydgoskiego. W ramach profilaktyki uzależnień Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w 2015r. zorganizowało szkolenie dla rodzin zastępczych z powiatu bydgoskiego pt. „W pułapce uzależnień, czyli przyczyny, skutki oraz formy pomocy dla dzieci i ich rodzin”. Celem szkolenia było zdobycie lub pogłębienie wiedzy z zakresu profilaktyki, diagnozy i interwencji w obliczu uzależnienia od narkotyków, dopalaczy, alkoholu czy komputera. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie zapewnia opiekę i wychowanie dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej. Obejmuje wsparciem rodziny zastępcze, między innymi poprzez wypłatę świadczeń finansowych, pomoc specjalistów tj. psychologa, pedagoga, radcy prawnego, prowadzenie szkoleń dla rodzin zastępczych, pomoc koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Ponadto Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie prowadzi kampanię mającą na celu popularyzację idei opieki i wychowania dzieci w rodzinach zastępczych, a tym samym pozyskiwanie kandydatów na rodziny zastępcze. Na dzień 30.06.2015r. w powiecie bydgoskim funkcjonowały 3 zawodowe rodziny zastępcze, 2 zawodowe rodziny zastępcze pełniące funkcję pogotowia rodzinnego oraz 3 rodzinne domy dziecka. Liczba dzieci umieszczanych w rodzinach zastępczych co rok systematycznie wzrasta. W 2012 r. w rodzinnych formach pieczy zastępczej postanowieniem Sądu umieszczono 38 dzieci, przy czym w 2014 r. ich liczba wynosiła 45. Najwięcej dzieci jest umieszczanych w obrębie najbliższego im

środowiska rodzinnego – rodzinach zastępczych spokrewnionych (dziadkowie, rodzeństwo). Ze wzrostem liczby dzieci umieszczanych w rodzinnej pieczy zastępczej, związany jest wzrost liczby rodzin zastępczych. W 2014 r. było ich 146. W powiecie bydgoskim w analizowanym okresie dominowały rodziny spokrewnione. Powiatowy Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej zakłada utworzenie w każdym roku dwóch rodzin zastępczych zawodowych.

Na terenie powiatu funkcjonują cztery placówki opiekuńczo – wychowawcze – 3 placówki w Karolewie (gmina Dobrez) każda dla 14 dzieci oraz jedna w Trzęmiętowie (gmina Sicienko) dla 28 dzieci. Łącznie liczba miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie Powiatu Bydgoskiego wynosi 70. Placówka w Trzęmiętowie wymaga przebudowy i dostosowania do obowiązujących przepisów w zakresie ilości dzieci przebywających w jednej placówce opiekuńczo-wychowawczej, natomiast pozostałe placówki spełniają wszystkie obowiązujące normy.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie pomaga zaplanować proces usamodzielnienia wychowankom pieczy zastępczej. Organizuje osobom usamodzielnianym wsparcie m. in. finansowe w postaci pomocy na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie i zagospodarowanie, a także udziela pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i zatrudnienia. W ramach wsparcia osoby usamodzielniane mają możliwość korzystania z poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego i prawnego działającego w punkcie specjalistycznego poradnictwa przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie. Między 2012r. a 2014r. 26 osób usamodzielnionych opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo - wychowawcze uczestniczyło w projekcie systemowym „Pierwszy krok do usamodzielnienia”. Osoby te wzięły udział w szkoleniach zawodowych tj. kurs prawa jazdy kat. B, kurs na magazyniera z obsługą wózków jezdniowych, kurs stylizacji paznokci, kurs masażu sportowego, kurs barmański oraz kurs języka migowego. Brały udział w warsztatach aktywnego poszukiwania pracy, a także skorzystały ze wsparcia psychologicznego, Treningu Kompetencji i Umiejętności Społecznych. Na terenie powiatu bydgoskiego nie funkcjonują placówki zapewniające schronienie osobom bezdomnym. W przypadku zaistnienia potrzeby udzielania takiej pomocy, osoba zostaje skierowana do właściwego schroniska, czy też noclegowni funkcjonującej w sąsiednim powiecie.

Zadania mające na celu przeciwdziałanie bezrobociu, promocji zatrudnienia i aktywizacji lokalnego rynku pracy realizuje Powiatowy Urząd Pracy w Bydgoszczy. Opracowuje on corocznie szczegółowy program działań pn. Powiatowego programu przeciwdziałania bezrobociu, promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy. Do dyspozycji mieszkańców powiatu, poza siedzibą Urzędu w Bydgoszczy są również filia w Koronowie i Solcu Kujawskim oraz Punkt Wspierania Samozatrudnienia w Bydgoszczy. Powiatowy Urząd Pracy oferuje pomoc osobom bezrobotnym i poszukującym pracy w postaci środków na działalność, zwrotów kosztów przejazdu, refundacji

kosztów opieki, zatrudnienia wspieranego, robót publicznych, ofert stażu i bonów stażowych. Aktywizacja lokalnego rynku pracy realizowana jest poprzez usługi skierowane dla pracodawców i przedsiębiorców, którzy mogą zgłaszać oferty pracy, znaleźć pomoc w podnoszeniu kompetencji pracowników (Krajowy Fundusz Szkoleniowy, szkolenia i bony szkoleniowe), wsparcie tworzenia miejsc pracy poprzez refundację kosztów wyposażenia stanowiska pracy, organizację robót publicznych, zatrudnienie wspierane, organizację prac interwencyjnych oraz pomoc oferowaną przez Doradcę Klienta, a także pomoc w poszukiwaniu kandydatów do pracy poprzez pośrednictwo pracy, pomoc w doborze kandydatów oraz pomoc w rozwoju zawodowym pracowników.

Powiatowy Urząd Pracy realizuje projekty współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego skierowane zarówno do osób bezrobotnych i poszukujących pracy, jak i dla pracodawców i przedsiębiorców. Obecnie są to m.in. projekty:

- Mobilni na rynku pracy - program aktywizacji zawodowej osób młodych z województwa kujawsko-pomorskiego – okres realizacji od 1 marca 2016 r. do 30 czerwca 2017 r.,
- Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Bydgoszczy i powiecie bydgoskim (I) – okres realizacji od 1 stycznia 2016r. do 31 grudnia 2016 r.,
- Wsparcie aktywności zawodowej osób bezrobotnych w Bydgoszczy i powiecie bydgoskim (I) – okres realizacji od 1 stycznia 2015 r. do 30 czerwca 2016 r.

W analizowanym okresie odpowiednio: w 2012r. - około 5,49 %, w 2013r. – około 6,00 %, w 2014r. – około 5,66 % mieszkańców powiatu bydgoskiego korzystało z pomocy społecznej z powodu ubóstwa. Do form pomocy udzielanej osobom z powodu ubóstwa przez ośrodki pomocy społecznej zaliczyć można: zasiłki stałe, zasiłki okresowe przyznawane na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych oraz zasiłki celowe z przeznaczeniem na zakup opału, środków czystości, żywności i posiłków dla dzieci i osób dorosłych, dokonanie opłat mieszkaniowych, zakup obuwia i lekarstw. Przyznawano też prawo do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych osobom, które nie były ubezpieczone z innego tytułu.

Tabela 19. Liczba osób i rodzin z powiatu bydgoskiego korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2012 – 2015.

Jednostka podziału terytorialnego	LICZBA OSÓB/RODZIN			
	2012	2014	2014	Do 30.06.2015
Powiat bydgoski	6002 / 2066	6634 / 2237	6326 / 2218	4391 / 1603
Białe Błota	433 / 162	396 / 140	510 / 185	372 / 135
Dąbrowa Chełmińska	236 / 70	295 / 84	344 / 103	233 / 71
Dobrcz	848 / 270	962 / 296	840 / 276	630 / 208
Koronowo	2111 / 725	2280 / 775	2229 / 780	1576 / 569
Nowa Wieś Wielka	521 / 179	619 / 219	582 / 211	388 / 149
Osielsko	513 / 183	540 / 196	510 / 199	373 / 153
Sicienko	553 / 167	584 / 179	523 / 167	329 / 114
Solec Kujawski	787 / 310	958 / 348	788 / 297	490 / 204

Źródło: dane z gmin Powiatu Bydgoskiego

W publikacji Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu pt. *Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie kujawsko-pomorskim* z 2012r. opracowano metodologię obliczania indeksu zagrożenia ubóstwem. Im niższa jego wartość tym mniejsze zagrożenie występowania ubóstwa na obszarze danej jednostki terytorialnej. Dla powiatu bydgoskiego wartość indeksu wyniosła 29 i tym samym osiągnął on najniższą wartość wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego. Indeks ubóstwa dla województwa (obliczony jako średnia arytmetyczna wartości indeksu dla poszczególnych gmin) uzyskał wartość 54,7. Wśród gmin powiatu (a także całego województwa) najlepiej wypada Osielsko z indeksem ubóstwa o wartości 27 (na poziomie gmin tylko Toruń ma niższą wartość - 25) i Białe Błota (wartość 31, miejsce 3. wśród gmin województwa). Równie dobrym wynikiem mogą pochwalić się gminy Nowa Wieś Wielka i Solec Kujawski, dla których wartość indeksu wyniosła 34 (6. miejsce w województwie). Na 15. miejscu była gmina Sicienko z wartością indeksu 44. Dalej plasowały się gminy Koronowo (wartość indeksu 51, miejsce 23.), Dąbrowa Chełmińska (wartość indeksu 53, miejsce 25.) i Dobrcz (wartość indeksu 58, miejsce 30.). 52 gminy województwa (36,1%) miało wartość indeksu wyższą niż 58.

Dla powiatu bydgoskiego spośród 10 składających się na indeks ubóstwa wskaźników aż 8 miało najniższe notowane wartości. Tylko udział rodzin wielodzietnych w liczbie rodzin ogółem i udział osób niepełnosprawnych w liczbie ludności ogółem osiągnęły wartości wyższe. Na wartość indeksu zagrożenia ubóstwem składały się następujące składowe:

- udział rodzin wielodzietnych w liczbie rodzin ogółem – dla powiatu bydgoskiego wyniósł 19,3%,
- udział liczby osób niepełnosprawnych w liczbie ludności ogółem – dla powiatu bydgoskiego wyniósł 14,9%,
- poziom wykształcenia mieszkańców – w powiecie bydgoskim osoby z wykształceniem wyższym i średnim stanowiły 46%, z zasadniczym zawodowym 27%, podstawowym ukończonym oraz bez wykształcenia 27%,

- udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności – dla powiatu bydgoskiego wyniósł 12,7%,
- dochody własne budżetu powiatu w przeliczeniu na osobę – dla powiatu bydgoskiego wyniosły 1555zł,
- udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach budżetu powiatu ogółem – dla powiatu bydgoskiego wyniósł 0,6%,
- wskaźnik obciążenia demograficznego – dla powiatu bydgoskiego wyniósł 52,9 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym,
- udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – dla powiatu bydgoskiego wyniósł 6,8%,
- liczba mieszkańców przypadających na jedną organizację pozarządową – dla powiatu bydgoskiego wyniosła 1 515 osób,
- liczba mieszkańców przypadających na jeden podmiot gospodarczy w powiecie bydgoskim wyniosła 11 osób na podmiot gospodarczy o klasie wielkości 0-9, 194 osoby na podmiot o klasie wielkości 10-49, 1 327 osób na podmiot w klasie wielkości 50-249, 17 475 osób na podmiot o klasie wielkości 250-999, 104 852 osób na podmiot o klasie wielkości 1000 i więcej.

Pod względem poszczególnych składowych indeksu zagrożenia ubóstwem na tle województwa kujawsko-pomorskiego wyróżnia się kilka gmin powiatu.

Udział procentowy ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności najniższą wartość miał aż w 3 gminach powiatu – Białych Błotach, Nowej Wsi Wielkiej i Osielsku. Natomiast udział wydatków na pomoc społeczną w całości wydatków jednostki najniższy był w gminie Białe Błota (1,4%). Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym najmniejszy udział osiągnął w gminie Osielsko 4,4%. Najniższą wartość liczby mieszkańców przypadających na jeden podmiot gospodarczy zarejestrowany w jednostce był w gminie Solec Kujawski (na podmiot gospodarczy o klasie wielkości 0–9 przypada 11 mieszkańców gminy, na podmiot o klasie wielkości 10–49 przypada 189 mieszkańców, na podmiot o klasie wielkości 50–249 przypada 1 027 mieszkańców, na podmiot o klasie wielkości 250–999 przypada 8 219 mieszkańców, na podmiot o klasie wielkości 1 000 i więcej przypada 16 438 mieszkańców).

2.10. Kultura i turystyka

W powiecie bydgoskim dużą rolę dla rozwoju społeczności lokalnej odgrywają instytucje kultury zlokalizowane na terenie każdej z gmin powiatu. Należą do nich m.in.:

- Solecie Centrum Kultury w Solcu Kujawskim,
- Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Koronowie, wraz z Wiejskimi Domami Kultury w Mąkowsku i Wierzchucinie Królewskim, a także świetlicami wiejskimi,

- Gminne Centrum Kultury w Białych Błotach,
- Gminny Ośrodek Kultury w Osielsku wraz ze świetlicami wiejskimi w Jaruzynie i Niemczu oraz Klubem Rolnika w Żołędowie,
- Gminny Ośrodek Kultury w Sicienku,
- Gminny Ośrodek Kultury w Nowej Wsi Wielkiej,
- Gminny Ośrodek Kultury w Dobrczu,
- Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Dąbrowie Chełmińskiej.

W każdej z gmin funkcjonuje przynajmniej jedna placówka kultury i jedna biblioteka lub filia biblioteczna. Łącznie na terenie powiatu znajduje się 20 bibliotek i filii bibliotecznych.

W ciągu roku w powiecie bydgoskim organizowanych jest wiele imprez kulturalnych i sportowych o zasięgu regionalnym i ogólnopolskim. Do najważniejszych należą:

- Dożynki Gminno-Powiatowe, które co roku odbywają się w innej gminie (w 2015r. w Koronowie) (sierpień/wrzesień),
- *Święto Śliwki* w Strzelcach Dolnych (gmina Dobrcz) – jarmark produktów tradycyjnych, którego główną atrakcją jest smażenie i degustacja powideł; powidła strzeleckie znajdują się na liście produktów tradycyjnych prowadzonej przez Ministerstwo Rolnictwa (wrzesień),
- Jarmark Cysterski i Inscenizacja Bitwy z Krzyżakami pod Koronowem (gmina Koronowo) (lipiec),
- *Arie na plaży - Ryszard Smęda zaprasza* - koncerty operowe na plaży w Pieczyskach nad Zalewem Koronowskim (gmina Koronowo) (lipiec/sierpień),
- Festiwal Piosenki Żeglarskiej *Szuwarowe Szanty* odbywający się na plaży w Samociążku nad Zalewem Koronowskim (gmina Koronowo) (czerwiec),
- Mistrzostwa Polski Nordic Walking w Żołędowie (gmina Osielsko) (kwiecień, sierpień),
- *Rodzinny Rajd Rowerowy* organizowany przez stowarzyszenie Rowerowa Brzoza (gmina Nowa Wieś Wielka) (wrzesień).

Na terenie powiatu znajduje się cały szereg wartościowych kulturowo obiektów i zespołów obiektów, z których 59 wpisanych jest do rejestru zabytków. Odnaleźć możemy wśród nich m.in. obiekty sakralne, cmentarze, dwory, pałace, parki, domy mieszkalne, budynki przemysłowe i gospodarcze. Obiekty te reprezentują duże zróżnicowanie co do klasy, okresu powstania i charakteru. Do najciekawszych zabytków położonych na terenie powiatu bydgoskiego należą:

- zespół pałacowy w Ostromecku (gmina Dąbrowa Chełmińska) obejmujący dwa pałace – „Stary” barokowy z XVIII w. i „Nowy” klasycystyczny z XIX w. oraz rozległy park w stylu angielskim,

- zespół pocysterski w Koronowie z XIV w. (gotycka bazylika i budynki przyklasztorne z pałacem opackim),
- stalowy most kolejowy wąskotorowy z 1895r. na Brdzie w Koronowie,
- kościół parafialny pod wezwaniem Świętej Trójcy w Byszewie (gmina Koronowo) pochodzący z 1663 r.,
- zespół dworski w Gościeradzu (gmina Koronowo) należący do Leona Wyczółkowskiego, obejmujący dwór z lat 1931-1934 i park z drugiej połowy XIX w.,
- most kolejowy nad rzeką Kamionką z 1909r. w Buszkowie (gmina Koronowo),
- pałacyk myśliwski w Brzozie (gmina Nowa Wieś Wielka) z końca XIX w.,
- drewniany kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny we Włókach (gmina Dobrcz) z XVII w.

Powiat bydgoski może pochwalić się dwoma produktami tradycyjnymi znajdującymi się na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Są to lody koronowskie i powidła śliwkowe z Doliny Dolnej Wisły.

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego budowany jest turystyczny szlak kulturowy pn. *Gęsinowy Szlak Kulinarny*, którego celem jest podtrzymanie na terenie województwa staropolskiej tradycji serwowania i spożywania gęsiny. Budowa szlaku jest realizowana przez Kujawsko-Pomorską Organizację Turystyczną w ramach projektu *Kujawsko-Pomorskie - lubię tu jeść*. Współfinansuje go Ministerstwo Sportu i Turystyki, a patronatu udzielił Kujawsko-Pomorski Urząd Marszałkowski. Na szlaku znajdują się dwie restauracje z powiatu bydgoskiego – w Ostromecku (gmina Dąbrowa Chełmińska) i Pawłótku (gmina Sicienko).

W mieście Solec Kujawski zlokalizowany jest JuraPark – profesjonalny park jurajski, w którym znajdują się unikalne rekonstrukcje dinozaurów oraz Muzeum Ziemi posiadające jedną z największych kolekcji skamieniałości w Polsce. Patronat nad muzeum objął m.in. Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie, Wydział Geologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz Instytut Geografii **Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy**. W mieście znajduje się także muzeum o charakterze regionalnym - **Muzeum Solca im. Księcia Przemysła**, którego ekspozycja stała dotyczy historii Solca Kujawskiego i okolic od okresu prehistorycznego po XX w oraz Muzeum Ochotniczej Straży Pożarnej.

Powiat bydgoski, położony na granicy trzech największych obszarów pojeziernych w Polsce, posiada bogate zasoby środowiska naturalnego i kulturowego, przyczyniające się do rozwoju funkcji turystycznej i rekreacyjnej. Generuje ją w dużej mierze sąsiedztwo Bydgoszcz i przede wszystkim obejmuje wypoczynek weekendowy. Mało które duże polskie miasto posiada w swoim bezpośrednim otoczeniu tak bogatą bazę rekreacyjno-turystyczną z dużym kompleksem leśnym jakimi jest Puszcza Bydgoska. Na terenie powiatu panują doskonałe warunki do uprawiania turystyki pieszej, rowerowej, kajakowej, żeglarskiej i jeździeckiej. W powiecie bydgoskim znajdują się akweny wodne, na których można uprawiać żeglarstwo lub windsurfing. Najważniejsze z nich to: Zalew Koronowski na terenie

gminy Koronowo, Jezioro Jezuickie na terenie gminy Nowa Wieś Wielka oraz Jezioro Borówno w gminie Dobrcz. Jedynym obszarem turystycznym na terenie powiatu o znaczeniu ponadlokalnym są okolice Zbiornika Koronowskiego. Na jeziorach na terenie powiatu wiele atrakcji czeka na amatorów wędkarstwa, gdzie znajdują się łowiska, które szczycą się takimi gatunkami ryb jak: sum, sandacz, szczupak, okoń, węgorz, leszcz, lin, płoć, karp, amur, karaś. Dodatkową atrakcją na Zalewie Kornowskim jest kursujący w ciągu drogi powiatowej nr 1030C Cekcyn – Lubiewo – Sokole Kuźnica od maja do października prom „Koronowo”.

Przez powiat prowadzi popularny szlak kajakowy Brdy o długości ok. 50km (przez Zalew Kornowski z Sokole-Kuźnicy do Bydgoszczy), a przez najbardziej atrakcyjne krajobrazowo tereny wiedzie obecnie 28 wytyczonych szlaków turystycznych (w całości lub częściowo na terenie powiatu). Bogata sieć szlaków pieszych przedstawiona została w Tabeli 20.

Tabela 20. Zestawienie szlaków turystycznych w powiecie bydgoskim

nazwa szlaku	trasa szlaku
SZLAKI BRDY	
Szlak żółty im. Leona Wyczółkowskiego	Bydgoszcz Osowa Góra – sanatorium w Smukale – Smukała – Janowo – Wtelno – Gościeradz – Samociążek – Wilcze Gardło – Nowy Jasiniec – Wymysłowo – Wielonek – Sokole Kuźnica – Pruszcz (69 km)
Szlak żółty im. inż. Tadeusza Janickiego	Bydgoszcz Brdujście – Zamczysko – Osielsko (9 km)
Szlak czerwony Klubu Turystów Pieszyc „Talk”	Bydgoszcz Fordon – Osielsko – Bydgoszcz Oplawiec – Gościeradz (32 km)
Szlak czerwony im. Jeremiego Przybory	Bydgoszcz Fordon – Zamczysko – Myślęcinek (14,4 km)
Szlak zielony „Jezior Koronowskich”	Wudzyn – prom Sokole-Kuźnica – Krówka – Łąsko Wielkie – Buszkowo – Byszewo – Koronowo – Samociążek – Stronno (77 km)
Szlak zielony im. inż. Pawła Ciesielczuka	Osielsko – Niemcz – most na Brdzie – Bydgoszcz Oplawiec (14 km)
Szlak niebieski „Brdy”	Bydgoszcz Brdujście – Leśny Park Kultury i Wypoczynku – Smukała – Janowo – Samociążek – Koronowo – Romanowo – Sokole Kuźnica – Zamrzenica – Świt – Tuchola (Rudzki Most) – Gołąbek – Woziwoda – Rytel – Swornegacie – Konarzyny (161,8 km)
Szlak czarny im. dra Stanisława Meysnera	Leśny Park Kultury i Wypoczynku – Piaski – kładka na Brdzie – sanatorium w Smukale – Tryszczyn (16 km)
Szlak czarny „Białego węgla”	Maksymilianowo – Samociążek – Koronowo (Tuszyny) – Koronowo (Pieczyska) – Koronowo (30 km)
Szlak „Zamkowy”	Serock – Nowy Jasiniec (6 km)
SZLAKI WISŁY	
Szlak żółty „Rezerwatów Chełmińskich”	Bydgoszcz Fordon – most przez Wisłę – rezerwat „Wielka Kępa Ostromecka” – Ostromecko – Reptowo – Gzin – Unisław – Płutowo – Starogród – Kałdus – Chełmno (48 km)
Szlak żółty „Puszczański”	Bydgoszcz Łęgnowo – Żółwin – Siedmiogóry – Wypaleniska – Szwedzka Góra – Chrośna – Dąbrowa Mała – Osiek Wielki – Glinno Wielkie – Gniewkowo (44 km)
Szlak czerwony „Martyrologii Solecczan”	Szlak po Solcu Kujawskim (9 km)

Szlak czerwony „Zielonej Strugi”	Przyłubie – Rojewo (39 km)
Szlak zielony „Nadwiślański”	Bydgoszcz Osiedle Leśne – Zamczysko – Strzelce Górne – Gądecz – Trzęsacz – Kozielec – Topolno – Świecie (55 km)
Szlak zielony im. Tadeusza Dolczewskiego	Solec Kujawski – centrum radiowo-nadawcze w Kabacie (Puszcza Bydgoska) – przystanek autobusowy przy cmentarzu menonicko-ewangelicki w Przyłubiu (15 km)
Szlak niebieski im. Mariana Przybylskiego	Przyłubie (przystanek PKP) – Radiowe Centrum Nadawcze Polskiego Radia (Puszcza Bydgoska) – Szwedzka Góra – Łąki Studzienieckie – Chrośna (skrzyżowanie z szlakiem „Puszczańskim”)
Szlak im. Prof. Krystyny Wyrostkiewicz (dawniej „Orlich Gniazd”)	Ostromecko – Kamieniec – Ostromecko (18 km)
SZLAKI NOTECI	
Szlak żółty „Nadnotecki”	Bydgoszcz Prądy – Lisi Ogon – Głębocek – Tur – Potulice – Nakło – Lubaszcz – Samostrzel – Osiek nad Notecią – Białośliwie – Piła Kalina (100 km)
Szlak żółty w okolicach Brzozy	Szlak łączący szlaki przebiegające przez Puszcę Bydgoską ze szlakiem „Pauckim” w Brzozie (2 km)
Szlak czerwony „Powstania Kościuszkowskiego na Kujawach”	Bydgoszcz Błonie – las „szubiński” – Trzciniac – Zielonka – Bydgoskie Łąki Nadnoteckie – Kanał Notecki – śluza Dębinek – Noteć – Władysławowo – Pszczółczyn – Kapie – Łabiszyn (21 km)
Szlak czerwony „Wolnościowy”	Bydgoszcz Stare Miasto – Wzgórze Dąbrowskiego – Glinki – lasy bielickie – Emilianowo – Piecki – Prądocin – Dobromierz – Nowa Wieś Wielka (27 km)
Szlak czerwony „Umocnień Przedmościa Bydgoskiego”	Zielonczyn – Kruszyn – Osówek (9 km)
Szlak zielony im. red. Wojciecha Rzeźniackiego	Bydgoszcz Błonie – las „szubiński” – Murowaniec – most na kanale – Zamość – Głębocek – Żurczyn (21 km)
Szlak zielony „Relaks”	Bydgoszcz dworzec PKS – kładka na Brdzie – Wzgórze Wolności – lasy bielickie – Piecki – Chmielniki przystanek PKP (16 km)
Szlak niebieski „Paucki”	Brzoza – Łabiszyn – pałac w Lubostroniu – Chomiąza Szlachecka – Gąsawa (66 km)
Szlak czarny „Komputerków”	Bydgoszcz Wyżyny – lasy bielickie – Stryszek – Piecki – Prądocin – Wypaleniska – Solec Kujawski (31 km)
Szlak czarny „Powstania Wielkopolskiego”	Bydgoszcz Prądy – Lisi Ogon – Drzewce – Murowaniec – most przez kanał – Zamość – Rynarzewo (13 km)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bydgoskiej Mapy Rowerowej <http://mapa.bbc.bydgoszcz.pl/>,

Przez obszar powiatu wiedzie 5 szlaków rowerowych w tym Międzynarodowa Trasa Rowerowa R-1, będąca najdłuższym szlakiem rowerowym w Europie, prowadząca z Calais (Francja) do Petersburga (Rosja), fragment szlaku rowerowego łączącego Bydgoszcz i Toruń, Regionalny Szlak Rowerowy z Bydgoszczy przez Bory Tucholskie do Chojnic, część szlaku po Dolinie Dolnej Wisły oraz szlak rowerowy w okolicach Solca Kujawskiego. Szczegółowe zastawienie szlaków rowerowych w powiecie bydgoskim znajduje się w Tabeli 21.

Tabela 21. Zestawienie szlaków rowerowych w powiecie bydgoskim

nazwa szlaku	trasa szlaku
Międzynarodowa Trasa Rowerowa R-1	Mrocza – Wierzuchcin Królewski – Salno – Wtelno – Bydgoszcz Janowo – Bożenkowo – Samociążek – Koronowo – Świekatowo
Rowerowy Szlak Przyjaźni Bydgoszcz – Toruń	Bydgoszcz Dworzec Gł. PKP – Bydgoszcz Fordon – Ostromecko – Wałdowo Królewskie – Wolumin – Skłudzewo – Zławieś Wielka – Zarośle Cienkie – Cegielnik – Rozgarty – Toruń Plac Rapackiego (57 km)
Regionalny Szlak Rowerowy BY 6001n	Bydgoszcz-Leśna – Las Gdański – Piaski – Smukała – Janowo – Świekatowo – Bysławek – Tuchola – Woziwoda – Rytel - Mylof – Swornegacie – Chojnice (167 km)
Szlak rowerowy „Świadkowie Historii”	Solec Kujawski (dworzec PKP) – Krzyż Powstańców Wielkopolskich – Szwedzka Góra – Łąki Studzienieckie – Leszyce – osiedle Rudy – Solec Kujawski (40 km)
Szlak rowerowy czarny po Dolinie Dolnej Wisły	Cierpice – Solec Kujawski – Bydgoszcz – Świecie – Nowe – Gniew – Tczew – Kwidzyn – Grudziądz – Chełmno – Ostromecko – Zamek Bierzgowski (447 km)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bydgoskiej Mapy Rowerowej <http://mapa.bbc.bydgoszcz.pl/>, https://pl.wikipedia.org/wiki/Trasy_turystyczne_Bydgoszczy_i_okolic_oraz_materiał%C3%B3w_Starostwa_Powiatowego_w_Bydgoszczy

Przeprowadzone szacowanie na podstawie różnych dostępnych źródeł wykazało, że w powiecie bydgoskim baza noclegowa składała się z 80 obiektów noclegowych, z których aż 35 to gospodarstwa agroturystyczne. 20 stanowiły różnego rodzaju obiekty hotelowe, wyodrębniono 17 ośrodków wczasowych. Do pozostałych obiektów noclegowych zakwalifikowano m.in. pola namiotowe, schroniska młodzieżowe i prywatne kwatery. Baza noclegowa powiatu bydgoskiego jest nierównomiernie rozmieszczona w przestrzeni. Najwięcej obiektów noclegowych znajduje się w gminie Koronowo (27) w tym aż 13 ośrodków wczasowych (patrz Tabela 22.). Gmina Dobrcz charakteryzuje się bardzo dużą ilością gospodarstw agroturystycznych (18). Duże ośrodki wczasowe w powiecie zlokalizowane są nad zbiornikami wodnymi gdzie koncentruje się ruch turystyczny – Zalewem Koronowskim (gmina Koronowo), Jeziorem Jezuickim (gmina Nowa Wieś Wielka) i Jeziorem Borówno (gmina Dobrcz).

Znaczna liczba mieszkańców Bydgoszczy wyjeżdżających poza miasto przebywa na terenach pracowniczych ogródków działkowych i prywatnych działek letniskowych, których w powiecie bydgoskim jest około 18,5 tysiąca.

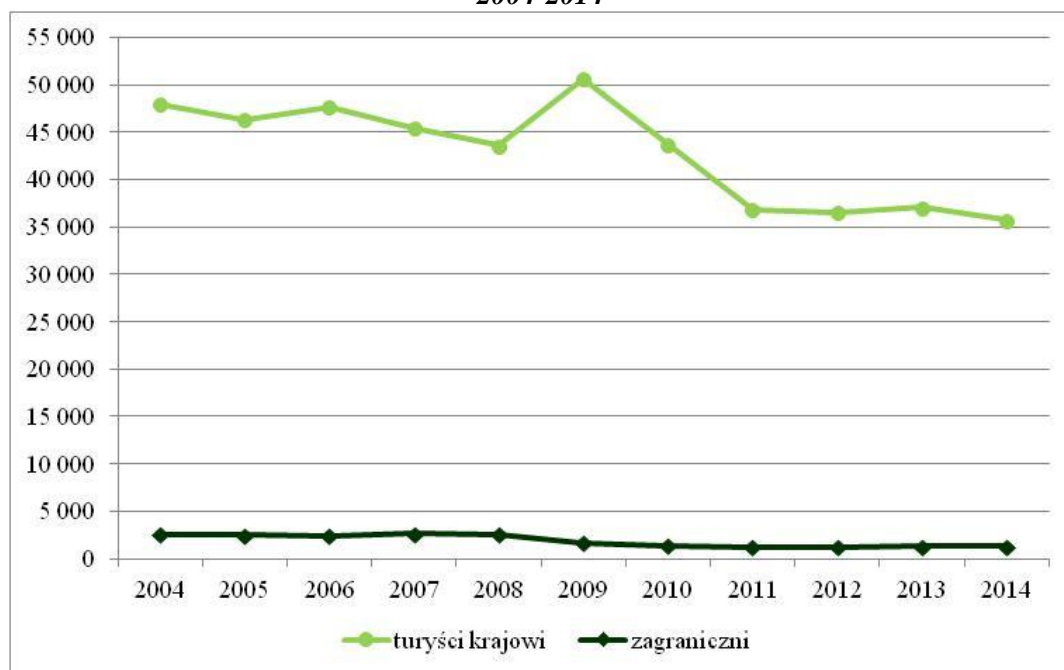
Tabela 22. Baza noclegowa w powiecie bydgoskim w 2015r.

Jednostka podziału ADMINISTRACYJNEGO	baza noclegowa				
	Obiekty hotelowe	Ośrodki wczasowe	Gospodarstwa agroturystyczne	Inne obiekty noclegowe	RAZEM
Powiat bydgoski	20	17	35	8	80
Białe Błota	5	0	0	0	5
Dąbrowa Chełmińska	2	0	5	0	7
Dobrcz	0	1	18	1	20
Koronowo	2	13	6	6	27
Nowa Wieś Wielka	1	2	2	0	5
Osielsko	5	1	1	0	7
Sicienko	2	0	3	1	6
Solec Kujawski	3	0	0	0	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.agroturystyka.kpodr.pl/>, Mapy Google, stron internetowych gmin oraz materiałów Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy

W 2014r. z noclegu w powiecie bydgoskim skorzystało 36 986 turystów, co stanowiło zaledwie 3,98% wszystkich osób korzystających z noclegów na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Między 2004r. a 2014r. liczba odwiedzających powiat turystów charakteryzuje ogólna tendencja spadkowa. Jedyny większy wzrost nastąpił w 2009r, kiedy aż 52 359 turystów odwiedziło powiat (patrz Wykres 27.). W 2014r. największa liczba turystów odwiedziła gminy Koronowo (40,26% turystów odwiedzających powiat) i Solec Kujawski (20,4% turystów odwiedzających powiat). Jednocześnie w badanym okresie Solec Kujawski był jedyną gminą charakteryzującą się tendencją wzrostową liczby turystów korzystających z noclegów. Natomiast gmina Białe Błota, która na początku badanego okresu po gminie Koronowie miała największą liczbę turystów korzystających z noclegów, zanotowała po 2009r. największy spadek (z 16 555 osób w 2009r. do 4 385 osób w 2014r.). Zaledwie 3,47% (1 283 osoby) korzystających z noclegów w powiecie bydgoskim w 2014r. stanowili turyści zagraniczni. Wśród nich najliczniejszymi grupami byli goście z Niemiec i Rosji.

Wykres 27. Turyści krajowi i zagraniczni korzystający z noclegów w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

2.11. Współpraca z organizacjami

Organy Powiatu Bydgoskiego prowadzą współpracę z organizacjami w oparciu o zasady wynikające z Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (uodppiw)¹

Powiat bydgoski współpracuje z organizacjami i podmiotami określonymi w Art. 3 ust. 3 uodppiw, finansowo i niefinansowo w następujących sferach pożytku publicznego:

- a) pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób;
- b) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- c) udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększania świadomości prawnej społeczeństwa;
- d) działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- e) działalności na rzecz osób niepełnosprawnych;
- f) promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy;
- g) działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości;

¹ Dz. U. z 2016 r. poz. 239; zm.: Dz. U. z 2016 r. poz. 395.

- h) działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych;
- i) kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;
- j) wspierania i upowszechniania kultury fizycznej;
- k) ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- l) turystyki i krajoznawstwa;
- m) porządku i bezpieczeństwa publicznego;
- n) promocji i organizacji wolontariatu;
- o) działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3, w zakresie określonym w pkt 1-32a;

Liczby organizacji zarejestrowanych na terenie powiatu bydgoskiego (wartości są zweryfikowane na podstawie rejestrów prowadzonych przez Starostę Bydgoskiego i Krajowego Rejestru Sądowego, stan na 31 grudnia 2015 r.):

- a) stowarzyszenia zarejestrowane w KRS: 209, w tym 6 zarejestrowano w 2015 r.
- b) stowarzyszenia zwykłe: 20, w tym 2 zarejestrowano w 2015 r.
- c) fundacje: 27, w tym 6 zarejestrowano w 2015 r.
- d) kluby sportowe: 38, w tym 3 zarejestrowano w 2015 r.
- e) uczniowskie kluby sportowe: 41, w tym 1 zarejestrowano w 2015 r.

Ponadto na terenie powiatu bydgoskiego funkcjonują inne formy organizacji (również bez osobowości prawnej), dla których Starosta Bydgoski nie prowadzi rejestru, ale jest prowadzona z nimi współpraca, są to m.in: koła gospodyń wiejskich, spółdzielnie socjalne, w tym Koronowianka i Bydgoszczanka, ochotnicze straże pożarne, izby rolnicze, kółka rolnicze. Na terenie powiatu bydgoskiego funkcjonuje 12 organizacji posiadających status OPP (organizacja pożytku publicznego) (uprawnienie do 1% podatku dochodowego od osób fizycznych)².

Starosta Bydgoski prowadzi również zadania z zakresu nadzoru nad stowarzyszeniami i fundacjami.

Współpraca finansowa

Współpraca finansowa z organizacjami prowadzona jest w formach finansowania lub współfinansowania zadań zleczanych w konkursach ofert lub trybach pozakonkursowych.

² Wykaz jest dostępny na stronie Departamentu Pożytku Publicznego MRPiPS – dane na rok 2015 (<http://www.pozYTEK.gov.pl/Wykaz,Organizacji,PozYTEku,Publicznego,3666.html>)

Współpraca niefinansowa

Powiat Bydgoski współpracuje z organizacjami niefinansowo w następujących formach:

- a) wzajemne informowanie się o planowanych kierunkach działalności organów i organizacji;
- b) konsultowanie projektów aktów normatywnych dotyczących strefy pożytku publicznego z organizacjami lub/i Powiatową Radą Działalności Pożytku Publicznego;
- c) tworzenie wspólnych zespołów doradczych i inicjatywnych, składających się z przedstawicieli organizacji i przedstawicieli organów;
- d) doradztwo i udzielanie organizacjom pomocy merytorycznej w pisaniu wniosków dotacyjnych i projektów;
- e) udzielanie informacji o istnieniu innych źródeł finansowania, zwłaszcza publicznych, prywatnych, funduszy celowych, fundacji;
- f) opiniowanie wniosków o dotacje do innych instytucji i organów;
- g) udzielanie rekomendacji;
- h) wspieranie akcji przekazywania 1 % podatku dochodowego od osób fizycznych organizacjom o statusie OPP;
- i) propagowanie informacji o innych korzyściach ze wspierania organizacji, np. odpisy podatkowe 6% i 10% zgodnie z właściwymi ustawami o podatku dochodowym;
- j) współorganizowanie konferencji i seminariów;
- k) organizowanie i współorganizowanie z organizacjami imprez, zawartych w Kalendarzu Ważniejszych Imprez o charakterze kulturalnym, sportowym i turystycznym;
- l) prowadzenie działalności informacyjnej o szkoleniach i publikacjach przeznaczonych dla organizacji;
- m) propagowanie i upowszechnianie idei ekonomii społecznej;
- n) udzielanie wsparcia merytorycznego przez głównego specjalistę ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- o) umieszczanie na stronie internetowej powiatu materiałów przekazywanych przez organizacje;
- p) współdziałanie z radami działalności pożytku publicznego odpowiednio – powiatową i wojewódzką;
- q) współdziałanie z Radą Sportu Powiatu Bydgoskiego i Powiatową Społeczną Radą ds. Osób Niepełnosprawnych;
- r) udzielanie honorowego patronatu Starosty Bydgoskiego działaniom i programom prowadzonym przez organizacje;
- s) nagradzanie zawodników i klubów sportowych za wysokie osiągnięcia sportowe zgodnie z regulaminem określającym zasady i tryb przyznawania nagród i wyróżnień za osiągnięcia w dziedzinie kultury fizycznej i sportu;

- t) wnioskowanie do Ministerstwa Sportu i Turystyki o przyznanie odznaki „Za Zasługi dla Sportu”, dla trenerów i działaczy sportowych, którzy wykazują się dużym zaangażowaniem w życie sportowe;
- u) wnioskowanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o nadanie odznaki honorowej „Zasłużony dla Kultury Polskiej” dla osób wyróżniających się w zakresie tworzenia, upowszechniania i ochrony kultury;
- v) wspieranie organizacji konferencji, festynów, konkursów, szkoleń poprzez zakup np. nagród rzeczowych i pucharów;
- w) zawieranie umowy o wykonanie inicjatywy lokalnej na zasadach określonych w ustawie;
- x) Przekazywanie w formie darowizny sprzętu ochrony przeciwpożarowej dla jednostek OSP, KSGR, oraz sprzętu ratownictwa wodnego dla WOPR.

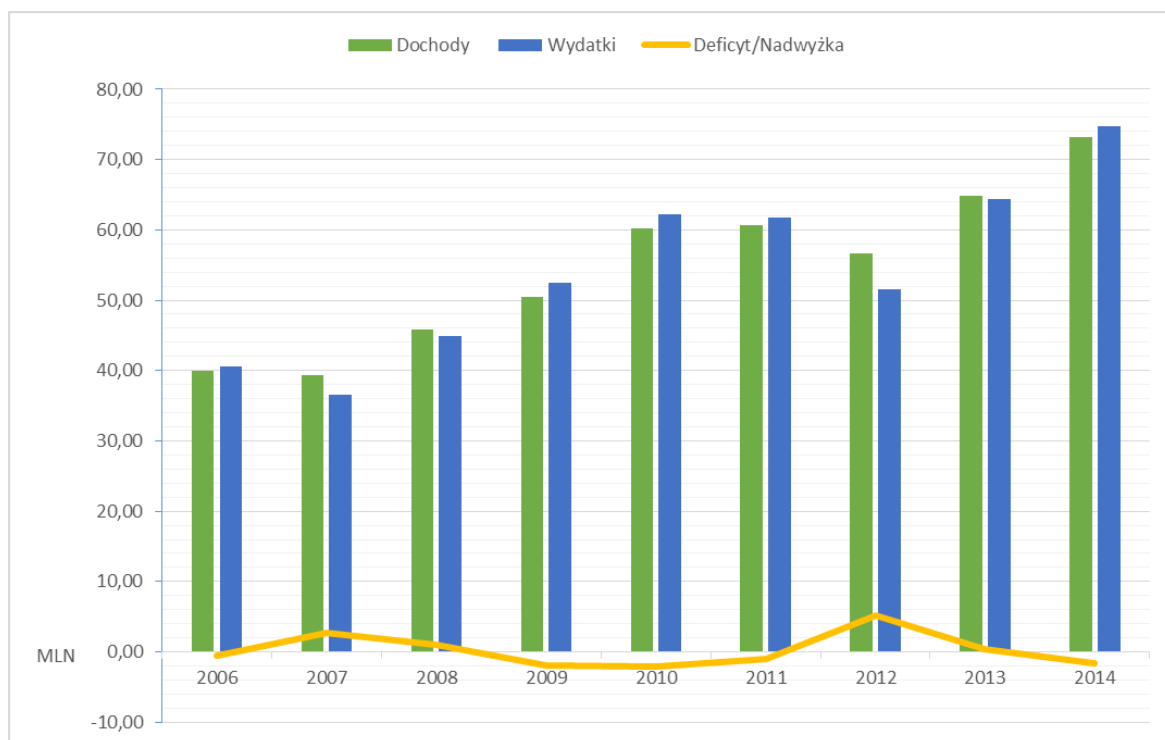
Konsultacje społeczne

Corocznie prowadzone są różne konsultacje (KS) dotyczące sfery realizowanych zadań publicznych. Podstawą są odpowiednie uchwały organu stanowiącego: Uchwała Nr 50/IX/15 Rady Powiatu Bydgoskiego z dnia 18 czerwca 2015 r. w sprawie przyjęcia zasad i trybu przeprowadzania konsultacji społecznych z mieszkańcami Powiatu Bydgoskiego oraz Uchwała Nr 199/XIX/2012 Rady Powiatu Bydgoskiego z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie określenia szczegółowego sposobu konsultowania z Radą Działalności Pożytku Publicznego Powiatu Bydgoskiego lub organizacjami pozarządowymi.

2.12. Budżet i organizacja

Budżet Powiatu w przedstawionym okresie jest zrównoważony. Pojawiające się nadwyżki i deficyty nie przekraczają kilku procent wartości budżetów w poszczególnych latach. W 2014r. dochody na jednego mieszkańca powiatu wyniosły 658,37 zł, natomiast wydatki na jednego mieszkańca 672,84 zł.

Wykres 28. Dochody i wydatki budżetu Powiatu Bydgoskiego w latach 2006-2014 (w mln zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS

W 2015r. dochody budżetu Powiatu Bydgoskiego wynosiły 69 097 737 zł.

Największy udział w strukturze dochodów według działów klasyfikacji budżetowej, miały dochody z działu 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem. W 2015r. stanowiły one 43,87% wszystkich dochodów powiatu, a w badanym okresie ich najniższa wartość wynosiła 33,16% (w 2010r.). W Tabeli 23. przedstawiono strukturę najważniejszych źródeł dochodów powiatu w latach 2008-2015.

Tabela 23. Najważniejsze źródła dochodów budżetu Powiatu Bydgoskiego wg działów klasyfikacji budżetowej w latach 2008-2015 (udział %)

działy klasyfikacji budżetowej	źródła dochodów budżetu							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Rolnictwo	< 0,01	0,01	0,01	0,01	< 0,01	< 0,01	0,08	0,06
Leśnictwo	0,11	0,10	0,09	0,09	0,10	0,09	0,08	0,08
Transport i łączność	3,52	10,07	16,96	13,82	0,83	10,49	17,36	8,42
Gospodarka mieszkaniowa	1,26	1,03	4,44	3,51	6,36	3,23	2,09	2,01
Działalność usługowa	1,68	1,35	1,00	3,44	3,97	3,67	3,00	3,10
Administracja publiczna	1,66	2,58	2,38	2,02	2,33	1,39	1,41	1,20
Urzędy naczelnych organów (...)	0,00	0,00	0,03	0,00	0,00	0,00	0,09	0,00
Obrona narodowa	0,00	0,01	< 0,01	0,01	< 0,01	0,01	< 0,01	< 0,01
Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych (...)	42,09	37,98	33,16	35,69	40,33	39,48	37,02	43,87
Różne rozliczenia	34,11	33,32	27,12	26,76	30,30	27,26	23,15	24,67
Oświata i wychowanie	0,38	0,68	0,54	0,41	2,15	1,53	2,28	3,44

Ochrona zdrowia	0,05	0,04	0,03	0,04	0,05	0,04	0,04	0,04
Pomoc społeczna	14,32	10,46	9,95	9,94	11,43	10,81	10,13	11,46
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,56	2,28	3,65	3,87	1,57	1,76	2,92	1,30
Edukacyjna opieka wychowawcza	0,21	0,09	0,09	0,08	0,09	0,08	0,07	0,08
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	0,00	0,00	0,49	0,31	0,41	0,17	0,28	0,26
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,00	0,00	0,07	0,00	0,07	0,00	0,00	0,00
Kultura fizyczna i sport	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS oraz danych Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy

W 2015r. wydatki Powiatu wynosiły 65 912 807 zł. Ich struktura według działów klasyfikacji budżetowej była nieco bardziej różnorodna. Największy udział w całkowitych wydatkach miały wydatki z działu *Transport i łączność*. Udział wydatków z tego działu, w całkowitych wydatkach budżetu ulegał znacznym wahaniom w przedstawionym okresie. Najwyższy był w 2010r. (36,36%), najniższy w 2012r. (13,71%). Drugą największą grupę wydatków w budżecie Powiatu stanowiły wydatki z działu *Oświata i wychowanie*. Wydatki na ten dział najwięcej wynosiły w 2012r. (30,27%), a najmniej w 2010r. (20,94%).

Trzecią najważniejszą grupą wydatków w budżecie Powiatu były wydatki w dziale *Pomoc społeczna*. W badanym okresie ich kwota nie spadała poniżej 17,0% całości wydatków z budżetu Powiatu.

Tabela 24. Struktura najważniejszych wydatków z budżetu Powiatu Bydgoskiego wg działów klasyfikacji budżetowej w latach 2008-2015 (udział %)

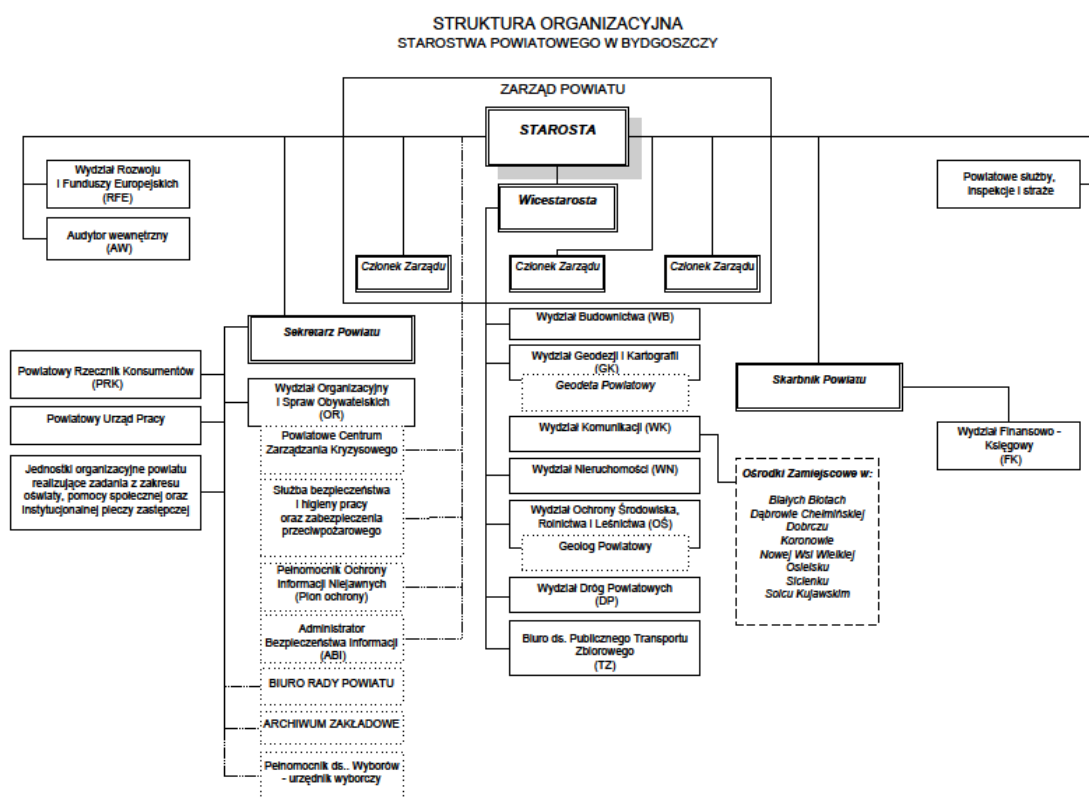
działy klasyfikacji budżetowej	wydatki z budżetu							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Rolnictwo	< 0,01	0,01	0,01	0,01	0,24	0,09	0,14	0,14
Leśnictwo	0,28	0,28	0,20	0,25	0,29	0,23	0,20	0,22
Transport i łączność	22,07	30,28	36,36	30,71	13,71	28,53	35,67	21,99
Turystyka	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01	0,02
Gospodarka mieszkaniowa	0,71	0,64	0,86	1,73	1,22	1,06	0,69	1,03
Działalność usługowa	1,73	1,30	0,99	2,02	2,06	2,29	1,26	4,31
Administracja publiczna	17,19	15,65	14,61	15,78	19,88	16,33	14,87	16,02
Obrona narodowa	0,00	0,01	0,03	0,01	< 0,01	0,01	0,09	< 0,01
Bezpieczeństwo publiczne (...)	0,18	0,16	0,14	0,13	0,16	0,15	0,14	0,15
Obsługa długu publicznego	0,01	0,01	0,01	0,05	0,45	0,21	0,18	0,22
Różne rozliczenia	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02
Oświata i wychowanie	26,38	24,41	20,94	22,12	30,27	22,60	21,95	25,61
Ochrona zdrowia	0,05	0,04	0,03	0,04	0,06	0,04	0,08	0,04
Pomoc społeczna	25,97	20,27	17,34	18,45	23,53	20,90	17,39	22,85
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	2,42	4,16	5,51	5,70	4,26	4,15	4,48	4,32
Edukacyjna opieka społeczna	2,72	2,57	2,46	2,64	3,30	3,13	2,47	2,72
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	0,00	0,00	0,23	0,21	0,20	0,09	0,20	0,15

Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,08	0,07	0,17	0,06	0,23	0,07	0,07	0,08
Kultura fizyczna i sport	0,19	0,13	0,09	0,09	0,12	0,10	0,08	0,11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS oraz danych Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy

Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy jest jednostką organizacyjną Powiatu Bydgoskiego, przy pomocy, której Zarząd Powiatu i Starosta Bydgoski wykonują zadania z zakresu administracji publicznej wynikające z zadań własnych powiatu, zadań zleconych z mocy ustaw oraz powierzonych w drodze zawartych porozumień. Starostwo działa na podstawie obowiązujących przepisów prawa, Statutu Powiatu Bydgoskiego, Regulaminu Organizacyjnego Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy, aktów prawnych wydawanych przez Radę i Zarząd Powiatu oraz aktów wewnętrznych wydawanych przez Starostę.

Rysunek 2 Struktura organizacyjna Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy

Źródło: <http://www.bip.powiat.bydgoski.pl/>

Strukturę organizacyjną Starostwa tworzy 12 wydziałów oraz samodzielnych stanowisk pracy

- 1) Wydział Budownictwa,
- 2) Wydział Dróg Powiatowych,
- 3) Wydział Finansowo-Księgowy,

- 4) Wydział Geodezji i Kartografii
- 5) Wydział Komunikacji (wydział posiada 8 ośrodków zamiejscowych w Białych Błotach, Dąbrowie Chełmińskiej, Dobrczu, Koronowie, Nowej Wsi Wielkiej, Osielsku, Sicienku i Solcu Kujawskim),
- 6) Wydział Nieruchomości,
- 7) Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa (w wydziale funkcjonuje stanowisko Geologa Powiatowego),
- 8) Wydział Organizacyjny i Spraw Obywatelskich,
- 9) Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich,
- 10) Biuro ds. Publicznego Transportu Zbiorowego,
- 11) Powiatowy Rzecznik Konsumentów,
- 12) Audytor Wewnętrzny.

Pozostałymi jednostkami organizacyjnymi powiatu Bydgoskiego są:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie z siedzibą w Bydgoszczy,
- pięć szkół ponadgminajalnych:
 - Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Solcu Kujawskim,
 - Zespół Szkół Zawodowych w Koronowie,
 - Liceum Ogólnokształcące w Koronowie,
 - Zespół Szkół w Koronowie,
 - Zespół Szkół Agro-Ekonomicznych w Karolewie,
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Koronowie (z filią w Bydgoszczy),
- Centrum Administracyjne Placówek Opiekuńczo –Wychowawczych w Karolewie (razem podlegającymi mu z czterema Placówkami Opiekuńczo-Wychowawczymi typu socjalizacyjnego),
- dwa Domy Pomocy Społecznej – w Bożenkowie i Koronowie,
- Powiatowy Urząd Pracy w Bydgoszczy,
- Powiatowe Centrum Zarządzania Oświatą z siedzibą w Koronowie.

3. Identyfikacja problemów i potrzeb rozwojowych

3.1. Analiza SWOT

Na podstawie sporządzonej diagnozy stanu obecnego powiatu i podczas spotkań konsultacyjnych ws. strategii, dokonano identyfikacji uwarunkowań strategicznych rozwoju Powiatu Bydgoskiego. Uwarunkowania strategiczne stanowią wszystko to, co w sposób istotny wpływa lub będzie wpływało

na rozwój powiatu. Do ich zapisania wykorzystano metodę analizy SWOT i przedstawiono w postaci tabeli.

Pola analizy stanowią kluczowe atuty (mocne strony) i słabości (słabe strony) powiatu, które są cechami wewnętrznymi. Skonfrontowane one zostały z aktualnymi i przyszłymi szansami i zagrożeniami, będącymi odzwierciedleniem zewnętrznych czynników rozwoju powiatu. Na mocne strony składa się wszystko to, co powiat robi lub posiada i co umożliwi mu osiągnięcie sukcesu. Są to czynniki pozytywne o charakterze wewnętrznym, wynikające bezpośrednio z charakterystyki i zasobów powiatu. Stanowią one cechy stanu obecnego, które mają istotne znaczenie, a ich wpływ jest ważny w planowaniu kierunków rozwoju. Słabe strony to jest wszystko, czego powiat nie posiada lub czego nie robi i co stoi na drodze do sukcesu. Są to czynniki wewnętrzne o charakterze negatywnym. Podobnie jak mocne strony wynikają one bezpośrednio z charakteru powiatu. Są to cechy stanu obecnego, które mają istotne znaczenie. Słabe strony Powiatu stanowią podstawę do przeprowadzenia analizy zidentyfikowanych w Powiecie problemów, których niwelowanie będzie stanowiło punkt wyjścia do planowania strategicznego. Cele strategiczne Powiatu będą zakładały likwidację barier rozwoju przy wykorzystaniu jego silnych stron i pojawiających się szans. Szanse są wszelkimi sprzyjającymi sytuacjami wynikającymi z otoczenia zewnętrznego, które powiat może wykorzystać w celu osiągnięcia planowanych celów. Są to czynniki zewnętrzne o charakterze pozytywnym, istniejące w otoczeniu, na które powiat nie ma wpływu. Składają się na nie zjawiska przyszłe, które mogą osłabiać zagrożenia. Zagrożenia to zmiany zewnętrznych czynników, które mogą mieć ujemny wpływ na działalność powiatu. Są to czynniki zewnętrzne o charakterze negatywnym. Istnieją w otoczeniu i powiat nie ma na nie wpływu. Stanowią zjawiska przyszłe i są trudnościami niepozwalającymi na pełne wykorzystanie szans.

W celu poprawienia czytelności tabeli z analizą SWOT, czynniki w niej wymienione zostały pogrupowane na w trzy grupy, są to:

1. Gospodarka i społeczeństwo
2. Infrastruktura i zasoby naturalne
3. Instytucje

Podział wynika ze struktury sporządzonej analizy stanu obecnego oraz z możliwości późniejszego wykorzystania ich w formułowaniu celów i zadań powiatu.

Do grupy gospodarka i społeczeństwo wyselekcjonowano czynniki dotyczące bezrobocia i rynku pracy, działalności przedsiębiorstw na terenie powiatu oraz ludności i położenia powiatu. Dają one ogólny obraz kondycji przedsiębiorstw oraz czynników wpływających na ich działalność, a także warunków społecznych życia mieszkańców powiatu. W tabeli znalazły się zarówno czynniki na które Powiat ma wpływ jak i takie, na które powiat wpływu nie ma. Wskazano tutaj kwestie dotyczące bezrobocia i jego

charakteru, stanu przedsiębiorczości w powiecie, terenów inwestycyjnych, możliwości finansowania przedsiębiorstw. Ponadto w grupie tej zamieszczono najważniejsze wnioski dotyczące liczby ludności i jej zmian, wykształcenia czy szkolnictwa. Wskazano szanse i zagrożenia płynące z położenia powiatu. Czynniki te mogą zostać wykorzystane do planowania zadań z zakresu edukacji czy działalności Powiatowego Urzędu Pracy. Są to dwa narzędzia, którymi powiat może oddziaływać na warunki prowadzenia działalności gospodarczej na przykład poprzez dostarczanie na rynek pracy wysoko wykwalifikowanej siły roboczej, spełniającej oczekiwania przedsiębiorców. W długim okresie działania te powinny przełożyć się na zmianę struktury bezrobocia i polepszenie warunków życia mieszkańców. Wskazane czynniki mogą być także podstawą do planowania działań strategicznych przez inne instytucje obecne na rynku pracy, a mające większy niż powiat wpływ na warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Czynniki zapisane w grupie infrastruktura i zasoby naturalne mogą posłużyć przy planowaniu inwestycji zarówno na poziomie powiatowym, jak i na poziomie gminnym, wojewódzkim czy krajowym. Wskazują one na kwestie dotyczące komunikacji publicznej i indywidualnej, na stan rozwoju turystyki w powiecie oraz infrastruktury szkolnej, opieki społecznej i zdrowotnej. Grupa instytucje zawiera wnioski z analizy stanu obecnego dotyczące Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy, współpracy Powiatu Bydgoskiego z innymi samorządami oraz współpracy Powiatu z organizacjami pozarządowymi. Wnioski z tej analizy mogą posłużyć do planowania dalszych zadań w zakresie rozwoju współpracy oraz działalności Powiatu.

Poniżej przedstawiono wyniki analizy SWOT.

Tabela 25. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Gospodarka i społeczeństwo	Gospodarka i społeczeństwo
<ol style="list-style-type: none"> 1. Niska stopa bezrobocia 2. Wysoki poziom przedsiębiorczości 3. Dynamicznie rozwijające się budownictwo mieszkaniowe (zwłaszcza jednorodzinne i rezydencjonalne) 4. Dostępność terenów inwestycyjnych 5. Istnienie funduszy pożyczkowych 6. Dodatni przyrost naturalny 7. Małe zagrożenie ubóstwem 8. Wysoki odsetek osób z wykształceniem wyższym 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nierównomierny rozwój gmin 2. Niskie nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw 3. Niższy niż w kraju poziom wynagrodzeń 4. Zmniejszająca się liczba turystów odwiedzających powiat 5. Duży udział osób długotrwale pozostających bez pracy i osób, które nigdy nie pracowały w całkowitej liczbie bezrobotnych 6. Wysoki odsetek osób z wykształceniem podstawowym w całkowitej liczbie mieszkańców 7. Ciągły wzrost liczby wydawanych orzeczeń o niepełnosprawności, 8. Niskie kwalifikacje osób bezrobotnych 9. Niedostosowanie kwalifikacji osób bezrobotnych do potrzeb rynku pracy

	<ol style="list-style-type: none"> 10. Wysokie bezrobocie w grupie osób do 34 r.ż. 11. Niskie wykorzystanie zasobów osób 50+ 12. Brak sieciowania gospodarstw agroturystycznych 13. Niewykorzystany potencjał produkcji zdrowej żywności (produktu lokalne) 14. Słaba aktywność społeczna 15. Niedostateczna współpraca międzysektorowa (NGO-JST-przedsiębiorcy) 16. Niewykorzystanie potencjału Zalewu Koronowskiego 17. Komunikacja publiczna
<p>Infrastruktura i zasoby naturalne</p>	<p>Infrastruktura i zasoby naturalne</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dogodne położenie komunikacyjne 2. Walory przyrodnicze i krajobrazowe 3. Dobre warunki do rozwoju turystyki 4. Dobre warunki do rozwoju gospodarstw ekologicznych 5. Dobrze rozwinięta baza edukacyjna 6. Zasoby leśne 7. Sieć dróg rowerowych 8. Dobrze rozwinięta sieć drogowa 9. Doświadczenie szkół we współpracy z przedsiębiorcami 10. Duże doświadczenie w zakresie realizacji projektów edukacyjnych 11. Zasoby wodne 12. Bliskie połączenie Bydgoszcz-Toruń 13. Bliskość Bydgoszczy 14. Bliskość lotniska 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mała liczba domów opieki społecznej i miejsc opieki geriatrycznej 2. Niedostosowanie wszystkich placówek opiekuńczo-wychowawczych w powiecie do obowiązujących norm prawnych 3. Zbyt duże rozproszenie sieci dróg rowerowych 4. Słaba infrastruktura obsługująca ścieżki rowerowe 5. Zanieczyszczenie powietrza 6. Słabe gleby dla rozwoju rolnictwa, 7. Mała ilość oczyszczalni ścieków i mieszkańców korzystających z istniejących oczyszczalni 8. Zły stan techniczny części dróg lokalnych 9. Istnienie terenów słabo skomunikowanych 10. Niski poziom zgazyfikowania powiatu 11. Niski poziom dostosowania infrastruktury proekologicznej 12. Słabe wykorzystanie niekonwencjonalnych źródeł energii 13. Mało działań proekologicznych 14. Niewystarczające wyposażenie szkół zawodowych 15. Niedostosowanie powiatowych szkół do potrzeb osób niepełnosprawnych 16. Wymagające modernizacji budynki szkół w Powiecie 17. Słabe połączenie z autostradą A1 18. Mała ilość średnich i dużych firm 19. Niedostateczna infrastruktura terenów inwestycyjnych 20. Słaba lokalizacja parków przemysłowych w stosunku do S5 i S10

	<ul style="list-style-type: none"> 21. Brak zintegrowanego systemu komunikacyjnego 22. Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna 23. Słabe wykorzystanie drogi wodnej E70 i E40 24. Niedostateczna współpraca samorządów w zakresie wspólnej promocji oferty turystycznej 25. Nierównomierne rozmieszczenie infrastruktury technicznej
Instytucje	Instytucje
<ul style="list-style-type: none"> 1. Rozwinięta działalność i współpraca z organizacjami pozarządowymi 2. Działania Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie na rzecz osób niepełnosprawnych, pieczy zastępczej, pomocy społecznej i przeciwdziałaniu przemocy 3. Bogata oferta imprez kulturalnych i sportowych 4. Zrównoważony budżet 5. Potencjał organizacji pozarządowych 6. Działalność Powiatowego Urzędu Pracy 7. Dobrze działający system zarządzania kryzysowego i OSP 8. Powiatowe Programy: <ul style="list-style-type: none"> a. Powiatowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego, b. Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Bydgoskim na lata 2016-2020, c. Program Ochrony Środowiska dla powiatu Bydgoskiego – Aktualizacja ma lata 2012-2015 z perspektywą na lata 2016-2019, d. „BEZPIECZNY POWIAT” Program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Zbyt mała ilość zadań zleczanych organizacjom pozarządowym 2. Niska świadomość społeczna dotycząca działań powiatu
SZANSE	ZAGROŻENIA
Gospodarka i społeczeństwo	Gospodarka i społeczeństwo
<ul style="list-style-type: none"> 1. Rozwój połączeń bydgoskiej komunikacji miejskiej z gminami powiatu 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Odływ wykwalifikowanej siły roboczej

<ol style="list-style-type: none"> 2. Bliskość Bydgoszczy 3. Wzrost liczby mieszkańców powiatu 4. Wzrost zainteresowania mieszkańców Bydgoszczy spędzaniem wolnego czasu na terenie powiatu 5. Podniesienie świadomości społecznej w zakresie konieczności ochrony środowiska 6. Powrót do szkolnictwa zawodowego 7. Chęć pracodawców do inwestowania w przyszłych pracowników już na etapie edukacji 8. Produkty lokalne 	<ol style="list-style-type: none"> 2. Brak specjalistów w zawodach technicznych 3. Starzenie się społeczeństwa 4. Zagrożenia wynikające z osób długotrwale bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej 5. Niż demograficzny
Infrastruktura i zasoby naturalne	Infrastruktura i zasoby naturalne
<ol style="list-style-type: none"> 1. Kontynuacja programów edukacyjnych i dot. ochrony zdrowia 2. Bliskość ośrodków uniwersyteckich 3. Budowa drogi ekspresowej S5 i możliwa budowa drogi ekspresowej S10 4. Gospodarcze i turystyczne wykorzystanie dróg wodnych 5. Rozwój lotniska 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ograniczenie możliwości dofinansowania inwestycji w drogi lokalne 2. Postępująca degradacja środowiska 3. Obostrzenia w inwestycjach wynikające z położenia w zasięgu różnych form ochrony przyrody 4. Konkurowanie z Bydgoszczą w zakresie szkolnictwa 5. Słaba oferta transportu lotniczego 6. Niedostatecznie rozwinięta sieć połączeń kolejowych 7. Niedostateczna, jakość dostępu do Internetu (niska prędkość transferu danych, wysokie koszty dostępu)
Instytucje	Instytucje
<ol style="list-style-type: none"> 1. Przynależność do Związku ZIT 2. Program Ochrony Powietrza dla strefy kujawsko-pomorskiej 3. Możliwość pozyskania dofinansowania z UE na zamierzenia inwestycyjne powiatu 4. Powstanie metropolii 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nie w pełni uporządkowana polityka przestrzenna w gminach 2. Niedostateczna promocja turystyki lokalnej w mediach, w tym w mediach zagranicznych 3. Zbyt mała ilość działań służących rozwojowi mieszkańców (zajęcia pozalekcyjne, placówki kulturalno-oświatowe)

Jednym ze zdefiniowanych uwarunkowań strategicznych powiatu bydgoskiego jest jego dogodne położenie komunikacyjne na skrzyżowaniu szlaków wodnych (Brdy, Wisły i Noteci), drogowych (dróg krajowych nr 5 i nr 10) i kolejowych (m.in. do Gdańska, Warszawy, Poznania) oraz w sąsiedztwie portu lotniczego w Bydgoszczy. Dobre połączenia komunikacyjne dają możliwości dla rozwoju produkcji oraz dystrybucji towarów i usług gwarantując szybki przewóz osób i ładunków, w czasach gdy mobilność jest jedną z ważniejszych przewag konkurencyjnych we współzawodnictwie między regionami. Dobrze rozbudowana infrastruktura razem z optymalnymi połączeniami komunikacyjnymi oraz centralnym położeniem stanowi dla wielu przedsiębiorstw czynnik decydujący o lokalizacji

działalności. Należy tutaj wskazać na szanse rozwoju powiatu, jakie niosą za sobą powstająca droga ekspresowa S5, planowana S10 oraz możliwe zwiększone wykorzystanie dróg wodnych. W Powiecie znajdują się dostępne dla przedsiębiorców tereny inwestycyjne, jednak są nieoptymalnie położone wobec budowanej drogi ekspresowej S5 i planowanej S10. Ponadto ich infrastruktura techniczna jest niewystarczająca. W połączeniu z utrudnionym dostępem do szerokopasmowego Internetu w powiecie, daje to słabe perspektywy rozwoju tych terenów, bez dodatkowych inwestycji w uzbrojenie terenów inwestycyjnych. Szans na rozwój Powiatu należy natomiast wypatrywać w związku z rozwojem bydgoskiego lotniska. Położenie wokół Bydgoszczy ma zarówno pozytywny jak i negatywny wpływ na uwarunkowania rozwoju powiatu bydgoskiego. Szansą płynącą z tego sąsiedztwa jest moda wśród mieszkańców miast na spędzanie czasu wolnego poza jego granicami. Korzystają oni wtedy z usług lokalnych przedsiębiorców, co pozytywnie wpływa na rynek pracy. Nie bez znaczenia jest też fakt, że młodzież powiatu ma dobry dostęp do ośrodka uniwersyteckiego, z uwagi na stosunkowo niewielką odległość. Jednocześnie trzeba zwrócić uwagę na fakt, że bydgoskie szkoły średnie są w stanie przyjąć każdą ilość uczniów z powiatu, co niejednokrotnie robią. Powiatowe szkoły często przegrywają walkę o ucznia, głównie z powodu mody na miasto panującej wśród młodych ludzi.

Niewątpliwie szansą rozwoju powiatu, w związku z bliskością Bydgoszczy, jest jego przynależność do związku ZIT oraz do planowanej metropolii Bydgoszcz. Członkostwa te stwarzają Powiatowi możliwość ubiegania się o dofinansowanie do planowanych inwestycji. Jednocześnie niepokojące jest to, że w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej utrudnione jest dofinansowanie do inwestycji w drogi lokalne. Powiat posiada dobrze rozbudowaną sieć dróg, jednak część z nich jest w złym stanie technicznym, a niektóre obszary powiatu nadal są słabo skomunikowane. Stan rozwoju komunikacji publicznej w Powiecie należy uznać za niewystarczający. Jest ona ważna dla mobilności mieszkańców i możliwości prowadzenia przez nich działalności gospodarczej czy poszukiwania pracy. Dlatego konieczne są dalsze inwestycje w drogi lokalne. Jako pozytywne należy natomiast rozpatrywać rozwój połączeń bydgoskiej komunikacji miejskiej między Bydgoszczą a gminami Powiatu. Powiat może pochwalić się bogatą siecią dróg rowerowych. Ma ona największą długość wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego i wynosi 127,2km. Charakteryzuje ją jednak mała spójność, co wymaga uzupełnień i dalszej rozbudowy, aby dobrze skomunikować wszystkie części powiatu. Rozbudowana sieć ścieżek rowerowych jest także ważnym elementem infrastruktury turystycznej, pozytywnie wpływającym na rozwój lokalnej turystyki.

Należy zwrócić uwagę na nierównomierny rozwój gmin wchodzących w skład powiatu. Zwłaszcza na szybki rozwój gmin Białe Błota i Osielsko. Gminy te charakteryzują się m.in. największą gęstością zaludnienia, najbardziej intensywnym rozwojem budownictwa mieszkaniowego oraz największą ilością podmiotów gospodarczych w Powiecie. Polaryzacja rozwoju jest zjawiskiem naturalnym i powszechnym. Istotnym jest, aby bieguny wzrostu, (czyli najlepiej rozwinięte obszary) „ciągnęły” za sobą obszary mniej rozwinięte, a nie przyczyniały się do pogłębiającego rozwarstwienia i braku

spójności terytorialnej. Istnieje więc potrzeba rozsądnego zarządzania i współpracy tak, aby nie pogłębiać różnic, które odzwierciedlają się w obniżeniu jakości życia mieszkańców i atrakcyjności obszaru dla prowadzenia działalności gospodarczej.

Istotnym czynnikiem rozwoju powiatu są jego walory przyrodnicze i krajobrazowe wynikające głównie z jego położenia na granicy trzech największych obszarów pojeziernych w Polsce (Pojezierza Południowopomorskiego, Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego i Pojezierza Wielkopolskiego). Czynnikiem wyróżniającym obszar powiatu bydgoskiego jest duża lesistość (wskaźnik lesistości dla powiatu wynosi 40,7%), występujące formy ochrony przyrody (41,2% powierzchni powiatu jest objęta różnymi formami ochrony przyrody) oraz liczne zbiorniki wodne (najważniejsze to Zalew Koronowski, Jezioro Jezuickie oraz Jezioro Borówno). Są one potencjałem do rozwoju różnych form turystyki i rekreacji, a także sprawiają, że obszar jest szczególnie atrakcyjny jako miejsce zamieszkania. Niestety potencjał turystyczny zasobów wodnych powiatu nie jest w pełni wykorzystany. Należy również stwierdzić, że istniejąca infrastruktura turystyczna, w tym infrastruktura ścieżek rowerowych jest niewystarczająca jak na potrzeby tak dużego obszaru. Niewielkie są też działania na wyższym szczeblu w zakresie promocji lokalnej turystyki w mediach krajowych i zagranicznych, co nie pomaga w zahamowaniu spadku turystów odwiedzających powiat. Powiat Bydgoski może pochwalić się ciekawą i szeroką ofertą imprez kulturalnych i sportowych odbywających się na jego obszarze. Są to imprezy zarówno o zasięgu regionalnym jak i też ogólnopolskim, będące atrakcją i możliwością partycypacji, zarówno dla turystów jak i mieszkańców.

Walory przyrodnicze, aby były atrakcyjne i można było je zachować dla przyszłych pokoleń, należy chronić, a zanieczyszczone środowisko ma negatywny wpływ na jakość życia i zdrowie mieszkańców. Powiat znajduje się w strefie zanieczyszczonego powietrza. Zanotowano przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu PM10 i benzenu oraz docelowych dla arsenu i ozonu w powietrzu. Na obszarze powiatu występuje niski poziom dostosowania infrastruktury ochrony środowiska rozumianej, jako infrastruktura związana z ochroną powietrza (brak instalacji ciepłowniczych i systemów ogrzewania ograniczających emisję szkodliwych gazów i pyłów, budynki użyteczności publicznej o niskiej efektywności energetycznej i dużych stratach ciepła), gospodarką wodno-ściekową (sieć wodociągowa i kanalizacyjna z oczyszczalniami ścieków), gospodarką odpadami i infrastruktura z nią związana, infrastruktura ochrony przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym. Dodatkowo w powiecie jest słabe wykorzystanie niekonwencjonalnych źródeł energii (w tym niski udział energii produkowanej ze źródeł odnawialnych) oraz niski poziom zgazyfikowania. W powiecie występuje zagrożenie degradacji środowiska wywołane działalnością człowieka. Jest to zwłaszcza zanieczyszczenie powietrza spowodowane niską emisją i wzmożonym ruchem samochodowym. Przeciwdziałać mu można realizując Program Ochrony Powietrza dla strefy kujawsko-pomorskiej mający na celu poprawę jakości powietrza. Na terenie powiatu w związku z dużą powierzchnią objętą różnymi formami ochrony przyrody mogą występować obostrzenia w inwestycjach wynikające

z położenia w ich zasięgu. Dzisiejsza świadomość społeczeństwa w zakresie dbania o środowisko wzrasta. Zmiana postaw ludzi wobec środowiska związana jest z ciągłą edukacją ekologiczną, ale także obostrzeniami i regulacjami prawnymi związanymi z gospodarką odpadami i emisją zanieczyszczeń, ale także zmianą stylu życia na proekologiczny. Procesy te wpływają na poprawę stanu środowiska.

Do istotnych uwarunkowań strategicznych zaliczono rozwijającą się w powiecie działalność i współpracę z organizacjami pozarządowymi realizującymi zadania powiatu. Organizacje pozarządowe pozwalają na efektywniejszą realizację zadań publicznych powiatu w bardzo szerokim zakresie (określonym Ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie). Organizacje funkcjonujące w powiecie realizują zadania m.in. w zakresie turystyki i krajoznawstwa, kultury i dziedzictwa, kultury fizycznej, wolontariatu, przedsiębiorczości. Działalność i współpraca z organizacjami pozarządowymi może być ograniczana przez małe nakłady finansowe przeznaczone na ich wsparcie. Bariery w rozwoju i wzmacnianiu działalności organizacji pozarządowych w powiecie może być zdiagnozowana przez uczestników spotkań konsultacyjnych słaba aktywność społeczna mieszkańców powiatu i niedostateczna współpraca pomiędzy organizacjami i samorządem a przedsiębiorcami w powiecie. Zdefiniowaną słabą stroną powiatu pod względem instytucjonalnym jest mała wiedza mieszkańców na temat jego działań. Niska świadomość społeczna wpływa na niewielkie zainteresowanie i zaangażowanie w projekty prowadzone przez Powiat, a także często niezadowolenie z funkcjonowania administracji. W związku z tym pojawia się potrzeba kształtowania i wzmacniania świadomości regionalnej oraz wzbudzania i pielęgnowania aktywnych postaw społecznych w zakresie partycypacji społecznej. Ważną kwestią dotyczącą sfery zarządzania i finansowania jest budżet powiatu, który jest zrównoważony, a pojawiające się nadwyżki i deficyty nie przekraczają kilku procent wartości budżetów w poszczególnych latach. Zrównoważony budżet daje możliwość zwiększania nakładów inwestycyjnych z wykorzystaniem kredytów.

W powiecie obserwowane są pozytywne procesy ludnościowe. Migracje i dodatni przyrost naturalny przyczyniają się do stałego wzrostu liczby ludności. Jednocześnie postępujący proces starzenia się społeczeństwa generują coraz większe zapotrzebowanie na opiekę społeczną i geriatryczną, a także konsekwencje na rynku pracy związane z niedoborem siły roboczej i umożliwienia dalszej pracy osobom w wieku emerytalnym. Ważnym uwarunkowaniem strategicznym jest występująca w powiecie bydgoskim niska stopa bezrobocia, najniższa wśród powiatów ziemskich województwa kujawsko-pomorskiego. W 2015r. stopa bezrobocia w powiecie wynosiła 9,0%. Jednocześnie w strukturze bezrobotnych jest duży udział osób długotrwale pozostających bez pracy i osób, które nigdy nie pracowały. Warto także zwrócić uwagę na wskazane w diagnozie stanu obecnego wysokie bezrobocie wśród osób do 34 roku życia oraz niskie zatrudnienie wśród osób powyżej 50 roku życia. Jest to problem w skali całego kraju. Bezrobotni w Powiecie Bydgoskim charakteryzują się niskimi kwalifikacjami lub niedostosowaniem kwalifikacji do potrzeb rynku pracy, co może źle wpływać na zainteresowanie inwestorów poszukujących wykwalifikowanej siły roboczej. Bezrobocie wywołuje

negatywne skutki społeczne w sferze ekonomicznej i psychospołecznej, które nasilają się w miarę wydłużania się okresu pozostawania bez pracy. Wiąże się ono ze wzrostem kosztów świadczeń socjalnych, pogorszeniem sytuacji materialnej i w rezultacie standardów życia, potęguje biedę i powiększa strefę ubóstwa. Dodatkowo przyczynia się do powstania patologii społecznych, sprzyja izolacji społecznej, staje się czynnikiem utraty kwalifikacji zawodowych, pogorszeniu stanu zdrowia oraz wpływa na wzrost konfliktów i napięć społecznych. Zauważalna jest również tendencja odpływu wykwalifikowanej siły roboczej, osób młodych i wykształconych do dużych miast. Najczęściej jest to migracja zarobkowa, związana z dążeniem młodych do godnych wynagrodzeń i ciekawych ofert pracy dających możliwość rozwoju zawodowego. Proces ten może pogłębiać się przez niższy w powiecie niż w kraju poziom wynagrodzeń. Efektem tego jest brak wykwalifikowanych specjalistów w zawodach technicznych na lokalnym rynku pracy, mimo istnienia wielu szkół zawodowych. W powiecie odnotowano wysoką wartość współczynnika aktywności zawodowej oraz miernika poziomu zatrudnienia, a także ciągły wzrost liczby pracujących. Świadczą one o dynamicznym rozwoju rynku pracy. Jako istotne uwarunkowanie strategiczne wyszczególniono wysoki poziom przedsiębiorczości wskazujący na dobry klimat dla rozwoju przedsiębiorczości. Odzwierciedla się on w systematycznie wzrastającej liczbie podmiotów gospodarczych na 1 000 ludności oraz wysokim wskaźniku liczby osób fizyczny prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności. Uczestnicy spotkań konsultacyjnych zwrócili uwagę, że w powiecie niewiele jest małych i średnich przedsiębiorstw, które generują trwałe miejsca pracy. W powiecie dynamicznie rozwija się budownictwo mieszkaniowe (głównie jednorodzinne i rezydencjonalne), a wsparcie dla przedsiębiorców oferują funkcjonujące fundusze pożyczkowe. Rozwój przedsiębiorczości hamować mogą niskie nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw i niższy niż w kraju poziom wynagrodzeń, będące słabymi stronami rynku pracy.

Powiat bydgoski charakteryzuje bardzo małe zagrożenie ubóstwem, co uznano za istotne uwarunkowanie strategiczne. Indeks zagrożenia ubóstwem wynosi 29 i ma najniższą wartość wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego. Bardzo dobre wartości mają wskaźniki dotyczące wykształcenia mieszkańców, procentowego udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności, poziomu dochodów powiatu na jednego mieszkańca, procentowego udziału wydatków na pomoc społeczną w całości wydatków powiatu, obciążenia demograficznego, procentowego udziału liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, liczby mieszkańców przypadających na jedną organizację pozarządową w powiecie oraz liczby mieszkańców przypadających na jeden zarejestrowany podmiot gospodarczy. W zakresie uwarunkowań związanych w opieką społeczną zwrócono uwagę na pozytywne skutki działań Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie na rzecz osób niepełnosprawnych, pieczy zastępczej, pomocy społecznej i przeciwdziałaniu przemocy wspomagane przez Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych. Jednocześnie podczas spotkań konsultacyjnych stwierdzono niewystarczającą liczbę domów opieki

społecznej i miejsc opieki geriatrycznej. Nie wszystkie placówki opiekuńczo-wychowawcze są dostosowane do obowiązujących norm prawnych. Wymagają one przebudowy i dostosowania, zwłaszcza placówka znajdująca się w Trzemiętowie. Zauważalny jest także ciągły wzrost liczby wydawanych orzeczeń o niepełnosprawności, co m.in. generuje większe wydatki na opiekę społeczną.

Starostwo Powiatowe ma duże doświadczenie w realizacji projektów edukacyjnych. W poprzednich latach zrealizowano szereg projektów mających na celu wsparcie uczniów w postaci organizacji dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, m.in. *Przygoda z wiedzą 2*, *Praktyczna Szkoła* i *Praktyczna szkoła 2*. Projekty te realizowane były ze środków z Europejskiego Funduszu Społecznego – Program Operacyjny Kapitał Ludzki. W ramach tych projektów rozwijana była współpraca szkół powiatowych z przedsiębiorcami przy organizacji staży i praktyk zawodowych dla uczniów szkół, dla których organem prowadzącym jest Powiat Bydgoski. Jednocześnie szkoły zawodowe są niewystarczająco wyposażone i istnieje konieczność remontu i doposażenia sal dydaktycznych. Bez odpowiedniego zaplecza nie będą mogły skutecznie konkurować z innymi szkołami, a to może się przełożyć na w mniejszą ilość uczniów zainteresowanych nauką w tych placówkach. Dobrym trendem jest powrót do szkolnictwa zawodowego w dużej mierze spowodowany wzrost zapotrzebowania na usługi edukacyjne dostosowujące profil kształcenia do potrzeb rynku pracy. Obecnie na rynku pracy poszukiwani są wykwalifikowani specjaliści w zawodach technicznych, co daje dużą szansę dla rozwoju szkolnictwa zawodowego w powiecie. Dodatkowym czynnikiem jest deklarowana coraz częściej przez pracodawców chęć inwestowania w przyszłych pracowników na etapie edukacji, która przejawia się w nawiązywaniu współpracy ze szkołami, organizacji staży i praktyk oraz późniejszej możliwości zatrudnienia. Szkoły Powiatu Bydgoskiego borykają się w ostatnich latach z problemem niskiej liczby uczniów w placówkach. Pomimo poniesionych nakładów na doposażenie placówek i ciągłego uatrakcyjniania oferty edukacyjnej powiatowych szkół, liczba uczniów spada. Przyczynia się do tego niż demograficzny ostatnich lat, ale też moda na naukę w Bydgoszczy, która panuje wśród młodzieży. W przyszłości konieczne będzie podjęcie działań zmierzających do zatrzymania odpływu uczniów ze szkół w powiecie.

3.2. Identyfikacja zjawisk problemowych

Powyższa analiza jest punktem wyjścia do analizy problemów powiatu. Metoda polega na nazwaniu negatywnych zjawisk. Mogą one być zarówno problemami, przyczynami dalszych problemów jak i ich skutkami. Kolejnym krokiem analizy jest wyselekcjonowanie problemów istotnych oraz ułożenie ich w pewien logiczny ciąg następstw zobrazowany na diagramie przyczynowo - skutkowym. Podczas tej analizy zostanie wyłoniony problem kluczowy, do rozwiązania, którego będą dążyły cele i działania zapisane w Programie Rozwoju. Podobnie jak analiza SWOT, analiza problemów została przeprowadzona dwutorowo. Z jednej strony przez zespół ds. opracowania Programu Rozwoju, a z

drugiej przez uczestników cyklu spotkań konsultacyjnych. W poniższej tabeli przedstawiono wszystkie zdiagnozowane problemy Powiatu.

Tabela 26. Zidentyfikowane zjawiska problemowe

Obszar	Nazwa	Skutki
Gospodarka i społeczeństwo	Niskie wynagrodzenia Duża ilość osób długotrwale bezrobotnych Wysokie bezrobocie wśród ludzi młodych Niskie kwalifikacje osób bezrobotnych Niedostosowanie kwalifikacji bezrobotnych do potrzeb rynku pracy Brak właściwej gospodarki zasobami wody Niezadawalająca, jakość dostępu do Internetu Niezadawalająca ilość sieci kanalizacyjnej i gazowej	Niska jakość rynku pracy Hamowanie rozwoju przedsiębiorczości Zmniejszenie zadowolenia mieszkańców powiatu Wyjazdy ludzi młodych
Turystyka	Zbyt mała promocja walorów turystycznych Słabe wykorzystanie zasobów naturalnych powiatu dla potrzeb rekreacji i turystyki Mała współpraca samorządów w zakresie rozwoju produktów turystycznych, lokalnych Fragmentacja ścieżek rowerowych Mała ilość infrastruktury turystycznej Pogarszająca się baza turystyczno-rekreacyjna Zaniedbanie terenów wokół akwenów wodnych	Zmniejszająca się liczba turystów Bariera rozwoju lokalnej przedsiębiorczości Słaba rozpoznawalność regionu
Transport	Niewykorzystanie potencjału dróg wodnych Słaba oferta transportu publicznego Brak transportu zintegrowanego Niskie bezpieczeństwo rowerzystów na drogach lokalnych Istnienie terenów słabo skomunikowanych Zły stan części dróg lokalnych Brak portu multimodalnego	Bariera rozwoju przedsiębiorczości Ograniczenie mobilności pracowników
Dostępność przestrzeni i usług publicznych	Nieestetyczne budynki publiczne Brak efektywności energetycznej budynków Niedostosowanie budynków publicznych do potrzeb osób niepełnosprawnych Mała ilość domów opieki nad osobami starszymi Niedostosowanie wszystkich placówek opiekuńczo-wychowawczych w powiecie do obowiązujących norm i przepisów Starzenie się społeczeństwa	Wysokie koszty ogrzewania budynków Bariery dla osób niepełnosprawnych Niska estetyka przestrzeni publicznej Zagrożenie niezapewnienia odpowiedniego poziomu opieki społecznej w przyszłości Zagrożenie zamknięcia istniejących domów dziecka w powiecie
Edukacja	Braki w wyposażeniu szkół Bydgoszcz konkurencją w zakresie szkolnictwa i rynku pracy Oferta edukacyjna szkół zawodowych obejmuje zawody nadwyżkowe Niewielka oferta nauki zawodów deficytowych	Brak możliwości poszerzenia oferty edukacyjnej ze względu na brak wyposażenia Zmniejszająca się liczba uczniów Bariery w zmianie oferty edukacyjnej z uwagi na niewystarczającą ilość wyposażenia

Współpraca	<p>Niski poziom koordynacji działań promocyjnych na terenie powiatu</p> <p>Mała współpraca między samorządami</p> <p>Zbyt mało zadań zleczanych organizacjom pozarządowym</p> <p>Zbyt mała komunikacja i współpracy samorządów, NGO i przedsiębiorców</p> <p>Mała aktywność społeczna mieszkańców</p> <p>Mała świadomość mieszkańców w zakresie działań Powiatu</p>	<p>Niewykorzystanie potencjału istniejących organizacji pozarządowych</p> <p>Utracone możliwości ze wspólnych działań</p> <p>Niechęć obywateli do urzędów</p> <p>Niski poziom integracji międzypokoleniowej</p>
------------	---	---

Źródło: Opracowanie własne

Zidentyfikowane problemy zostały pogrupowane na sześć obszarów, są to:

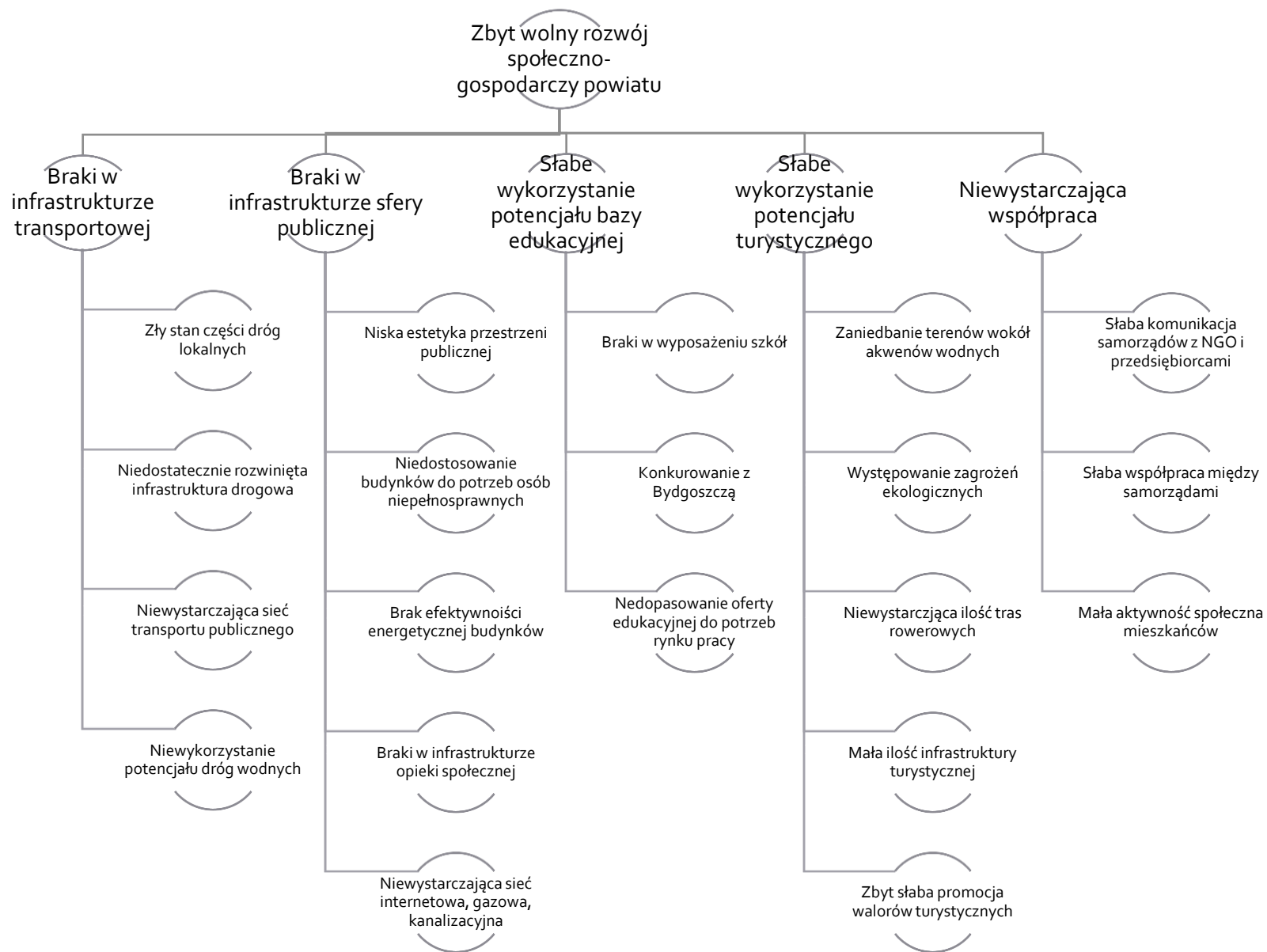
1. Gospodarka i społeczeństwo
2. Turystyka
3. Transport
4. Dostępność przestrzeni i usług publicznych
5. Edukacja
6. Współpraca

W grupie gospodarka i społeczeństwo przedstawiono problemy przekładające się na niską jakość rynku pracy w powiecie, problemy dotyczące bezrobocia oraz bariery w rozwoju działalności gospodarczej. Problemy te przekładają się bezpośrednio na zmniejszenie zadowolenia mieszkańców z jakości życia w powiecie. Wskazano tutaj czynniki takie jak niski poziom wynagrodzeń, wysokie bezrobocie wśród ludzi młodych, dużą ilość osób długotrwale bezrobotnych. Przyczyniają się one do odpływu młodych ludzi z terenu powiatu. Ponadto czynnikami zmniejszającymi jakość życia są niedostateczna ilość sieci kanalizacyjnej i gazowej w Powiecie oraz niezadowalająca jakość dostępnego dla mieszkańców połączenia z Internetem. Są to osiągnięcia cywilizacyjne, które powinny być dostępne dla wszystkich. W zakresie rynku pracy zwrócono uwagę na takie problemy jak niskie kwalifikacje osób bezrobotnych i niedostosowanie ich umiejętności do potrzeb rynku pracy, przejawiające się w tym, że pracodawcy nie mogą znaleźć odpowiednich pracowników. Ważny okazał się również problem niewłaściwej gospodarki zasobami wodnymi, przy jednoczesnym zmniejszaniu się poziomu wód gruntowych. Problemy zapisane w grupie turystyka przyczyniają się do zmniejszającej się liczby turystów oraz stanowią barierę rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. Jako główny problem w tej grupie wskazano, że powiat i jego gminy nie wykorzystują swoich potencjałów związanych z zasobami turystycznymi. Brak promocji terenu powoduje, że nie jest on rozpoznawalny, co utrudnia zwiększenie ilości turystów odwiedzających powiat i jego gminy. Ponadto do problemów w tej grupie zaliczono małą ilość infrastruktury turystycznej i ścieżek rowerowych, a także zaniedbanie terenów wokół akwenów wodnych, co wzmacnia odczucie niewykorzystania potencjału dla rozwoju lokalnej turystyki. Zdiagnozowano także brak współpracy samorządów w celu zmiany stanu obecnego i zwiększenia promocji lokalnej turystyki.

Kolejną rozpoznaną barierą rozwoju są problemy transportowe. Za istotne uznano niewykorzystanie potencjału dróg wodnych w regionie, a przy tej okazji wskazano na potrzebę budowy portu multimodalnego. Są to czynniki silnie oddziałujące na warunki prowadzenia działalności gospodarczej i ogólnie na możliwości rozwoju obszaru. Wskazano także problemy w komunikacji szczególnie uciążliwe dla mieszkańców powiatu tzn.: istnienie terenów słabo skomunikowanych, brak zintegrowanych systemów transportowych, słabą ofertę lokalnych przewoźników i brak połączeń kolejowych. Wśród problemów, które powiat może bezpośrednio lub pośrednio rozwiązywać wskazano zły stan części dróg lokalnych, fragmentację ścieżek rowerowych, małe bezpieczeństwo rowerzystów na niektórych drogach lokalnych. Są to problemy wprost dotyczące mieszkańców powiatu, pogarszające ich warunki życia oraz ograniczające ich możliwości podejmowania pracy i prowadzenia działalności gospodarczej poza miejscem zamieszkania. W zakresie dostępności przestrzeni i usług publicznych, oprócz niskiej estetyki przestrzeni, należy zwrócić uwagę na problem wysokich kosztów ogrzewania budynków publicznych oraz ich niedostępności dla osób niepełnosprawnych. Są to czynniki istotne z punktu widzenia samorządów, a przyczyniają się do nieefektywnego wykorzystania środków i niezadowolenia mieszkańców z poziomu świadczonych usług publicznych. W zakresie opieki społecznej wskazano na zagrożenie związane ze zwiększającą się ilością ludzi starszych. Istniejąca infrastruktura opieki nad takimi osobami może okazać się w przyszłości niewystarczająca. Ponadto problemem jest niedostosowanie wszystkich placówek-opiekunczo wychowawczych w Powiecie do obowiązujących norm i przepisów prawnych, co grozi ich zamknięciem w przyszłości. W zakresie edukacji wskazano na braki w wyposażeniu szkół i konkurowanie z Bydgoszczą o uczniów oraz niepełną ofertę szkół zawodowych. Problemy te skutkują odpływem uczniów do miast oraz brakiem możliwości poszerzenia oferty edukacyjnej o nowe zawody. Jako bardzo istotne i ważne wskazano problemy w zakresie współpracy pomiędzy poszczególnymi samorządami i współpracy samorządów z organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami. Przy jednoczesnej małej aktywności społecznej mieszkańców powiatu i ich niskiej świadomości widoczne są utracone możliwości płynące z nawiązywania współpracy oraz delegowania większej ilości zadań publicznych do organizacji samorządowych. Brak jest wspólnych działań w zakresie turystyki czy promocji regionu, co niekorzystnie przekłada się na warunki rozwoju turystyki.

Należy wskazać, że problemem występującym w każdej z wymienionych grup czynników jest niewykorzystanie istniejących zasobów powiatu. Są to potencjały, które odpowiednio wykorzystane przyspieszą rozwój społeczno-gospodarczy obszaru. Zjawisko przejawia się niewykorzystaniem potencjału turystycznego, edukacyjnego czy niewykorzystaniem szans płynących ze współpracy samorządów oraz samorządów z organizacjami pozarządowymi. Widoczne są także bariery, których likwidacja pomoże w przyspieszeniu rozwoju powiatu. Uznano, że zbyt wolny rozwój społeczno-gospodarczy, będący skutkiem niewykorzystania zasobów powiatu jest kluczowym problemem, który powinien zostać rozwiązany poprzez wdrażanie Programu Rozwoju. Obszar powiatu jest obszarem o

dużym potencjale turystycznym, społecznym, gospodarczym. Istnieje możliwość wsparcia rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez likwidację barier rozwoju i zwiększeniu współpracy i wykorzystania dostępnych zasobów. Poniżej przedstawiono diagram przyczynowo-skutkowy podsumowujący analizę problemów.

Przyczynami występowania głównego problemu jest niewykorzystanie potencjału i zasobów powiatu oraz istnienie barier jego rozwoju. Skutkuje to zbyt wolnym rozwojem powiatu. Wskazanymi w analizie barierami rozwoju są braki w infrastrukturze transportowej i w infrastrukturze sfery publicznej. Przekładają się one na hamowanie rozwoju przedsiębiorczości i zmniejszenie zadowolenia mieszkańców powiatu z warunków życia na tym terenie. Wśród przyczyn związanych z infrastrukturą transportu należy wymienić zły stan części dróg lokalnych, niewykorzystanie potencjału dróg wodnych i słabą ofertę transportu publicznego. Są one barierą w mobilności mieszkańców, która to mobilność jest czynnikiem podnoszącym atrakcyjność pracowników na rynku pracy. Możliwość sprawnej komunikacji są czynnikiem przewagi konkurencyjnej firm, które biorą ten czynnik pod uwagę planując lokalizację zakładów pracy. Mieszkańcy doświadczają braków w infrastrukturze o podstawowym dla nich znaczeniu tzn. niewystarczającą ilość sieci kanalizacyjnej i gazowej, a także niskiej jakości dostęp do Internetu. Czynnikiem obniżającym jakość życia, na którą zwracają uwagę mieszkańcy powiatu, jest niska estetyka przestrzeni publicznej. Problemem w zakresie użyteczności publicznej w powiecie jest ich niska efektywność energetyczna oraz niedostosowanie ich do potrzeb osób niepełnosprawnych. Ogranicza to dostępność usług publicznych dla mieszkańców, co przekłada się na zmniejszenie zadowolenia z jakości życia. Ponadto w powiecie jest niewielka ilość budynków opieki społecznej, co może w przyszłości rodzić dodatkowe problemy. Kolejne dwie gałęzie na diagramie przyczynowo - skutkowym dotyczą niewykorzystania potencjału edukacyjnego i turystycznego. Braki w wyposażeniu szkół oraz niedopasowanie oferty szkół zawodowych do potrzeb rynku pracy powodują przegrywanie walki konkurencyjnej o uczniów z Bydgoszczą, i zmniejszającą się ilość uczniów. W zakresie potencjału turystycznego należy wskazać na zaniedbane tereny wokół akwenów wodnych, przez co potencjał płynący z posiadania jezior i rzek nie jest turystycznie wykorzystany. Obszar powiatu posiada wiele atrakcji turystycznych, niestety dotarcie do nich jest utrudnione. Jest to spowodowane tym, że ilość infrastruktury turystycznej w powiecie jest ciągle za mała. Brakuje ścieżek rowerowych, brakuje miejsc odpoczynku dla turystów, czystych plaż i kąpielisk. Nie ma w powiecie spójnej oferty turystycznej, mimo atrakcyjnego pod tym względem terenu. Niewystarczająca jest też promocja lokalnej turystyki, która powinna być zintegrowana i przemyślana. Niezadowolająca współpraca jest zjawiskiem, które wzmacnia wskazane wcześniej przyczyny niewykorzystania potencjału drzemiącego w obszarze. Brak współpracy przy planowaniu i promowaniu lokalnej turystyki przekłada się na małe nią zainteresowanie i jest zagrożeniem dla lokalnych przedsiębiorców. Słaba jest też komunikacja pomiędzy samorządami a sektorem organizacji pozarządowych i przedsiębiorcami. Powoduje to marnowanie potencjału i korzyści, jakie mogłoby przynieść zlecenie większej ilości zadań organizacjom pozarządowym i zwiększeniu aktywności społecznej mieszkańców. Z powodu braku wiedzy, informacji czy promocji, mieszkańcy powiatu są mało aktywni i nie biorą czynnego udziału w życiu wspólnoty.

4. Strategiczny Program Działań

4.1. Misja i wizja rozwoju Powiatu Bydgoskiego

Zdiagnozowanym problemem głównym w Powiecie Bydgoskim jest zbyt wolny rozwój społeczno-gospodarczy, który jest spowodowany niepełnym wykorzystaniem istniejącego potencjału drzemiącego w zasobach powiatu. Działania zapisane w Programie Rozwoju będą dążyły do likwidacji czynników hamujących rozwój powiatu tak, aby przyspieszyć jego rozwój i wykorzystać istniejące szanse rozwoju. Na tym gruncie została sformułowana misja i wizja rozwoju Powiatu Bydgoskiego. Wizja Powiatu jest to opis pożądanego stanu po zakończeniu realizacji Programu Rozwoju. Wizja określa Powiat, jako **zintegrowany wewnątrznie i zewnątrznie, zapewniający mieszkańcom wysokiej jakości usługi publiczne spełniające ich oczekiwania, będący liderem w podstawowych obszarach współpracy z samorządami i organizacjami pozarządowymi**. Obszar powiatu ma być dogodnym miejscem do życia, gdzie mieszkańcy mogą zaspokajać swoje podstawowe potrzeby. Wizja ta odnosi się do podstawowych celów strategicznych, jakie zostały określone w Programie Rozwoju. Misja Powiatu jest ideą jego rozwoju, stanowi ogólny kierunek działań zapisanych w programie rozwoju. Misja jest jednocześnie głównym celem realizacji Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023. Cel ten sformułowano jako **Przyspieszenie rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu Bydgoskiego**. Przyspieszenie to zostanie osiągnięte dzięki likwidacji barier rozwoju i lepszemu wykorzystaniu zasobów powiatu. Wskazana wizja rozwoju powiatu oraz cel główny Programu Rozwoju pozostają w zgodzie z poprzednio realizowaną strategią. Zaznaczyć należy, że dotychczas prowadzona polityka rozwojowa powinna być kontynuowana. Zmiany wynikają z konieczności dostosowania jej do zmieniającego się otoczenia i oczekiwań mieszkańców.

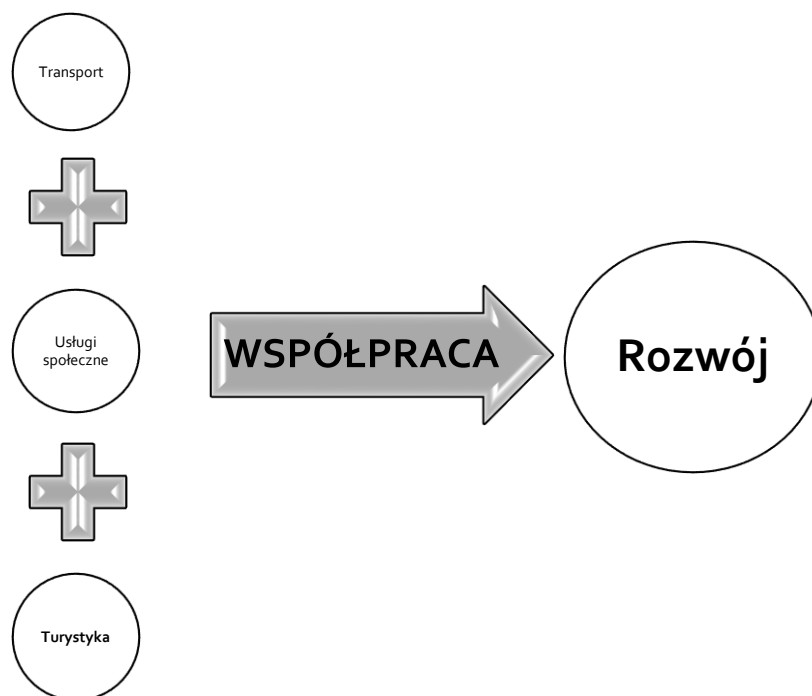
U podstaw realizacji Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 leży rozwój trzech podstawowych grup czynników: transportu, usług społecznych i turystyki. Obszary te mają silny wpływ się na jakość i warunki życia w powiecie. Są to czynniki, na które najczęściej mieszkańcy zwracali uwagę podczas przeprowadzonych konsultacji. Mają dla nich kluczowe znaczenie przy wyborze miejsca zamieszkania czy miejsca prowadzenia działalności gospodarczej. Zakłada się, że zapewnienie dobrych warunków mieszkańcom i przedsiębiorcom w powiecie zapewni trwałe warunki do rozwoju. Z tego punktu widzenia możliwości szybkiego i bezpiecznego przemieszczania się i transportu towarów są kluczowe zarówno dla mieszkańców jak i przedsiębiorców. Ważne jest zarówno transport indywidualny, jak i publiczna komunikacja zbiorowa. Rozwój tych dwóch pozwoli na wyeliminowanie podstawowych barier rozwoju. W programie rozwoju przewidziano także rozwój komunikacji wodnej. Dla zatrzymania mieszkańców na terenie powiatu, a w konsekwencji dla jego rozwoju niebagatelne znaczenie ma też poziom świadczonych usług publicznych. W zakresie działalności powiatu najważniejsze są usługi edukacyjne oraz opieki i pomocy społecznej. Zwiększona

mobilność mieszkańców, której wynikiem jest łatwość, z jaką można zmienić miejsce zamieszkania czy miejsce pracy wymusza na samorządach stałe podnoszenie jakości świadczonych usług. W tym celu konieczna jest modernizacja budynków edukacyjnych i budynków opieki społecznej. W zakresie usług edukacyjnych zaplanowano doposażenie warsztatów i organizację staży dla młodych ludzi. Duże znaczenie dla mieszkańców mają także atrakcje turystyczne i możliwości spędzania wolnego czasu w pobliżu miejsca zamieszkania. Planuje się, więc zwiększenie spójności istniejących dróg rowerowych, zapewnienie większej rozpoznawalności istniejących atrakcji turystycznych, które są mocną stroną powiatu bydgoskiego.

4.2. Strategiczny kierunek rozwoju

Na poniższym schemacie przedstawiono logikę realizacji Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023. Program zakłada realizację zadań w trzech podstawowych obszarach tj. transportu, szeroko rozumianych usługi społecznych i turystyki. Obszary te zostały wskazane podczas przeprowadzonych w trakcie prac nad programem rozwoju analiz i spotkań konsultacyjnych. Ważnym wnioskiem z przeprowadzonych analiz, który również został odzwierciedlony na poniższym schemacie, jest to, że działania powinny być prowadzone przy współpracy z innymi podmiotami, co pozwoli na osiągnięcie większych korzyści.

Rysunek 3. Schemat realizacji Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023

Źródło: Opracowanie własne

Cel główny Programu Rozwoju zostanie osiągnięty poprzez realizację czterech celów strategicznych, są to:

1. Rozwój infrastruktury transportowej
2. Rozwój usług społecznych
3. Rozwój turystyki
4. Wzmocnienie współpracy i działań JST

Cel strategiczny 1 Rozwój infrastruktury transportowej zostanie osiągnięty poprzez realizację następujących celów operacyjnych:

- 1.1 Rozwój dróg
- 1.2 Organizacja publicznego transportu zbiorowego
- 1.3 Podnoszenie bezpieczeństwa ruchu drogowego

Najważniejszym zaplanowanym działaniem, które przyczyni się do rozwoju dróg będzie rozbudowa sieci dróg powiatowych. Szacuje się, że w trakcie realizacji programu rozwoju uda się rozbudować 35 kilometrów dróg powiatowych. Działania mają na celu podniesienie parametrów technicznych dróg. Oprócz tego w zakresie rozwoju dróg planuje się działania mające na celu utrzymanie całej sieci dróg powiatowych w dobrym stanie technicznym, a w razie konieczności naprawy dróg powiatowych. Podczas realizacji tych zadań będą nawiązywane partnerstwa z innymi samorządami, Generalną Dyrekcją Dróg Krajowych i Autostrad i Zarządami Dróg. Planuje się, że w okresie realizacji Programu

Powiat przeznaczy na realizację zadań około 80 mln złotych. Niezależnie od tego Powiat będzie realizował działania podnoszące bezpieczeństwo ruchu drogowego. Przede wszystkim będzie to oznakowanie poziome i pionowe dróg oraz instalowanie na nich elementów bezpieczeństwa ruchu. Ponadto Powiat będzie opiniował projekty stałej i tymczasowej organizacji ruchu, która to organizacja ma wpływ na bezpieczeństwo na drogach. Kolejnym realizowanym zadaniem będzie organizacja publicznego transportu zbiorowego. Narzędziem pomocniczym w tym zakresie jest przyjęty i realizowany Program Rozwoju Transportu Zbiorowego. W tym celu Powiat wybierze operatora publicznego transportu zbiorowego i będzie zarządzał systemem informacji pasażerskiej. Powyższe działania są odpowiedzią na zdiagnozowane problemy strategiczne braków w infrastrukturze transportowej tj.: zły stan części dróg lokalnych, niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę drogową, niewystarczającą sieć transportu publicznego i niewykorzystanie potencjału dróg wodnych. Przewidziane działania ograniczają wpływ tych problemów na warunki życia na terenie powiatu. Przyczynią się do zwiększenia mobilności pracowników i do rozwoju przedsiębiorczości, przyspieszą rozwój transportu zbiorowego i publicznego. Planowane rozbudowy dróg pośrednio zwiększą bezpieczeństwo rowerzystów na drogach powiatowych.

Realizacja **celu strategicznego nr 2: Rozwój usług społecznych** przyczyni się do likwidacji lub zmniejszenia oddziaływania zdiagnozowanych strategicznych problemów takich jak: braki w infrastrukturze sfery publicznej i słabe wykorzystanie potencjału bazy edukacyjnej. W zakresie przestrzeni publicznej chodzi tu o takie zjawiska jak jej niska estetyka, niedostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych czy brak efektywności energetycznej budynków. Dzięki realizacji tego celu strategicznego zakłada się eliminację takich słabych stron powiatu jak braki w wyposażeniu szkół czy niedopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy. Cel strategiczny nr 2 będzie realizowany poprzez następujące **cele operacyjne**:

- 2.1 Modernizacja budynków edukacyjnych
- 2.2 Zapewnienie wysokiej, jakości usług społecznych
- 2.3 Lepsze wykorzystanie potencjału edukacyjnego

W ramach modernizacji budynków planuje się termomodernizację 6 budynków edukacyjnych. Istnieje też konieczność dostosowania części budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych (utworzenie wind, podjazdów). Na realizację tych zadań Powiat planuje przeznaczyć około 2,5 mln zł, w tym zewnętrzne dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej. W celu zapewnienia wysokiej jakości usług społecznych Powiat przyjął i realizuje Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Bydgoskim na lata 2016-2020. Planuje się także przebudowanie placówki opiekuńczo-wychowawczej w Trzemiętowie tak, by dostosować ją do obowiązujących na dzień dzisiejszy standardów. Dla lepszego wykorzystania potencjału edukacyjnego zaplanowano doposażenie placówek edukacyjnych za kwotę około 2,2 mln zł (w tym zewnętrzne dofinansowanie). Ponadto Powiat będzie kontynuował działania

mające na celu organizację stażów i praktyk u przedsiębiorców. Zwiększają one szanse młodych ludzi na zatrudnienie po zakończeniu edukacji w powiatowych szkołach. Działanie będzie realizowane we współpracy z pracodawcami. Szacuje się, że zostanie nim objętych około 150 uczniów. Realizacja zadań z zakresu edukacji przyczyni się do ograniczenia zdiagnozowanych negatywnych zjawisk takich jak wyjazd ludzi młodych czy niedostosowanie ich kwalifikacji do oczekiwań pracodawców. Zaplanowane działania dają możliwość uzyskania uczniom kompetencji niezbędnych na rynku pracy i zmniejszą zjawisko wyjazdów młodych ludzi do szkół poza terenem powiatu. Modernizacja budynków jest konieczna do podniesienia jakości świadczonych usług publicznych, a termomodernizacja wpłynie na osiągnięcie oszczędności wykorzystania energii i na zmniejszenie zanieczyszczenia środowiska naturalnego.

Cel strategiczny nr 3: Rozwój turystyki będzie realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- 3.1 Zwiększenie wykorzystania akwenów wodnych
- 3.2 Budowa dróg rowerowych
- 3.3 Budowa infrastruktury turystycznej
- 3.4 Analiza i reagowanie na zagrożenia dla środowiska

Działania te będą realizowane wspólnie z partnerami, przy wykorzystaniu zewnętrznego dofinansowania. Rozwój turystyki na terenie powiatu jest wspólnym oczekiwaniem wielu grup interesów, które brały udział w konsultacjach planu rozwoju. Budowa dróg rowerowych i infrastruktury turystycznej będzie realizowana sukcesywnie w porozumieniu z gminami. Szacuje się, że w wyniku realizacji planowanych projektów na terenie powiatu przy różnego rodzaju drogach powstanie około 50 km ścieżek rowerowych. Warto przy tej okazji rozważyć budowę towarzyszącej infrastruktury turystycznej, która podniesie atrakcyjność obszaru. Narzędziem, jakim powiat dysponuje w zakresie akwenów wodnych, są pozwolenia wodno-prawne, które regulują zagospodarowanie terenów nad akwenami wodnymi. Duże znaczenie dla turystycznego wykorzystania obszaru ma jego czystość, dlatego powiat planuje kontynuację działań zapewniających bezpieczeństwo środowiska naturalnego. Będą to utrzymywanie i aktualizowanie Programu Ochrony Środowiska, wskazującego aktualne zagrożenia i kierunki ochrony środowiska w Powiecie oraz podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska poprzez organizację szkoleń i konkursów. Ponadto powiat będzie kontynuował badania stanu środowiska poprzez monitorowanie i analizę istniejących osuwisk oraz innych elementów środowiska naturalnego. Wymienione wyżej działania są odpowiedzią na zdiagnozowane problemy strategiczne dotyczące słabego wykorzystania potencjału turystycznego tj. słabe wykorzystanie terenów wokół akwenów wodnych, występowanie zagrożeń ekologicznych, niewystarczająca ilość tras rowerowych i zbyt mała ilość infrastruktury turystycznej.

Zdiagnozowane problemy dotyczące zbyt małej promocji walorów turystycznych, zbyt słabej współpracy między samorządami i małej aktywności społecznej mieszkańców będą niwelowane dzięki realizacji **celu strategicznego nr 4: Wzmocnienie współpracy i działań JST.**

Cel ten zostanie zrealizowany poprzez realizację następujących **celów operacyjnych:**

- 4.1 Zintegrowane działania na rzecz promocji turystyki
- 4.2 Wspólne przedsięwzięcia
- 4.3 Wysoka jakość usług oferowanych przez Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy

Działania na rzecz promocji turystyki będą realizowane zarówno samodzielnie przez Powiat jak i wspólnie z gminami powiatu. Planuje się wykorzystać potencjał jaki daje Powiatowi członkostwo w Kujawsko-Pomorskiej Organizacji Turystycznej oraz bliskość miasta Bydgoszczy. Pierwszym proponowanym działaniem jest utworzenie wspólnego z gminami punktu informacji turystycznej. Jego celem byłoby promowanie atrakcji turystycznych znajdujących się w gminach przy wykorzystaniu istniejących publikacji. Punkt mógłby się tymczasowo mieścić w miejskiej informacji turystycznej. Ponadto planuje się szereg działań promocyjnych takich jak wydawanie publikacji promocyjnych, promocja powiatu podczas organizowanych imprez na terenie powiatu jak i poza jego terenem czy prowadzenie strony internetowej powiatu. Do atrakcji turystycznych powiatu zaliczają się także jego zabytki. Dlatego przyjęto i jest realizowany Powiatowy Program Opieki nad zabytkami. W ramach wspólnych przedsięwzięć Powiat chce utworzyć forum tematyczne gmin i powiatu, gdzie mogliby się wypowiadać specjaliści w różnych dziedzinach. Ważne będzie też podejmowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi. Dla realizacji strategicznych zamierzeń Powiatu konieczna jest sprawna organizacja pracy w Starostwie Powiatowym w Bydgoszczy i sprawna realizacja jego zadań. Dlatego w Programie Rozwoju przewidziano szereg działań mających na celu podniesienie jakości pracy w Starostwie oraz zwiększających dostęp do oferowanych przez nie zasobów. Podjęte działania przyczynią się do ograniczenia takich negatywnych zjawisk jak zmniejszająca się liczba turystów czy słaba rozpoznawalność regionu. Pomogą one wypromować atrakcje turystyczne powiatu i być może poprawią warunki działalności dla branży turystycznej. Ważne jest to, że planuje się działania zintegrowane o szerszym, niż dotychczas, obszarze oddziaływania.

Podczas opracowywania Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 przeprowadzono **analizę możliwości wystąpienia negatywnego wpływu na środowisko, w tym na różnorodność biologiczną oraz drożność korytarzy ekologicznych występujących na terenie powiatu** w zakresie inwestycji dotyczących dróg powiatowych, termomodernizacji i dróg rowerowych. Stwierdzono, że przeprowadzenie tej analizy na tym etapie planowania strategicznego możliwe jest jedynie w postaci wskazania obszarów jakie należy wziąć pod uwagę oraz wskazanie rekomendacji dla dalszego planowania, z uwagi na brak konkretnie wytypowanych odcinków dróg powiatowych, które będą podlegały rozbudowie, brak wytypowanych inwestycji w zakresie ścieżek rowerowych oraz brak

wiedzy na temat występowania gatunków chronionych na obiektach wytypowanych do termomodernizacji. W związku z tym postanowiono, że analiza taka będzie przeprowadzona każdorazowo podczas opracowywania dokumentacji projektowej dla konkretnych inwestycji.

Na etapie sporządzania programu rozwoju zaleca się aby wspomniana wyżej analiza zawierała wymienione niżej elementy oraz uwzględniała poniższe rekomendacje:

1. Rozwiązania chroniące środowisko – na etapie projektowania należy uwzględnić elementy prowadzące do poprawy bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego, poprawy nawierzchni dróg (co przełoży się na polepszenie klimatu akustycznego, zmniejszenie emisji spalin, ochronę podłoża przed przenikaniem do niego szkodliwych substancji, ograniczanie hałasu w porach nocnych podczas prowadzenia robót budowlanych, zwiększenia efektywności energetycznej budynków.
2. Oddziaływanie na szatę roślinną – należy zbadać występowanie na odcinku objętym robotami budowlanymi występowania gatunków roślin ściśle chronionych, wycinkę drzew prowadzić wyłącznie w razie konieczności.
3. Oddziaływanie na gleby, wody powierzchniowe i podziemne – należy zapewnić aby odpływ wód powierzchniowych i roztopowych nie powodował negatywnego wpływu na gleby, wody powierzchniowe i podziemne.
4. Oddziaływanie na powietrze – należy projektować rozwiązania powodujące zmniejszenie hałasu i emisji spalin, zwiększenie efektywności energetycznej.
5. Oddziaływanie na krajobraz – rozbudowa i przebudowa dróg z zasady nie wpłynie na krajobraz ponieważ nie zmienia się przebiegu dróg powiatowych, termomodernizacja wpłynie pozytywnie poprzez poprawę wizerunku budynków. W razie konieczności kolorystykę i wygląd budynków należy konsultować i uzgadniać z inspektorem ochrony zabytków.
6. Stanowiska archeologiczne – należy przeanalizować występowanie stanowisk archeologicznych w miejscu prowadzenia robót budowlanych.
7. Oddziaływanie na dobra kulturowe - należy ograniczyć negatywny wpływ inwestycji na dobra kulturowe.
8. Oddziaływanie na warunki życia, zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców – należy projektować rozwiązania wpływające pozytywnie na warunki życia, zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców
9. Możliwe transgraniczne oddziaływanie na środowisko – należy ograniczać możliwe transgraniczne oddziaływanie na środowisko
10. Obszary podlegające ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r. poz. 1651 ze zm.) znajdujące się w zasięgu znaczącego oddziaływania przedsięwzięcia – należy przeanalizować i ograniczyć negatywny wpływ inwestycji na te obszary

Ponadto na etapie projektowania należy uzyskać niezbędne zgody i opinie instytucji odpowiedzialnych za ochronę środowiska przyrodniczego.

Podczas przeprowadzonej analizy stwierdzono, że planowane inwestycje w drogi rowerowe i termomodernizację przyczynią się do poprawy stanu środowiska naturalnego poprzez redukcję emisji szkodliwych substancji do powietrza (poprzez zmianę rodzaju wykorzystywanych paliw do ogrzewania, zwiększenie oszczędności energii, umożliwienie mieszkańcom wykorzystanie w większym stopniu transportu rowerowego). Ponadto inwestycje te nie zaliczają się do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, jednak działania polegające na termomodernizacji budynków mogą doprowadzić do zniszczenia siedlisk ptasich. Fakt ten należy każdorazowo sprawdzić i wystąpić do odpowiednich organów o zgodę na takie zniszczenie siedlisk oraz wykonać zalecenia odpowiednich instytucji.

Podczas realizacji inwestycji odpowiednie instytucje mogą nałożyć na inwestora obowiązek zastosowania działań zapobiegających, minimalizujących lub kompensacyjnych. Zaleca się spełnienie tych wymogów. Przez kompensację przyrodniczą rozumie się przez to zespół działań obejmujących w szczególności roboty budowlane, roboty ziemne, rekultywację gleby, zalesianie, zadrzewianie lub tworzenie skupień roślinności, prowadzących do przywrócenia równowagi przyrodniczej lub tworzenie skupień roślinności, prowadzących do przywrócenia równowagi przyrodniczej na danym terenie, wyrównania szkód dokonanych w środowisku przez realizację przedsięwzięcia i zachowanie walorów krajobrazowych. Jeżeli podczas realizacji inwestycji zapisanych w programie rozwoju nastąpi konieczność przeprowadzenia takich działań, zostaną one wykonane.

Przykładowy katalog takich działań obejmuje:

1. Wykonanie zastępczych budek dla ptaków (w zakresie termomodernizacji)
2. stosowanie odpowiednich materiałów i technologii
3. wykonanie przejść dla zwierząt
4. zastosowanie urządzeń wypłaszające zwierzęta (UOZ)
5. przepławki w stopniach wodnych
6. zastosowanie ekranów dźwiękochłonnych
7. wprowadzenie nakazów ograniczenia prędkości
8. dostosowanie terminu prac budowlanych do sezonu pozalęgowego

Każdorazowo podczas realizacji inwestycji należy stosować się do zaleceń wydanych przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Bydgoszczy lub inne uprawnione do tego organy.

4.3. Program Działań

Poniżej przedstawiono zadania, jakie będą realizowane w ramach Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023. Zadania dążą do realizacji celów operacyjnych i strategicznych programu rozwoju. Każdemu z zadań przyporządkowano jednostkę odpowiedzialną i proponowanych partnerów przy realizacji. Jest to zgodne z przyjętą i przedstawioną wyżej logiką realizacji programu rozwoju.

Tabela 27. Program Działań

Nr	Działanie	Opis działania	Okres realizacji	Jednostka odpowiedzialna / źródło finansowania	Współpraca i współfinansowanie	Wskaźniki
Cel strategiczny 1: Rozwój infrastruktury transportowej						
Cel operacyjny 1.1: Rozwój dróg						
1.1.1	Rozbudowa sieci dróg powiatowych	Inwestycje na drogach powiatowych mające na celu podniesienie parametrów technicznych.	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Dróg Powiatowych) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	JST, GDDKiA, ZDW w Bydgoszczy, współfinansowanie z dotacji krajowych i środków unijnych	Długość rozbudowanych dróg powiatowych – 35 km
1.1.2	Bieżące utrzymanie dróg	Działania mające na celu utrzymanie dróg w dobrym stanie technicznym	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Dróg Powiatowych) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	JST	Utrzymanie 397,5 km dróg powiatowych w dobrym stanie technicznym
1.1.3	Remonty dróg	Naprawy dróg powiatowych	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Dróg Powiatowych) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	-	Długość wyremontowanych odcinków dróg powiatowych - 70 km
Cel operacyjny 1.2: Organizacja publicznego transportu zbiorowego						
1.2.1	Wybór operatora publicznego transportu zbiorowego	Wyłonienie wykonawców usługi polegającej na świadczeniu usługi publicznego transportu zbiorowego	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Biuro ds. publicznego transportu zbiorowego) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	-	Zawarte umowy z operatorami – 5 szt.
1.2.2	Porozumienia z gminami w zakresie wspólnego organizowania przewozów	Nawiązanie współpracy w celu utworzenia wybranych połączeń komunikacji publicznego transportu zbiorowego	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Biuro ds. publicznego transportu zbiorowego) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	JST	Nawiązane porozumienia – 2 szt.

Nr	Działanie	Opis działania	Okres realizacji	Jednostka odpowiedzialna / źródło finansowania	Współpraca i współfinansowanie	Wskaźniki
1.2.3	Zarządzanie informacją pasażerską	Działanie zapewniające pasażerom bieżącą informację na temat dostępnej siatki połączeń w powiecie	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Biuro ds. publicznego transportu zbiorowego) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Operatorzy Przewoźnicy publicznego transportu zbiorowego	Funkcjonujący system informacji pasażerskiej
1.2.4	Realizacja Programu Rozwoju Transportu Zbiorowego					
Cel operacyjny 1.3: Podnoszenie bezpieczeństwa ruchu drogowego						
1.3.1	Opiniowanie projektów stałej i tymczasowej organizacji ruchu	Działania kontrolne mające na celu zapewnienie i podnoszenie bezpieczeństwa na drogach gminnych i powiatowych	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Komunikacji) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Komenda Miejska Policji w Bydgoszczy Gminy	Liczba zaopiniowanych projektów stałej i tymczasowej organizacji ruchu - 1820 szt.
1.3.2	Realizacją działań podnoszących bezpieczeństwo ruchu drogowego	Działania podnoszące bezpieczeństwo na drogach powiatowych: oznakowanie poziome i pionowe, elementy bezpieczeństwa ruchu	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Dróg Powiatowych) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	-	Długość utrzymywanych dróg powiatowych – 397,5 km
Cel strategiczny 2: Rozwój usług społecznych						
Cel operacyjny 2.1 Modernizacja budynków edukacyjnych						
2.1.1	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Powiecie	Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich, Zespół Szkół Zawodowych im. gen. Stanisława Maczka w Koronowie) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków – 6 szt.

Nr	Działanie	Opis działania	Okres realizacji	Jednostka odpowiedzialna / źródło finansowania	Współpraca i współfinansowanie	Wskaźniki
2.1.2	Dostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych	Modernizacja budynków publicznych	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Liczba budynków udostępnionych dla osób niepełnosprawnych – 3 szt.
Cel operacyjny 2.2 Zapewnienie wysokiej jakości usług społecznych						
2.2.1	Przebudowa placówki opiekuńczo-wychowawczej w Trzemiętowie	Przebudowa placówki w celu utworzenia dwóch placówek opiekuńczo – wychowawczych z zapewnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich, Centrum Administracyjne Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Liczba utworzonych placówek opiekuńczo-wychowawczych – 2 szt.
2.2.2	Realizacja Powiatowej Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Bydgoskim na lata 2016-2020					
Cel operacyjny 2.3: Lepsze wykorzystanie potencjału edukacyjnego						
2.3.1	Doposażenie i modernizacja warsztatów szkolnych	Doposażenie warsztatów i pracowni szkolnych	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Liczba doposażonych pracowni - 3 szt.
2.3.2	Organizacja staży i praktyk u pracodawców oraz zajęć dodatkowych dla uczniów i dokształcanie nauczycieli	Nawiązywanie współpracy w celu organizowania staży i praktyk u pracodawców, tworzenia klas patronackich i innych działań, które zapewniłyby wykształcenie ucznia zgodne z oczekiwaniami pracodawcy, organizacja zajęć dodatkowych dla uczniów i dokształcanie nauczycieli	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Pracodawcy Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Liczba uczniów objętych stażami lub praktykami i pracodawców - 150 uczniów Liczba osób objętych innym wsparciem w ramach działania – 300 osób

Nr	Działanie	Opis działania	Okres realizacji	Jednostka odpowiedzialna / źródło finansowania	Współpraca i współfinansowanie	Wskaźniki
Cel strategiczny 3: Rozwój turystyki						
Cel operacyjny 3.1: Zwiększenie wykorzystania akwenów wodnych						
3.1.1	Wydawanie pozwoleń wodno-prawnych	Działanie mające na celu dbanie o zagospodarowanie zasobów wodnych i terenów nad akwenami wodnymi	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Ochrony Środowiska Rolnictwa i Leśnictwa) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Zadanie rządowe zlecone	Liczba wydanych pozwoleń - 150 szt.
Cel operacyjny 3.2: Budowa dróg rowerowych						
3.2.1	Budowa ścieżek rowerowych	Działanie mające na celu zwiększenie spójności tras rowerowych w powiecie oraz zagęszczenie sieci ścieżek rowerowych	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Dróg Powiatowych) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	JST Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych – 50 km
Cel operacyjny 3.3: Budowa infrastruktury turystycznej						
3.3.1	Budowa infrastruktury turystycznej	Budowa infrastruktury dla turystów: miejsca odpoczynku, tablice informacyjne itp.	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Dróg Powiatowych) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	JST Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Liczba wybudowanej infrastruktury turystycznej – 8 szt.
Cel operacyjny 3.4: Analiza i reagowanie na zagrożenia dla środowiska						
3.4.1	Utrzymanie i aktualizowanie Programu Ochrony Środowiska	Działanie mające na celu wskazanie kierunków ochrony środowiska i aktualnych zagrożeń w powiecie oraz uwzględniający zagadnienia horyzontalne takie jak adaptacja do zmian klimatu, działania edukacyjne oraz monitoring	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Ochrony Środowiska Rolnictwa i Leśnictwa) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	JST Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska	Program Ochrony Środowiska – 1 szt. Sprawozdanie z programu – 3 szt.

Nr	Działanie	Opis działania	Okres realizacji	Jednostka odpowiedzialna / źródło finansowania	Współpraca i współfinansowanie	Wskaźniki
3.4.2	Podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska	Organizacja szkoleń i konkursów dotyczących ekologii	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Ochrony Środowiska Rolnictwa i Leśnictwa) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	-	Liczba zorganizowanych szkoleń – 7 szt. Liczba zorganizowanych konkursów – 14 szt.
3.4.3	Badanie stanu środowiska	Monitorowanie i analiza istniejących osuwisk oraz innych elementów środowiska naturalnego		Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Ochrony Środowiska Rolnictwa i Leśnictwa) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	-	Liczba monitorowanych punktów środowiska - 20 szt.
Cel strategiczny 4: Wzmocnienie współpracy i działań JST						
Cel operacyjny 4.1: Zintegrowane działania na rzecz promocji turystyki						
4.1.1	Prowadzenie wspólnego punktu informacji turystycznej w Bydgoszczy	Jego głównym celem będzie scalenie informacji turystycznej z gmin w jednym miejscu, punkt będzie również odpowiedzialny za promocje lokalnej turystyki na imprezach poza siedzibą Starostwa	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Gminy Powiatu Bydgoskiego, K-POT, organizacje pozarządowe, Miasto Bydgoszcz	Liczba utworzonych wspólnych punktów promujących lokalną turystykę – 1 szt.

Nr	Działanie	Opis działania	Okres realizacji	Jednostka odpowiedzialna / źródło finansowania	Współpraca i współfinansowanie	Wskaźniki
4.1.2	Realizacja wspólnych projektów w zakresie promocji turystyki	<p>Podjmowanie działań w celu wsparcia lokalnej turystyki we współpracy z innymi podmiotami</p> <p>Promowanie walorów turystycznych powiatu podczas imprez</p> <p>Podjęcie działań w kierunku utworzenia produktu turystycznego</p> <p>Wydawanie publikacji promujących lokalne walory turystyczne</p> <p>Prowadzenie strony internetowej powiatu</p>	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Gminy Powiatu Bydgoskiego, K-POT, organizacje pozarządowe, LGD Trzy Doliny	<p>Liczba projektów partnerskich, których celem jest promocja lokalnej turystyki – 1 szt.</p> <p>Liczba imprez, na których wystawiono stoisko promocyjne powiatu – 21 szt.</p> <p>Liczba wydanych publikacji promocyjnych – 1 szt.</p>
4.1.3	Opieka nad zabytkami powiatu	Realizacja zgodnie z Powiatowym Programem Opieki nad zabytkami				
Cel operacyjny 4.2 Wspólne przedsięwzięcia						
4.2.1	Forum tematyczne gmin i powiatu	Forum tematyczne będzie stanowić płaszczyznę porozumienia i współdziałania „branżystów”, np. infrastruktura, opieka społeczna, edukacja, organizacje pozarządowe.	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy turystyczni, gospodarstwa agro, gminy powiatu, powiaty ościenne, województwo	Liczba forów tematycznych – 1 szt.
4.2.2	Podjmowanie współpracy finansowej i niefinansowej z organizacjami pozarządowymi	Kreowanie współpracy samorządu powiatowego z liderami i organizacjami w celu realizacji zadań publicznych	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy turystyczni, gospodarstwa agro, gminy powiatu, powiaty ościenne, województwo	Wskaźniki określone w rocznym programie współpracy z organizacjami

Nr	Działanie	Opis działania	Okres realizacji	Jednostka odpowiedzialna / źródło finansowania	Współpraca i współfinansowanie	Wskaźniki
Cel operacyjny 4.3: Wysoka jakość usług oferowanych przez Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy						
4.3.1	Koordinacja działań służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo	Działanie zapewniające bezpieczeństwo mieszkańcom powiatu i organizujące system zarządzania kryzysowego w powiecie. Dotacja dla Bydgoskiego Centrum Zarządzania Kryzysowego	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Organizacyjny i Spraw Obywatelskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Miasto Bydgoszcz	Utrzymanie systemu zarządzania kryzysowego
4.3.2	Edukacja dzieci i młodzieży w zakresie ochrony przeciwpożarowej, bezpieczeństwa	Działania, których celem jest podniesienie świadomości obywatelskiej młodych ludzi poprzez organizację konkursów i turniejów	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Organizacyjny i Spraw Obywatelskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	OSP, Policja	Liczba zorganizowanych konkursów – 56 szt.
4.3.3	Zwiększanie świadomości prawnej mieszkańców powiatu	Świadczenie usług nieodpłatnej pomocy prawnej dla mieszkańców	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Organizacyjny i Spraw Obywatelskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Wojewoda Kujawsko-Pomorski	Liczba punktów nieodpłatnej pomocy prawnej - 5 szt.
4.3.4	Podnoszenie kwalifikacji kadr	Podnoszenie kwalifikacji pracowników Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy poprzez: - szkolenia tematyczne, wysokospecjalistyczne kursy, - studia I i II stopnia lub studia podyplomowe, - samokształcenie kierowane, w tym w ramach służby przygotowawczej oraz mentoring	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Organizacyjny i Spraw Obywatelskich) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	-	Liczba pracowników, którym udzielono wsparcia na podnoszenie kwalifikacji zawodowych -30% pracowników corocznie.

Nr	Działanie	Opis działania	Okres realizacji	Jednostka odpowiedzialna / źródło finansowania	Współpraca i współfinansowanie	Wskaźniki
4.3.5	Informatyzacja zasobu geodezyjnego	Informatyzacja zasobu geodezyjnego	2017-2023	Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy (Wydział Geodezji i Kartografii) / Budżet Powiatu Bydgoskiego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Utworzenie bazy danych – 1 szt.

4.4. Plan finansowy

W tabeli poniżej przedstawiono szacunkową kwotę środków przeznaczonych na finansowanie realizację programu rozwoju i jej podział między poszczególne cele operacyjne:

Tabela 28. Szacunkowa kwota środków przeznaczonych na finansowanie realizacji programu rozwoju

Cel strategiczny	Szacunkowa kwota w okresie realizacji
Cel strategiczny 1: Rozwój infrastruktury transportowej	87 645 000,00 zł
Cel strategiczny 2: Rozwój usług społecznych	8 590 000,00 zł
Cel strategiczny 3: Rozwój turystyki	2 818 000,00 zł
Cel strategiczny 4: Zwiększenie współpracy i wzmocnienie działań JST	7 895 000,00 zł
Suma	106 948 000,00 zł

Źródło: Opracowanie własne

Program będzie finansowany ze środków własnych Powiatu i ze środków zewnętrznych tj. ze środków Unii Europejskiej, dotacji krajowych oraz z budżetów partnerów. Najwięcej środków finansowych jest przeznaczane na inwestycje w drogi powiatowe. Mniejsze wydatki przewiduje się na rozwój usług społecznych i projekty partnerskie, gdyż są to przedsięwzięcia mniej kosztochłonne. Rozwój turystyki wymaga najmniejszych nakładów z punktu widzenia realizacji strategicznych celów powiatu.

4.5. Komplementarność programu rozwoju z innymi dokumentami strategicznymi

Cele zapisane w Programie Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2014-2020 są komplementarne z celami rozwoju stawianymi na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym. Poniżej przedstawiono zakres komplementarności z wybranymi dokumentami na różnych szczeblach planowania. Komplementarność strategii i programów rozwoju polega na zbieżności celów rozwojowych różnych dokumentów.

Poziom europejski. Strategia Europa 2020

Celem strategii „Europa 2020” jest osiągnięcie wzrostu gospodarczego, który będzie inteligentny, zrównoważony oraz sprzyjający włączeniu społecznemu. Wzrost ten zostanie osiągnięty m.in. dzięki inwestycjom w edukację, przesunięciu w kierunku gospodarki niskoemisyjnej oraz sprzyjaniu włączeniu społecznemu³.

Cele zapisane w Programie Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 są zbieżne z wymienionymi wyżej działaniami. Cel strategiczny nr 2 Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na

³ Zob. <http://ec.europa.eu/>

lata 2017-2023 przewiduje inwestycje w edukację i modernizację energetyczną budynków oraz realizację programu pomocy społecznej.

Poziom krajowy.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności

Strategia ta jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju⁴. W strategii zapisano 11 celów rozwojowych. Dwa z nich Cel 3 - Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki, Cel 7 – Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska są wprost komplementarne z celem strategicznym nr 2 Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023, w ramach którego planuje się wsparcie potencjału edukacyjnego powiatu oraz modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej.

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (SRK) to główna strategia rozwojowa Polski do 2020 r. W strategii zaproponowano dwukierunkowe podejście polegające na usuwaniu barier rozwoju z jednej strony, a z drugiej wykorzystaniu mocnych stron. Podejście to jest zgodne z tym zaproponowanym w Programie Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023. Obszarami, na których strategia się koncentruje są: konkurencyjna gospodarka, spójność społeczna i terytorialna, sprawne i efektywne państwo. Działania przedstawione w Programie Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 dążą do realizacji tych celów.

Poziom regionalny.

Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+.

Dokument przedstawia priorytety i cele strategiczne województwa w perspektywie wykraczającej poza rok 2020. Priorytety rozwoju województwa są następujące:

1. Konkurencyjna gospodarka
2. Modernizacja przestrzeni wsi i miast
3. Silna metropolia
4. Nowoczesne społeczeństwo

⁴ Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności, Warszawa 2013, str. 4

Program Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 jest zgodny z tymi priorytetami. Działania zaprezentowane w programie rozwoju przyczynią się do rozwoju konkurencyjnej gospodarki dzięki inwestycjom w drogi, infrastrukturę turystyczną i w promocję walorów powiatu. Modernizacja przestrzeni będzie miała miejsce dzięki inwestycjom w budynki użyteczności publicznej. Natomiast inwestycję w obszarze edukacji przyczynią się do zapewnienia społeczeństwu dostępności do nowoczesnych i atrakcyjnych narzędzi wykorzystywanych w obszarze edukacji.

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Strategia prezentuje cele rozwoju obszaru Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Program Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 jest w całości zgodny z zapisami tego dokumentu, w szczególności z następującymi celami strategicznymi ZIT:

Cel 1 Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne – program rozwoju powiatu jest z nim zgodny w zakresie termomodernizacji budynków użyteczności publicznej i budowy ścieżek rowerowych.

Cel 4 Nowoczesne i efektywne kształcenie dzieci i młodzieży – program rozwoju powiatu jest z nim zgodny w zakresie inwestycji w rozwój bazy edukacyjnej oraz inwestycji w doskonalenie uczniów i nauczycieli.

5. System realizacji

Elementami systemu realizacji Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 są: wdrażanie, monitorowanie, ewaluacja (ocena), aktualizacja. Elementy stanowią spójny system, który zapewni, że program będzie:

1. **wdrażany**, co oznacza, że zadania zaplanowane w programie rozwoju będą realizowane zgodnie z przyjętymi założeniami,
2. **monitorowany**, co oznacza, że zaplanowano działania mające na celu odpowiedź na pytanie co zostało osiągnięte dzięki jego realizacji,
3. **oceniany**, co oznacza, że zaplanowano mechanizmy sprawdzania, czy założenia programu rozwoju są dalej aktualne,
4. **aktualizowany**, co oznacza, że zaplanowano mechanizmy zmiany programu rozwoju, jeżeli zajdzie taka potrzeba.

5.1. Wdrażanie Programu Rozwoju

Za przygotowanie i realizację programu rozwoju odpowiada Zarząd Powiatu. Struktura programu działań pozwala w sposób niebudzący wątpliwości zidentyfikować jednostkę bezpośrednio odpowiedzialną za realizację każdego z zadań. Jednostka ta jest odpowiedzialna za zaplanowanie i realizację zadania. Jednostka jest także zobowiązana do przewidzenia i zaplanowania w budżecie odpowiednich środków na jego realizację. Jednostka odpowiedzialna musi zaplanować realizację zadania w okresie realizacji programu rozwoju tak, aby w sposób jak najlepszy zrealizować założone wskaźniki realizacji zadań.

W każdym zadaniu wskazano także potencjalnych partnerów przy realizacji zadań. Uczestnictwo w realizacji zadań jest nieobowiązkowe, jednak w przypadku części z nich, jest niezbędne. W programie rozwoju zapisano działania, które bez pozyskania partnerów bądź zewnętrznego dofinansowania nie będą mogły być zrealizowane. Jednostka odpowiedzialna za realizację zadania jest zobowiązana do podjęcia działań w celu pozyskania partnerów bądź dofinansowania zewnętrznego.

5.2. Monitorowanie Programu Rozwoju

Monitoring to proces regularnego zbierania i analizowania informacji, dotyczących wdrażania strategii, prowadzony w trakcie jej realizacji. Jest on konieczny w celu uzyskania informacji o faktycznych efektach realizowanych działań. Odpowiedni poziom monitoringu pozwoli na szybką reakcję, jeżeli okaże się, że efekty realizowanych działań nie są zgodne z pierwotnymi założeniami.

Struktura programu działań określa wskaźniki, jakie będą monitorowane w celu sprawdzenia poziomu i jakości realizacji każdego z działań. Jednostka odpowiedzialna za realizację zadania jest zobowiązana do monitorowania wykonania wskaźników realizacji działania i kosztów jego realizacji. Informacje te będą później przedstawione w sprawozdaniach z wykonania programu rozwoju. Jeżeli w toku monitorowania wykonania działań okaże się, że wykonanie zadania jest niemożliwe bądź bezprzedmiotowe, Zarząd Powiatu będzie mógł podjąć decyzję dotyczącą dalszego postępowania. Można zdecydować o podjęciu działań naprawczych zmierzających do osiągnięcia założonych poziomów wskaźników i zrealizowania zadania w 100%. Inną możliwością jest skorygowanie planu działań w zakresie wskaźnika i jego wartości albo rezygnacja z wykonania zadania zapisanego w programie działań.

5.3. Ocena realizacji programu rozwoju

Monitorowanie realizacji programu rozwoju pozwoli na ocenę jego skutków. Ocena ma odpowiedzieć na pytanie, czy zadania są realizowane dobrze a ich skutki są pożądane. Oceny dokonuje Zarząd Powiatu na podstawie przedstawianych sprawozdań zawierających informacje dotyczące realizacji każdego z

zadań. Na podstawie tych danych można ocenić faktyczne skutki każdego z zadań i wyciągnąć wnioski ze sposobu jego realizacji. Ocena dotyczy takich czynników jak:

1. czas realizacji zadania tzn. czy dotychczasowy przebieg realizacji zadania zapewnia, że realizacja zostanie ona zakończona w okresie obowiązywania programu rozwoju,
2. stopień osiągnięcia wskaźnika tzn. czy wskaźnik zostanie osiągnięty w 100% przed zakończeniem realizacji programu rozwoju
3. czy realizacja zadania przyczynia się do osiągnięcia celów strategicznych i celu głównego programu rozwoju
4. czy realizacja zadania jest w dalszym ciągu uzasadniona

Jeżeli w toku realizacji okaże się, że któreś z zadań jest niemożliwe do realizacji albo że jego realizacja nie przyczyni się do osiągnięcia celów programu rozwoju, należy zrezygnować z jego realizacji.

5.4. Sprawozdawczość i aktualizacja programu rozwoju

Sprawozdania z realizacji programu rozwoju będą przedkładane Zarządowi i Radzie Powiatu Bydgoskiego trzykrotnie w okresie realizacji programu rozwoju. Pierwsze zostanie przedłożone w roku 2018 po roku jego realizacji. Ocena na tym etapie pozwoli stwierdzić, czy zadania są zasadne i czy ich realizacja została rozpoczęta. Zakłada się, że realizacja większości zadań powinna być na tym etapie rozpoczęta bądź być zaplanowana w stopniu zaawansowanym. Drugie sprawozdanie zostanie przedłożone w roku 2020 w połowie realizacji programu rozwoju. Pozwoli to na ocenę, czy realizacja zadań do końca okresu obowiązywania programu rozwoju jest możliwa. Na tym etapie realizacja wszystkich zadań powinna być rozpoczęta, a znaczna ich część powinna być zrealizowana w co najmniej 50%. Trzecie sprawozdanie zostanie sporządzone w roku 2022 na rok przed zakończeniem realizacji programu rozwoju. Na tym etapie realizacja większości zadań powinna być zakończona bądź zbliżać się ku końcowi. Po zakończeniu realizacji programu zostanie sporządzone sprawozdanie końcowe. Sprawozdania zostaną upublicznione w celu informowania społeczeństwa o realizacji programu rozwoju. Za przygotowanie sprawozdań odpowiada Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich. Sprawozdania są sporządzane na podstawie monitoringu prowadzonego przez poszczególne jednostki odpowiedzialne za realizację zadań. Aktualizacja programu rozwoju jest możliwa w dowolnym momencie na wniosek Zarządu bądź Rady Powiatu.

6. Informacja o udziale społeczeństwa w opracowaniu dokumentu

Konsultacje projektu programu zostały przeprowadzone w dniach od 29 września do 3 listopada 2016 roku. Organizatorem było Starostwo Powiatowe w Bydgoszczy. Celem konsultacji było zapoznanie zainteresowanych stron z treścią projektu Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023 oraz poznanie ich opinii na temat dokumentu. Włączenie mieszkańców powiatu w prace nad projektem programu rozwoju pozwoliły na zapisanie w nim rzeczywistych potrzeb lokalnej społeczności. Podczas przeprowadzonych konsultacji zespół opracowujący program rozwoju chciał zasięgnąć opinii jak najszerszej grupy osób. Dlatego konsultacje przeprowadzono w oparciu o 3 zasady: otwartości udziału, równości uczestnictwa, jawności przebiegu. Otwartość udziału oznaczała skierowanie zaproszenia do udziału w konsultacjach do wszystkich zainteresowanych bez wyjątków, równość uczestnictwa oznaczała że rozpatrzono wszystkie uwagi stosując jednolite kryteria ich oceny, jawność przebiegu oznacza że zapewniono dostęp do informacji o konsultacjach i dokumentów z nimi związanych w możliwie szeroki sposób aby jak najwięcej zainteresowanych mogło się dowiedzieć o konsultacjach. Konsultacje projektu programu zostały przeprowadzone na podstawie art. 19a ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 383 z późn. zm.) oraz uchwały nr 50/IX/15 Rady Powiatu Bydgoskiego z dnia 18 czerwca 2015 r. (Dz. Urz. Woj. Kuj. – Pom. z dnia 29 czerwca 2015 r., poz. 2000) w sprawie przyjęcia zasad i trybu konsultacji społecznych z mieszkańcami Powiatu Bydgoskiego. Spełniono także wymagania art. 39-42 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 353 z późn. zm.).

Informacja o konsultacjach projektu programu została opublikowana:

1. w dzienniku o zasięgu regionalnym tzn. w tygodniku Express Bydgoski w dniu 26 września 2016 roku,
2. na stronie internetowej Powiatu Bydgoskiego w dniu 29 września 2016 roku,
3. na stronie internetowej BIP Powiatu Bydgoskiego w dniu 29 września 2016 roku,
4. i na stronie internetowej <http://www.stacja-konsultacja.pl/> w dniu 29 września 2016 roku

Ponadto projekt programu rozwoju został zamieszczony w dniu 26 września 2016 roku na stronie internetowej powiatu bydgoskiego. Wójtowie Gmin Powiatu Bydgoskiego zostali poinformowani pisemnie o trwających konsultacjach pismem z dnia 30 września 2016 roku. Komisja Wspólna Rządu i Samorządu Terytorialnego została poinformowana o trwających konsultacjach pismem z dnia 30

września 2016 roku. Radni powiatu bydgoskiego zostali poinformowani o trwających konsultacjach pismem z dnia 3 listopada 2016 roku. Powyższe działania zapewniły dostęp do procesu trwających konsultacji wszystkim zainteresowanym stronom.

Konsultacje zostały przeprowadzone z wykorzystaniem:

1. dedykowanego systemu teleinformatycznego poprzez stronę internetową <http://www.stacja-konsultacja.pl/>
2. ankiet konsultacyjnych, składanych za pośrednictwem:
 - a. poczty email,
 - b. w siedzibie Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy.

Powyższe zapewniło możliwość składania uwag za pomocą łatwo dostępnych środków przekazu, w sposób który nie dyskryminował żadnej z zainteresowanych grup społecznych.

Zgłoszone uwagi zostały przeanalizowane przez zespół roboczy złożony z pracowników Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy pod kątem ich adekwatności i wpływu na realizację programu rozwoju. Zgodnie z przyjętym systemem każdą z uwag zakwalifikowano do jednej z czterech kategorii

1. odrzucone – oznacza nie uwzględnienie uwagi w całości,
2. zaakceptowane – wprowadzone oznacza uwagi wprowadzone do programu rozwoju,
3. zaakceptowane – istnieją w dokumencie oznacza uwagi które zostały zgłoszone, ale są niezasadne z uwagi na to że zapisy już w dokumencie istnieją,
4. zaakceptowane częściowo oznacza uwagi które zostały wprowadzone do dokumentu częściowo

Poniżej znajduje się zestawienie wszystkich zgłoszonych uwag wraz z decyzją o ich kwalifikacji i uzasadnieniem dla tej decyzji

Tabela 29. Zestawienie zgłoszonych uwag wraz z uzasadnieniem

Nr	Treść w dokumencie	Propozycja zmiany	Uzasadnienie	Decyzja w sprawie uwagi	Uzasadnienie
1	Str.11 informacja o PONE	W dokumentach Gmin Powiatu posługujemy się nazwą Plan Gospodarki Niskoemisyjnej	Ujednolicenie nazw	odrzucona	W Programie ochrony powietrza dla 4 stref województwa kujawsko-pomorskiego, na który powołuje się ten fragment programu rozwoju użyta jest nazwa PONE.
2	Str. 56	Informacje o szkolnictwie powinny być rozszerzone o rok 2015	Okres działania	odrzucona	W diagnozie stanu obecnego powiatu bydgoskiego wykorzystano aktualne dane GUS dostępne w momencie opracowania tej części dokumentu (II kwartał 2016 roku)
3	Str. 69 - wykaz ośrodków kultury	W Gminie Białe Błota działa Gminne Centrum Kultury	Poprawność zapisów	zaakceptowana wprowadzona	Poprawa omyłki
4	str.104	Inicjowanie sieciowania produktów turystycznych oraz pakietyzacji usług (spotkania, warsztaty z udziałem instytucji współpracujących (ROT, LOT, LGD), przedsiębiorców, JST. Powiat jako inicjator/asystent procesu. Wsparcie dla istniejącego (jedyne) produktu sieciowego „Niech Cię Zakole” (w tym: Ostromecko, Gzin, Dąbrowa, Otowice, Strzelce Dolne).	Zapewnienie większej skuteczności promocyjnej obszaru/ wzrost liczby turystów. Niezbędne wsparcie merytoryczne dla mikro przedsiębiorców, którzy zdecydowali się na (trudną) działalność turystyczną.	zaakceptowane – istnieją w dokumencie	Proponowane zadania mogą być realizowane w ramach celu operacyjnego 4.1. Na tym etapie nie ma potrzeby konkretyzacji przedsięwzięć

5		<p>Rozwój i integracja informacji turystycznej (IT) na terenie powiatu poprzez rozwiązania:</p> <ul style="list-style-type: none"> - standardowe (strona www, zachęcanie gmin do regularnej komunikacji nt. wydarzeń itp.) - niestandardowe: (wyposażenie restauracji przy trasach, wybranych stacji benzynowych) w stojaki z podstawowymi materiałami informacyjnymi nt. atrakcji turystycznych powiatu (np. forma wizytówkowa); stworzenie systemu dystrybucji materiałów; - rozważenie powołania funkcji brokera IT – osoby doskonale zorientowanej w atrakcjach powiatu. 	<p>Na stosunkowo niewielkim obszarze jakim jest powiat, odsyłanie przejezdnych do pobliskich atrakcji może w znacznym stopniu rozwinąć ruch turystyczny.</p>		
6		<p>Materiały informacyjne/promocyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poszukiwane i cenione przez turystów mapy; kompleksowe informatory. Uwaga: dla turysty nie istnieje pojęcie powiatu. Jeśli trasy rowerowe lub wodne łączą się z innymi powiatami – należy rozważyć wydanie wspólnych materiałów obejmujących cały szlak/trasę. 			

Spis tabel, wykresów, rysunków

Tabela 1. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym oraz współczynniki obciążenia demograficznego w 2014r.....	25
Tabela 2. Podmioty gospodarcze według grup rodzajów działalności PKD 2007 w 2014 roku.....	34
Tabela 3. Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze na 10 000 ludności w latach 2009-2014.....	37
Tabela 4. Podmioty gospodarcze działające na terenie powiatu bydgoskiego według klas wielkości w 2014 roku.....	38
Tabela 5. Bezrobotni zarejestrowani w powiecie bydgoskim według typu w latach 2004-2014 (udział %).....	42
Tabela 6. Gospodarstwa rolne według powierzchni rolnej w 2010 roku.....	47
Tabela 7. Obsada zwierząt gospodarskich w 2010 roku.....	48
Tabela 8. Powierzchnia lasów w 2014 roku.....	48
Tabela 9. Zasoby mieszkaniowe w 2004 i 2014 roku.....	49
Tabela 10. Infrastruktura techniczna w powiecie bydgoskim w 2014r.....	53
Tabela 11. Dostępność sieci światłowodowej i kablowej w 2014 roku (PT – przedsiębiorca telekomunikacyjny).....	54
Tabela 12. Zasięg usług Internetowych w powiecie bydgoskim w 2014r.....	56
Tabela 13. Ścieżki rowerowe w powiecie bydgoskim w 2014r. (w km).....	58
Tabela 14. Uczniowie szkół podstawowych i gimnazjalnych w latach 2004-2014 w powiecie bydgoskim.....	60
Tabela 15. Liczba uczniów i oddziałów w szkołach prowadzonych przez Powiat Bydgoski (stan na 30 września danego roku szkolnego).....	63
Tabela 16. Liczba słuchaczy w szkołach niepublicznych (stan na 30 września danego roku szkolnego).....	64
Tabela 17. Ochrona zdrowia w powiecie bydgoskim.....	65
Tabela 18. Orzeczenia o niepełnosprawności wydane w latach 2012-2015.....	67
Tabela 19. Liczba osób i rodzin z powiatu bydgoskiego korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2012 – 2015.....	71
Tabela 20. Zestawienie szlaków turystycznych w powiecie bydgoskim.....	75
Tabela 21. Zestawienie szlaków rowerowych w powiecie bydgoskim.....	77
Tabela 22. Baza noclegowa w powiecie bydgoskim w 2015r.....	78
Tabela 23. Najważniejsze źródła dochodów budżetu Powiatu Bydgoskiego wg działów klasyfikacji budżetowej w latach 2008-2015 (udział %).....	83
Tabela 24. Struktura najważniejszych wydatków z budżetu Powiatu Bydgoskiego wg działów klasyfikacji budżetowej w latach 2008-2015 (udział %).....	84
Tabela 25. Analiza SWOT.....	88
Tabela 26. Zidentyfikowane zjawiska problemowe.....	97
Tabela 27. Program Działań.....	112
Tabela 28. Szacunkowa kwota środków przeznaczonych na finansowanie realizacji programu rozwoju.....	120
Tabela 29. Zestawienie zgłoszonych uwag wraz z uzasadnieniem.....	127

Wykres 1. Stan ludności w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014.....	19
Wykres 2. Prognoza liczby ludności dla powiatu bydgoskiego	21
Wykres 3. Struktura płci i wieku ludności powiatu bydgoskiego w 2004r. i 2014r.....	22
Wykres 4. Udział procentowy ekonomicznych grup wieku w ogólnej liczbie ludności powiatu bydgoskiego w latach 2004-2014	23
Wykres 5. Przyrost naturalny w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014 (‰)	26
Wykres 6. Urodzenia żywe, zgony niemowląt i zgony ogółem w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014 (‰)	27
Wykres 7. Zgony w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014.....	28
Wykres 8. Poziom wykształcenia ludności w powiecie bydgoskim w 2011r.	29
Wykres 9. Stan cywilny prawny ludności w powiecie bydgoskim w 2011r.	29
Wykres 10. Małżeństwa i rozwody na 1 000 ludności w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014 (‰)	30
Wykres 11. Saldo migracji międzypowiatowych na 1 000 mieszkańców dla powiatu bydgoskiego w latach 2004-2014 (‰).....	31
Wykres 12. Struktura zatrudnienia w powiecie bydgoskim latach 2005-2014	32
Wykres 13. Struktura podmiotów według grup rodzajów działalności PKD 2007 w 2014 roku	34
Wykres 14. Podmioty wpisane do rejestru na 1 000 ludności i podmioty nowo zarejestrowane na 10 000 ludności w latach 2004-2014 dla powiatu bydgoskiego	35
Wykres 15. Podmioty wpisane do rejestru na 1 000 ludności w 2014 roku	36
Wykres 16. Główne źródło utrzymania mieszkańców powiatu bydgoskiego w 2011r.....	39
Wykres 17. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w latach 2004-2014 (zł)	39
Wykres 18. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w 2014 roku	40
Wykres 19. Stopa bezrobocia w latach 2004-2014	41
Wykres 20. Bezrobotni zarejestrowani według typu w 2014 roku	43
Wykres 21. Bezrobotni zarejestrowani według grup wiekowych w 2014 roku	44
Wykres 22. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według grup wiekowych w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014	44
Wykres 23. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według poziomu wykształcenia w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014	45
Wykres 24. Struktura użytkowania ziemi w powiecie bydgoskim w 2014r.....	46
Wykres 25. Wydane pozwolenia na budowę w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014	50
Wykres 26. Mieszkania oddane do użytku na 1 000 ludności w latach 2004-2014	50
Wykres 27. Turyści krajowi i zagraniczni korzystający z noclegów w powiecie bydgoskim w latach 2004-2014	79
Wykres 28. Dochody i wydatki budżetu Powiatu Bydgoskiego w latach 2006-2014 (w mln zł)	83

Rysunek 1 . Lokalizacja form ochrony przyrody na tle powiatu bydgoskiego.....	18
Rysunek 2 Struktura organizacyjna Starostwa Powiatowego w Bydgoszczy	85
Rysunek 3. Schemat realizacji Programu Rozwoju Powiatu Bydgoskiego na lata 2017-2023	105